TÜRK VE ALMAN ÇOCUK VE GENÇLİK EDEBİYATI ÖRNEK METİNLERİNDE "ÖTEKİ" İMGESİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Sevda AKTAŞ

T.C.
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Karşılaştırmalı Edebiyat Anabilim Dalı
Karşılaştırmalı Edebiyat Bilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir
Şubat**, 2011**

ÖZET

TÜRK VE ALMAN ÇOCUK VE GENÇLİK EDEBİYATI ÖRNEK METİNLERİNDE "ÖTEKİ" İMGESİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

AKTAŞ, SEVDA
Yüksek Lisans-2010
Karşılaştırmalı Edebiyat Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. ALİ GÜLTEKİN

Bu çalışmada, Türkiye ve Almanya'daki Çocuk ve Gençlik Edebiyatı'nda 'Öteki' imgesinin karşılaştırmalı analizi yapılmıştır. Örnek metinler üzerinden her iki ülkedeki öteki konumundaki yabancıya bakış mercek altına alınmıştır. İki ülkedeki insanların birbirlerini nasıl gördükleri, birbirleri hakkındaki düşünceleri, önyargıları araştırılarak nedenleri üstüne yorumlar getirilmeye çalışılmıştır. Yüzyıllar boyunca birbirleri hakkında kalıplaşan önyargıların oluşmasında edebiyat eserlerinin rolü incelenmiş çocuk ve gençlik edebiyatı açısından bunun önemine dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın temel amacı, eserler üzerinden giderek toplumların birbirleri hakkındaki fikirleri, Almanya'ya göç eden Türklerin oluşturduğu 'Türkiye ve Türk imgesi' ile yine Almanlarla birlikte yaşayan Türklerin yaşantılarını anlatan eserlerle Türklerin belleğinde yer eden 'Almanya ve Alman imgesi'nin ne derecede nesnel olarak yansıtıldığını keşfetmek; birbirlerine tarih boyunca nasıl baktıklarını, aralarındaki benzer, farklı ve ortak yönlerini ortaya koymaktır.

Karşılaştırmalı Edebiyat'ın verilerinden yararlanarak yapılan bu çalışmanın sonucunda çeşitli nedenlerle birbirlerini tanıma fırsatı bulan, belirli zamanlarda birlikte yaşamak zorunda kalan, iki farklı kültüre sahip insanların, yarattıkları Çocuk ve Gençlik Edebiyatı eserlerinde birbirlerini olumsuzladıkları görülmüştür. İki ülke arasında köprü görevi görerek dünya barışına hizmet etmesi gereken bu eserler genel olarak var olan önyargıları kırmak yerine, bu eserlerin, oluşan önyargıları pekiştirdikleri saptanmıştır.

ABSTRACT

COMPARISON OF THE IMAGE OF THE "OTHER" IN SAMPLE TEXTS FROM THE TURKISH AND GERMAN CHILDREN'S AND JUVENILE LITERATURE

AKTAŞ, SEVDA
Master - 2010
Division of Comparative Literature

Advisor: Prof. Dr. ALİ GÜLTEKİN

This study comparatively analyzes the image of the "Other" in the Turkish and German Children's and Juvenile Literature. The perspective on the foreigner as the "Other" in each country is examined through sample texts. The Turkish and the German's views, thoughts and prejudices about each other are examined and the reasons for them are interpreted. The role of literary works in the creation of these people's prejudices on each other existing for centuries is examined and it is tried to draw attention to the importance of this in terms of children's and juvenile literature.

The main purpose of this study is through the sample texts to explore how objectively the views of the two societies on each other, the images of 'Turkey and Turkish' created by the Turkish people that migrated to Germany, and the images of "Germany and German" kept in the back of the Turkish's mind through literary works on the lives of the Turkish living with the German are reflected, and to reveal

how they have viewed each other throughout history, and their similarities, differences and common aspects.

As a result of this study that is based on the data of Comparative Literature, it is seen that these countries that had an opportunity to know each other for various reasons, that had to live together for some time, and that have different cultures negate each other in their Children's and Juvenile Literature. It is found that the literary works that should serve the world peace by bridging the two countries reinforce the existing prejudices rather than break them.

İÇİNDEKİLER

Özet iii
Abstract v
İçindekiler vii
Önsöz viii

GİRİŞ 1
1. BÖLÜM 8
1. 1. KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT BİLİMİ KAVRAMI 8
1. 2. ALMANYA VE TÜRKİYE'DE KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT BİLİMİ 12
1. 2. 1. Türkiye'deki Durumuna Genel Bir Bakış 13
1. 2. 2. Almanya'daki Durumuna Genel Bir Bakış 16
2. BÖLÜM 18
2. 1. ÇOCUK VE GENÇLİK EDEBİYATI NEDİR? 18
2. 2. ALMANYA VE TÜRKİYE'DE ÇOCUK VE GENÇLİK EDEBİYATI 23
2. 2. 1. Türkiye'deki Durumuna Genel Bir Bakış 23
2. 2. 2. Almanya'daki Durumuna Genel Bir Bakış 27
3. BÖLÜM 32
3. 1. İMGE VE İMGEBİLİM KAVRAMI 32
3. 2. KAVRAM OLARAK "ÖTEKİ" İMGESİ 36
4. BÖLÜM 41
TÜRK VE ALMAN ÇOCUK VE GENÇLİK EDEBİYATI ÖRNEK METİNLERİNDE "ÖTEKİ" İMGESİNİN KARŞILAŞTIRILMASI 41
4. 1. TÜRK-ALMAN İLİŞKİLERİNDE "ÖTEKİ" İMGESİ 44
4. 2. KÜLTÜREL ÖĞELERDE "ÖTEKİ" İMGESİ 63
4. 3. "CENNET" Ya Da "HAYALİ" ÜLKE ALMANYA 72
4. 4. AİLE İLİŞKİLERİNDE "ÖTEKİ" İMGESİ 79
5. BÖLÜM 90
SONUÇ VE ÖNERİLER 90
5. 1. SONUÇ 90
5. 1. 1. Almanya ve Alman Toplumunu Konu Alan Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Eserlerinden Çıkarılan Sonuçlar 91
5. 1. 2. Türkiye ve Türk Toplumunu Konu Alan Alman Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Eserlerinden Çıkarılan Sonuçlar 92
5. 2. ÖNERİLER 95
KAYNAKÇA 97

ÖNSÖZ

Kültürlerarası diyalog sürecinde ötekini anlamak ve tanımanın önemi yadsınamaz bir gerçektir. Edebiyat ülkelerin birbirlerini tanıma, algılama ve anlamlandırma sürecinde köprü görevi gören en önemli etkenlerden bir tanesidir. İki toplumun birbirleri hakkında fikir ürettiği süreçte, edebiyatın rolü şüphesiz önyargıları kırarak birbirlerine hoşgörüyle bakan toplumlar yaratmaktır.

Bu çalışmada karşılaştırmalı edebiyat biliminin verilerinden yararlanarak Türk ve Alman Çocuk ve Gençlik Edebiyatı'ndaki 'öteki' imgesi araştırılacaktır. Çalışmanın amacı, iki ülke toplumunun belleğinde oluşan öteki imgesinin eserlere nasıl yansıtıldığı incelenerek, yazarların ne ölçüde nesnel yaklaştığını tespit etmek, sonuçlarının var olan önyargıları ortadan kaldırmaya ne ölçüde yardımcı olduğunu ortaya çıkarmaktır.

Lisans eğitimim ardından beni yüksek lisans yapmaya teşvik eden, karşılaştığım güçlüklerde iyimserlikle mutlaka bir çözüm bulan, bu çalışmanın ortaya çıkmasında bana göstermiş olduğu sabır, anlayış ve emeğinden ötürü, bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım değerli hocam ve danışmanın Prof. Dr. Ali Gültekin'e minnettarlığımı sunarak teşekkürü bir borç bilirim.

Lisans döneminde Çocuk ve Gençlik Edebiyatı derslerine katılma fırsatı bulduğum, tezimi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı alanında yazmamda beni cesaretlendirdiği ve konu seçiminde bana yol gösterdiği için değerli hocam Nilay Yılmaz'a; yedi yıllık öğrenim sürecinde bana araştırma sevgisini aşılayarak, yaratıcı düşünerek, olaylara farklı gözle bakıp, yorum yapabilmeyi öğreten değerli bölüm hocalarıma; manevi destekleriyle her zaman yanımda olduklarını bildiğim sevgili

ailem ve değerli dostlarıma, hayata çocuk gözüyle bakabilmemi sağlayan biricik kardeşim Yağmur'a teşekkürlerimi sunmak isterim.

Son olarak, yüksek lisans dönemimde geçtiğim bütün ülkeleri, bütün şehirleri kimliğime bulundukları katkılar ve beni ben yapan bütün değerlerime kattıkları her şey için her zaman sevgi ve özlemle anacağımı ifade etmek istiyorum.

Sevda AKTAŞ
Eskişehir, 2011

GİRİŞ

Günümüz çocuk ve gençlik edebiyatı metinleri, aynı yetişkinler için oluşturulmuş edebiyat metinleri gibi toplumu ilgilendiren konuları kendine konu edinmekte ve çocuk ve gençlerin içinde bulunduğu dünyayı kendi gerçekliği ışığında ele almaktadır. Bununla birlikte çocuk ve gençlik edebiyatı yazarları, çocuk ve gencin eğitimi, kültürü, dil becerileri, algıları, alımlaması ve çeşitli gereksinimlerini göz önünde bulundurmak zorundadır.

Yurttaş'ın ifade ettiği gibi çocuk ve gençlik edebiyatı eserleri, çocuğun hayal dünyasında seslenmeli, rahatça ve zevk alarak okunabilecek anlatım diline sahip, ilgi duyulabilecek konuları işlemelidir. Çocuğu duygu ve düşünce bağlamında beslemeli, kurgusu ve olay örgüsü çocuğun anlayabileceği seviyede olmalı, dikkat dağıtıcı küçük ayrıntılardan arındırılmış bir şekilde okuyucularına ulaşmalıdır (bkz. Yurttaş, 1995: 3).

Teknolojinin hızla yaşamımıza girmesiyle birlikte, ülkeler arasında sınırlar yok olmuş, kültürlerarası diyalog ortaya çıkmıştır. Bu kültürlerarası diyaloğun gelişimini sağlayan en önemli etkenlerden biri de edebiyattır. Edebiyatla birlikte ülkeler birbirleriyle kültürel, sosyal, toplumsal anlamda etkileşimde bulunurlar. Etkileşim sonunda karşındakini anlayabilmenin, ona daha çok yaklaşabilmenin ne denli önemli olduğu kendiliğinden ortaya çıkar

1960'lı yılların başından itibaren Avrupa'da başlayan sanayileşme alanındaki gelişmeler sonucunda başta Almanya'da olmak üzere bir çok Avrupa ülkesinde dinamik insan gücüne gereksinim duyulur. Bu açığı kapatmak için

Türkiye ve diğer gelişmekte ya da gelişmemiş ülkelerden aileler işçi olarak Almanya'ya davet edilirler. Bu süreç çerçevesinde Türk sosyal yaşamında önemli değişimler meydana gelir. Parçalanan aileler, ailelerinden uzakta akrabaların yanında kalan çocuklar, kültür çatışmaları gibi konular, başta görsel ve yazılı medya olmak üzere her gün insanların gündemini meşgul etmeye başlamıştır.

Almanya'ya göç eden bu insanlar dillerine, dinlerine, kültürlerine, sosyal ve ekonomik yaşamlarına yabancı oldukları Alman toplumuyla beraber yaşamada çok sıkıntı çekerler. Bunun temelinde ise, yurt dışına işçi olarak giden insanların daha kendi ülkelerinde hiç büyük şehir görmemiş, köy hayatının içinden gelen, çoğunluğunun eğitim seviyesi oldukça düşük olan kişiler olmalarıdır. Köyde yaşadıkları süreçte gelenek ve göreneklerine, örf ve adetlerine sıkı sıkıya bağlı olan ve uygulayan bu insanlar, gittikleri ülkede de bunları devam ettirmek isterler. Dillerini bilmedikleri için günlük yaşamın gerektirdiği en ufak durumlarda bile sıkıntı çekerler. İnsanları bu kadar yakından ilgilendiren bu konuların edebiyatta yer bulması da doğaldır.

Ekonomik feraha ulaşmak için ülkesini terk eden Türkleri konu alan eserler yetişkin edebiyatında sıkça yer aldığı gibi, çocuk ve gençlik edebiyatında da kendine yer bulur. Dilleri, dinleri, kültürleri farklı olan insanlarla bir arada yaşam mücadelesi veren, çok yeni oldukları bu kültüre adapte olma mücadelesi verirken, kendi gelenek, göreneklerini sürdürmeye çalışan anne ve babalar ile iki arada sıkışıp kalan, nereye ait olduğunu kestiremeyen çocukların öyküleri, çocuk ve gençler için kaleme alınan eserlerde yer almaya başlar.

Bu durum sadece Türk çocuk ve gençlik edebiyatında ele alınan bir konu değildir. Edebiyatın kültürlerarası yakınlaşma ve yabancı olanı algılayabilme anlayışıyla Alman çocuk ve gençlik edebiyatında da Türkleri konu edinen eserlere rastlamak olasıdır. Bu eserlerin bazılarında 'öteki' konumundaki Türk çocuklarının

Alman toplumuyla yaşadıkları sorunları, uyumsuzlukları, hiç alışık olmadıkları bir kültürde, yabancı bir toplumla aralarındaki ilişkileri anlatırken, bazılarında ise tamamen yabancı bir kültürden beslendikten sonra kendi ülkelerine, ailelerine yabancılaşan karakterlerin kendileriyle yaptıkları hesaplaşmalar ile aileleri ve çevreleriyle yaşadıkları sıkıntılar dile getirilmektedir.

Bu konuların işlendiği eserler sayesinde Alman halkı da Türklerin yaşamları, sosyal hayata ayak uyduramama nedenleri, gelenek görenekleri hakkında fikir sahibi olmaktadırlar. Söz konusu eserleri okuyan okurların kafasında şu veya bu şekilde Türkiye ve Türk imgesi oluşmaktadır. Ancak oluşan bu imgenin ne derecede Türkleri yansıttığı tartışma konusudur. Tıpkı Türk çocuk ve gençlik edebiyatı eserlerinde öteki konumunda yer alan Almanlar hakkında şekillenen imgenin gerçekte onları yansıtıp yansıtmadığının tartışıldığı gibi.

Bütün bu oluşan imgeler iki toplumda da yabancıları konu edinen kitaplarla birlikte çeşitli önyargıların oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Ancak bilindiği gibi edebiyatın işlevi, oluşan bu önyargıları ortadan kaldırarak, birbirlerine yabancı iki toplumun birbirini tanıma fırsatını yakalamasına yardımcı olmaktır. Toplum ötekine bakarken, kendine de ışık tutmuş olacak, kendi eksik noktalarını keşfetme şansına sahip olduğu için kendini daha iyi tanıyacaktır.

Bu çalışmada, Türkiye'deki çocuk ve gençlik edebiyatı ile Almanya'daki çocuk ve gençlik edebiyatı'nda yer alan kitaplarda 'öteki' kavramının karşılaştırmalı analizi yapılmıştır. Örnek metinler üzerinden Türk ve Alman toplumlarının birbirlerini ne şekilde gördükleri, birbirleri hakkındaki düşünceleri, önyargıları araştırılıp nedenleri üstüne yorumlar getirilerek analitik olarak incelenmeye çalışılacaktır.

Farklı coğrafyalarda dünyaya gelen, farklı kültürlerden beslenen yazarların eserlerinde, bazen ortak noktalarda buluşabildikleri, bazen de çeşitli yönlerden benzerlik ve farklılıklar gösterebildikleri görülmektedir. Türk ve Alman toplumları tarih boyunca birlikte askeri, siyasal, sosyal ve politik yaşamda bazı şeyleri birlikte yaşamışlar, çoğu zaman ortak bir kültür mirasını paylaşmışlar, kimi zaman da çeşitli ayrılıklara düşmüşlerdir. Bu süreç içerisinde birbirleri hakkında olumlu ya da olumsuz imgeler de oluşturmuşlardır. Edebiyat ise her toplumu yansıtan ayna olmak işleviyle bu görüşleri eserlere yansıtmıştır ve yansıtmaktadır da.

Eserler üzerinden giderek toplumların birbirleri hakkındaki fikirleri, Almanya'ya göç eden Türklerin oluşturduğu 'Türkiye ve Türk imgesi' ile yine Almanlarla birlikte yaşayan Türklerin yaşantılarını anlatan eserlerle Türkiye'deki Türklerin belleğinde yer eden 'Almanya ve Alman imgesi'nin nasıl yansıtıldığını keşfetmek; birbirlerine tarih boyunca nasıl baktıklarını, aralarındaki benzer, farklı ve ortak yönlerini ortaya koymak bu çalışmanın temel amacıdır.

Çocuk ve gençlik edebiyatının çalışmanın temel sahası olarak seçilmesindeki en büyük gerekçe, bu sahada yapılan bir çalışmanın, bu alanın ileriye taşınması açısından büyük bir önem teşkil etmesidir. Ne kadar çocuk edebiyatı ile ilgili kitaplar yazılırsa, ne kadar bu alanda eserler incelenir, üzerinde araştırmalar yapılırsa, çocuk da bir birey olarak ele alınır ve çocuk edebiyatı, yetişkin edebiyatından ayrı olarak bir değere sahip olduğu vurgulanabilir.

'Öteki' kavramı, bir toplumun ya da bireyin kendisini tanıması, kendisine ışık tutması açısından üzerinde önemle durulması gereken bir kavramdır. Başkalarını tanıyıp, kendimize çeki düzen vermenin en kolay yollarından biri edebiyattaki metinlerin irdelenmesiyle gerçekleştirilebilir. 'Öteki' kavramına toplumbilimsel açıdan bakabilmek için yazılı eserleri inceleyip, üzerinde çalışma

yapmak, sonuca ulaşmak için en sağlıklı yollardan biridir. Kültürlerarası diyalog sürecinde köprü görevini üstlenmek, iki toplum arasında iletişimi sağlamak ve toplumları birbirini tanıtmakta da yazarlara büyük görevler düşmektedir.

Bu çalışmada ortaya çıkan sonuçlar, bu eserlerin toplumun ötekine bakış açısını temelden değiştirdiği yönündedir. Eserler arasında öteki imgesini olumlu şekilde çizen eserlerin, toplumu önyargılardan kurtararak siyasal, sosyal ve kültürel bağlamda sağlıklı düşüncelere iterken, ötekini olumsuz şekilde yansıtan eserleri okuyan okurların zihninde, o toplumla ilgili kırılması zor, olumsuz imgelerin oluşmasına neden olduğu gözlemlenmiştir.

Bu çalışmada incelenmek üzere ele alınan eserler; 80'li yıllardan itibaren Türk ve Alman çocuk ve gençlik edebiyatında yazılmış roman ve öykülerden oluşmaktadır. Bu kitaplar seçilirken getirilen sınırlama ise; Türk Edebiyatı eserlerinde Almanya ve Alman imgesi ile Alman karakterlere yer verilmiş olması; Alman Edebiyatı'nda ise, Türkiye ve Türk imgesi ile Türk karakterlere yer verilmiş olmasıdır.

Çalışmada ele alınan başlıca eserler Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatı'ndan Gülten Dayıoğlu'nun 'Yurdumu Özledim', Cahit Uçuk'un 'Eve Giren Güneş', Sadettin Kaplan'ın 'Kafesteki Çiçek' ile Alman Çocuk ve Gençlik Edebiyatı'ndan Karin König, Hanne Straube ve Kamil Taylan'ın birlikte yazdığı 'Oya (Fremde Heimat Türkei)', Annelies Schwarz'ın 'Hamide Hamide'yi Oynuyor (Hamide Spielt Hamide)' ve Hanne Straube'nin 'İnşallah (Leben in Einem Turkischen Dorf) adlı eserleridir. Çalışmada farklı eserlerden örnekler ele alınmış, ancak en çok yukarıda anılan eserler üzerinden örneklere yer verilmiştir.

Çalışmada ele alınan eserler, geniş bir kütüphane taraması sonucunda her iki ülke çocuk ve gençlik edebiyatında çocuklara yönelik yazılmış eserlerde okuma yapılarak karar verilmiş eserlerdir. Okunan yapıtlar içerisinden seçilen eserlerdeki ortak ölçütler, ötekini konu olarak ele alan eserler olmaları, ülkelerin birbirleri hakkında sahip oldukları çeşitli imgelerin eserde yer alıyor olmasıdır. Eserler seçilirken bu kriterlere uygun olan yapıtlar mercek altına alınmıştır. Bu eserlerin dışında da bu konuları inceleyen eserler mutlaka vardır. Ancak piyasada rahatlıkla bulunan, her kesimin kolayca ulaşabileceği, herkese hitap eden eserler olması üzerinde özenle durulmuştur.

Çalışmada Alman çocuk ve gençlik edebiyatında yer alan ve Türkleri konu alan eserlere de yer verilmiştir. Ancak Almanca olarak yazılan bu eserlerin Türkçe çevirisi henüz bulunmadığı için alıntılar tarafımdan çevirilerek bu çalışmanın bir parçası olmuştur. Diğer taraftan bu çalışmada, ikinci elden veri toplama teknikleri kullanılmıştır. Bu kaynaklar, kitaplar, süreli yayınlar, tezler, özel inceleme yazıları ve resmi yayınlardır.

Giriş bölümünde konunun seçilme nedenleriyle, çalışmanın amacı ve önemi, çalışmada kullanılacak inceleme yöntemi, çalışmanın sınırları, incelenecek eserlerin seçilme nedenleri ve kullanılan veri toplama tekniklerine yer verilmiştir.

Giriş bölümünden sonra çalışma beş bölüme ayrılmıştır. Birinci, ikinci ve üçüncü bölüm çalışmanın literatür kısmını oluşturmaktadır. Birinci bölümün birinci kısımında öncelikle Karşılaştırmalı Edebiyat kavramı hakkında bilgi verilecektir. İkinci kısımda ise, Karşılaştırmalı Edebiyatın ortaya çıkışı ve Türkiye ile Almanya'daki tarihsel gelişimi anlatılacaktır.

İkinci bölümde ise, Çocuk Edebiyatı'nın ne olduğu ile Türkiye'deki ve Almanya'daki Çocuk ve Gençlik Edebiyatı'nın tarihsel gelişim sürecinden bahsedilecektir.

Üçüncü bölümde öncelikle imgenin ne anlama geldiği ve imgebilim çalışmalarından bahsedilecektir. Daha sonra kavram olarak 'öteki' imgesi üzerinde durulacaktır.

Dördüncü bölümde çocuk ve gençlere yönelik eserlerde öteki kavramın nasıl ele alındığı örnek metinler eşliğinde ortaya konulmaya çalışılacaktır. Ötekileştirmeye bağlı olarak oluşan imgelerin Türk ve Alman çocuklarının birbirleri hakkında oluşan görüşlerini nasıl etkilediği, oluşan olumlu ve olumsuz imgelerin çocukların düşüncelerinde neleri şekillendirdiği kültürlerarası bağlamda uluslar arasında oluşan olumlu ve olumsuz imgeler nedenleriyle açıklanmaya çalışılacaktır.

Beşinci bölüm çalışmanın son kısmını oluşturacaktır. Birinci kısmında çalışmanın sonuçları nedenleri ile birlikte ortaya konulacak, her iki ülkenin çocuk ve gençlik edebiyatlarından seçilen eserlerde 'öteki' kavramı üzerinde durularak ortak, benzer ve farklı yönler saptanmaya çalışılacaktır. İkinci kısımda ise, Çocuk ve Gençlik Edebiyatı eserlerinde 'öteki' kavramı ele alınırken oluşacak olumsuz tablonun asgari düzeye indirilmesi ya da tamamen ortadan kaldırılması için önerilerde bulunulacaktır.

1. BÖLÜM

1. 1. KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT BİLİMİ KAVRAMI

Genel edebiyat biliminin bir alt dalı olan karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının temeli daha çok fen bilimlerinde kullanılan 'karşılaştırma' yöntemine dayanır. Sakallı 'karşılaştırma' kavramının, karşılaştırmalı edebiyat biliminin temeline oturtulması gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir:

> "Bir üst-dil işlevi gören 'karşılaştırma' kavramı doğal olarak bir üst-kuram ve temel yaklaşım da getirmektedir. Karşılaştırmalı yazın biliminin alansal üst-kuramının genel çerçevesinin tanımlanabilmesi ve sınırlarının çizilebilmesi için 'karşılaştırma' yönteminin yazınbilimsel sınırlarının çizilmesi, amaçlarının belirlenmesi gerekmektedir." (Sakallı, 2004: 196)

Bilimsel boyut kazanması her ne kadar 19. yüzyılda olsa da başlangıcı, temelinde yatan karşılaştıma yönteminin de kullanıldığı edebiyat biliminin tarihi kadar eskidir. Bassnet bunu şu şekilde ifade ederek desteklemektedir:

> "Karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının ilk örnekleri edebiyat biliminin başlangıcını oluşturan antik döneme kadar uzanmaktadır. Romalılar, Eski Yunan edebiyatının eserlerini Latince'ye çevirerek; hem kendi eserlerini Yunanlı yazar ve şairlerin eserleriyle karşılaştırmışlar, hem de kendi dil ve edebiyatlarını zenginleştirme olanağı elde etmişlerdir" (Bassnett, 1980: 45)

Karşılaştırmalı edebiyat; edebiyatı insan ruhunun hususi fonksiyonu olarak daha iyi anlayabilmek için, tarih, eleştiri ve felsefe aracılığı ile yapılan analitik tasvir, yöntemsel ve ayrımsal bir karşılaştırma, dilbilimler arası ve kültürler arası edebi hadiselerin suni bir yorumudur" (Yazgan, 1994: 9). Karşılaştırmalı edebiyat biliminin çıkış noktasını Goethe'nın "Weltliteratur" (Dünya edebiyatı) düşüncesine dayandıran Aytaç, bu bilim dalını, "edebiyatı ve edebiyatları karşılaştırmalı olarak ele alan, araştıran bir bilim dalıdır" (Aytaç, 2003, 10) şeklinde açıklamaktadır.

Kültür her toplumda farklı şekilde yerleşmiştir ve bütün toplumlar birbirleriyle etkileşim halindedir. Bir toplumun gelişebilmesi, kültürünün zenginleşebilmesi için kendinden farklı toplumların kültür miraslarından etkilenmeli, medeniyetlerin yaydığı ışıktan faydalanmalıdır. Bunu da ancak malzemesi dil olan edebiyat ile sağlayabilir. Farklı edebiyatların kültürlerin malzemesini kullanarak yeni ve özgün eserler ortaya çıkar ve araştırmacılar bu eserler arasında karşılaştırma yapma olanağına kavuşurlar. Bu yönüyle karşılaştırmalı edebiyat, toplumların ve medeniyetlerin birbirini tanıma, kültürler arasındaki ortak, benzer ve farklı yönlerini tespit etme imkanı bulur (bkz. Kefeli, 2000: 7). Aydın'ın da önemle altını çizdiği gibi karşılaştırmalı edebiyat bir ulusun gelişmesiyle diğer bir ulusun gelişmesi arasındaki farklılıkları da ortaya koymak açısından önemlidir (bkz. Aydın, 1999; 9) Aytaç karşılaştırmalı edebiyat biliminin tanımını şu şekilde yapmaktadır:

> "Karşılaştırmalı edebiyat bilimi, yabancı dillerde yerleşik adıyla komparatistik, bir bilim dalıdır ve konusu, malzemesi edebiyat ürünleridir. Karşılaştırma, adı üstünde, en az iki ürünü gerektirir. Karşılaştırma, ulusal edebiyatın kendi eserleri üzerine olabildiği gibi farklı ulusların edebiyatları arasında da yapılabilir. Keza, eş ürünlerde farklı zamanlı ürünler de karşılaştırabilir" (Aytaç, 2003a: 15)

Birbiriyle sürekli etkileşim halinde olan ulusların aynı ya da farklı dönemlerde yaşayan başka ulusların şair ya da yazarları, birbirlerinin yaratmış oldukları yapıtları okuyarak bunlardan etkilenmektedirler. Bu etkilenme süreci oldukça doğal bir süreçtir. Ancak yazarın ya da şairin bu etkilenme sonucunda ortaya çıkaracağı eser orijinallik taşımalı, etkinin söz konusu olduğu esere çağrışım yapsa bile bütünüyle yeni bir eser olmalıdır. Aksi taktirde birbirinin kopyası eserler ortaya çıkar, yaratıcılıktan bahsedilemez. Karşılaştırmalı edebiyat bilimi bu eserlerin hangi yönde ve nasıl etkileşimde bulunulduğunu ortaya çıkarmak açısından önem teşkil etmektedir (bkz. Öztürk, 1998: 9).

Karşılaştırmalı edebiyat bilimi, farklı ulusların edebiyat eserleri üzerinde çalışma yaparken bunun yanında aynı dilde yazılmış iki farklı yazara ait eserin ya da aynı yazarın farklı dönemlerinde ortaya çıkardığı eserler üzerinde de karşılaştırmalı çalışma yapılabileceği düşünülmektedir. Aytaç bunu şu görüşüyle desteklemektedir:

> "Aynı dilde, aynı konuyu işleyen iki eser, ister çağdaş ister farklı dönemlerden olsun, mutlaka farklılıklar arz etmek durumundadır" (Aytaç, 2003a, 14).

Karşılaştırmalı edebiyat kavramı önceleri sadece iki kültürün ya da iki edebiyatın karşılaştırılması olarak alıglansa da, disiplinler arası bir boyut kazanarak sadece edebiyatla değil başka alanlarla da sıkı sıkıya ilişkiler kurmuş, edebiyat-sosyoloji, edebiyat-felsefe, edebiyat-güzel sanatlar, edebiyat-sinema gibi farklı alanlarla olan ilişkiler çeşitli açılardan incelenerek aralarındaki ortak, benzer ve farklı yönler saptanmaya çalışılmaktadır (bkz. Kefeli, 2000: 9). Farklı alanlara, kültürlere açılımı Kefeli şöyle belirtmektedir:

> "Farklı milletlerin, farklı dil ve kültürlerin edebi metinlerini inceleyerek onlar arasındaki paralelliği, benzer ve farklı noktaları tespit eden bu sanat

> dalı aynı zamanda felsefe, sosyoloji, psikoloji, sinema gibi sahalarla edebiyat arsında ilişki kurarak daha geniş bir bakış açısı kazandırır" (Kefeli, 2000: 9).

Yukarıda vurgulandığı gibi, karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları sınırlarını genişleterek müzikten, sinemaya; sinemadan medyaya, medyadan sanata; sanattan iletişime doğru geniş bir alana yayılmaktadır. Bunlar farklı kültürlerin ürünleri olduğu için üzerlerinde yapılan çalışmalarda kültürlerarası bir etkileşim söz konusudur. Bu sebeple bütün yapılan bu karşılaştırmalı çalışmaları 'uluslarüstü' olarak nitelendirmek mümkündür (bkz. akt. Ülsever, 2005, 1).

İki farklı kültürden beslenen edebiyat eserleri üzerinde çalışma yaparken konular aynı olsa bile sadece eserleri tanımak sağlıklı bir karşılaştırmalı edebiyat çalışması ortaya koymak için yeterli değildir. Eserlerin yazarlarını, beslendikleri kültüre ait ayrıntıları, eserin yazıldığı dönem içerisindeki ülkenin sosyal, kültürel, ekonomik ve tarihi gelişiminin çok iyi bilinmesi, eser üzerindeki etkilerinin araştırılarak ne yönde olduğunun tespit edilmesi ve nedenlerinin ortaya konulması bir sonuca ulaşmak için oldukça önemlidir. Kefeli bunu şu şekilde ifade etmektedir:

> "Malzemenin aynı temayı işlemiş olması durumunda araştırıcıyı mukayeseye ve bu homojen malzemedeki ortak ve farklı unsurları tesbite yöneltecektir. Bu tesbiti izleyen aşama ise farklılıklar veya benzerlikler üzerinde düşünme ve hüküm verme sürecidir. Ancak bu hüküm aşamasında araştırıcının elindeki malzemenin ait olduğu kültürü, gelenekleri ve geçirdiği evreleri gayet iyi tanıması ve hükümlerinde acele etmemesi en önemli gerektir" (Kefeli, 2000, 17).

Disiplinlerarası bir bilim dalı olan karşılaştırmalı edebiyat, edebi eserler üzerindeki bütün ilişkileri ortaya koyma açısından oldukça önemlidir. Eserler incelendikten sonra aralarındaki ortaklıklar, benzerlikler ya da farklılıklar eserlerin

birbirleriyle olan ilişkilerini gözler önüne sermektedir. Bu konuda Rousséau ve Pichois şu görüşlerde bulunurlar:

> "Karşılaştırmalı edebiyat, analoji, akrabalık ve etkileşim bağlarının aktarılması suretiyle, edebiyatı diğer ifade ve bilgi alanlarına ya da zaman ve mekan içerisinde birbirine uzak veya yakın durumdaki olaylarla edebi metinleri birbirine yaklaştırmayı amaçlayan yöntemsel bir sanattır" (Rousséau, Pichois, 1994: 9)

Yukarıdaki ifadeden de anlaşıldığı gibi karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları, incelenen eserlerin her yönünün ortaya çıkarılması, aralarındaki bağların keşfedilmesi açısından önemlidir.

1. 2. ALMANYA VE TÜRKİYE'DE KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT BİLİMİ

Karşılaştırmalı edebiyat insanlığın ortaya çıktığı dönemden itibaren uygulanıyor olsa da bir bilim dalı olarak temellerinin atılması 19. yüzyılın ilk yıllarına rastlamaktadır:

> "Karşılaştırmalı edebiyatın geçmişinin, kelimenin tam anlamıyla, tarih öncesiyle karışması oldukça mutemeldi; iki edebiyat aynı anda ortaya çıkar çıkmaz, karşılıklı değerlerini ortaya çıkarabilmek için mukayese edilir: Yunanca ve Latince, Ortaçağ Roman dili edebiyatları, XVIII. yüzyıldaki Fransızca ve İngilizce gibi milli bir önceliğin kabul ya da reddi demek olan karşılaştırmalı edebiyat, pozitivist hatta bilimsel dönemde bile, köklerini hiçbir zaman unutmuş değildir" (Rousséau, Pichois, 1994: 18).

Sakallı'nın ifade ettiği gibi bu dönemden önce yapılan çalışmalar ulusal edebiyat yapıtlarının eski dönem Yunan ve Roma edebiyatları ile karşılaştırılması

şeklinde olan ve eski dönem eserlerin değerine vurgu yapılan çalışmalardır (bkz. Sakallı, 1998: 20).

1. 2. 1. Türkiye'deki Durumuna Genel Bir Bakış

Karşılaştırmalı edebiyatın 19. yüzyılda başladığı gelişimi, Türkiye'de de benzer nedenlerle gelişme göstermiştir. Avrupa ülkelerindeki başka edebiyatları, başka kültürleri tanıma arzusuyla gelişen bu alan Türkiye'de de yazarların başka edebiyatlara duyduğu ilgiyle başlamıştır. Tanzimat dönemine kadar Fars edebiyatı ile etkileşim halinde olan Türk edebiyatı Tanzimat dönemi ile birlikte Türk ulusunun batılılaşma faaliyetleri arasında sayılabilecek edebiyatta batılılaşma çabaları sürecinde çevirilen roman, tiyatro gibi yeni türler Türk edebiyatına girmiştir. Batıya olan ilgi bununla birlikte bir karşılaştırma sürecinin başlamasına da neden olmuştur.

Bu dönemde Şemsettin Sami, Namık Kemal, Recaizade Mahmut Ekrem, Ahmet Mithat gibi yazarlar batıdan çeviriler yaparak karşılaştırmalı çalışmaları başlatan Türkiye'deki ilk yazarlar olarak nitelendirilebilirler. 1940'larda açılan tercüme bürolarıyla da yeni türlerle tanışılmış ve bu çeviriler Türk edebiyatına ve yazarlarına büyük katkılar sağlamıştır (bkz. Ülsever, 2005: 34).

Her ne kadar karşılaştırma düşüncesi Alman edebiyatı gibi Türk edebiyatında da eski olsa da, disiplinlerarası bir bilim dalı haline gelmesi, bu alanda bilimsel çalışmaların başlaması oldukça yenidir. Sadece Avrupa ülkelerinde değil bir çok ülkede de karşılaştırmalı çalışmalar bu dönemde başlamıştır. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının bir çok ülkede, ve özellikle de üniversitelerde ele alınmasını Gültekin şu şekilde vurgulamaktadır:

> "20. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak, Almanya, Fransa ve İngiltere'nin dışında, Amerika, Kanada, Japonya, Kore, Avustralya, İsveç, Norveç, Finlandiya, Avusturya, Yugoslavya, Mısır, Rusya, İsrail gibi ülkelerde karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları yüksek öğretim boyutunda ele alınmaya başlanmıştır" (Gültekin, 2002: 344)

Türkiye'de karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları üniversitelerde ilk defa 1943-1960 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Cevdet Perin tarafından ders olarak verilmiştir. Daha sonra Ankara Üniversitesi Alman Dili Edebiyatı Bölümü'nde Gürsel Aytaç tarafından bir çok karşılaştırmalı edebiyat çalışması yüksek lisans, doktora öğrencileriyle birlikte yürütülmüş, tez konusu olarak ciddi araştırmalar, çalışmalar yapılmıştır. Bunun dışında diğer üniversitelerin Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümlerinde karşılaştırmalı edebiyat ders olarak verilmektedir.

Ancak ülkemizde bağımsız bir bölüm olarak üniversitelerde yer alması daha sonradır. 1998 yılında bir vakıf üniversitesi olan İstanbul Bilgi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi'nde Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü Murat Belge tarafından kurulmuştur. İlk defa bir devlet üniversitesinde bağımsız bir Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü'nün temeli ise Ali Gültekin tarafından 2000 yılında atılmıştır. Bölüm sadece ingilizce ile sınırlı kalmayıp bunun yanında Almanca, Fransızca, Rusça ve Arap dil ve edebiyatları alanlarında eğitim vererek karşılaştırmalı edebiyatın sınırlarını genişletmiş, amacına uygun olarak hem lisans hem de yüksek lisans seviyesinde çalışmalarını sürdürülmektedir.

Bu üniversitelerin dışında Türkiye'de, Koç Üniversitesi'nde İngiliz Dili ve Karşılaştırmalı Edebiyat olarak lisans seviyesinde, Yeditepe Üniversitesi'nde ise, tezli yüksek lisans, yine bir vakıf üniversitesi olan Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde karşılaştırmalı edebiyat bilimi alanında ilk doktora programı

açılarak, bu alanda bilimsel çalışmalar yapılmasına olanak sağlanmıştır. Diğer bir devlet üniversitesi olan Konya Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde kurulan Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü'nün de çok yakın dönemde lisans eğitimi vermeye başlayaması düşünülmektedir (bkz. Gültekin, 2002: 345).

Üniversitelerde kurulan bu bölümler ve çeşitli üniversiteler, bugüne kadar çeşitli sempozyumlar ve çalıştaylar düzenlemişler ve düzenlemeye de devam etmektedirler. Çanakkale 18 Mart Üniversitesi'inde üç yıl ard arda düzenlenen "Karşılaştırmalı Edebiyat Araştırmaları Sempozyumu" bu alanın sadece yurt dışında değil ülkemizde de disiplinlerarası bir alan olduğunun anlatılması açısından öncü konumdadır. 2001 yılından itibaren Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'nde gerçekleştirilen ulusal ve uluslarası karşlaştırmalı edebiyat sempozyumları yerli ve yabancı bir çok akademisyen ve yazarın bu alanla ilgili yaptıkları çalışmalarını sunmak, alanın tanıtılması ve daha iyi anlaşılırlığının sağlanması açısından ülkemizde çok önemli bir görev üstlenmiştir.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü sadece karşılaştırmalı edebiyat alanı ile değil çocuk ve gençlik edebiyatı alanı ile ilgili düzenlediği sempozyumlarla da ülkenin çok değerli çocuk ve gençlik edebiyatı yazarlarının eserleri üzerinde farklı bakış açılarıyla geniş çaplı çalışmaların yapılmasına, eserlerin yeniden hatırlanarak, değerinin anlaşılmasına ön ayak olmaktadır. Gülten Dayıoğlu, Muzaffer İzgü, Ayla Çınaroğlu, Gülsüm Cengiz adına sempozyumlar düzenlenen çocuk ve gençlik edebiyatı yazarlarıdır.

5 Nisan 2005 yılında Yeditepe Üniversitesi ile Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'nin ortaklaşa gerçekleştirdiği 'İmgebilim Çalıştayı' ile Karşılaştırmalı Edebiyat ve imgebilim arasındaki ilişki vurgulanmış, karşılaştırmalı edebiyatın disiplinlerarası özelliği ortaya konulmuştur (bkz.Ülsever, 2005: 36).

1. 2. 2. Almanya'daki Durumuna Genel Bir Bakış

Karşılaştırmalı edebiyat terimi ilk defa Bassnet'ın ifade ettiği gibi Almanya'da 1854 yılında Moriz Carriere'nin kitabında yer aldığı bilinmektedir (bkz. Bassnet, 1993: 12). 19. yüzyılın ikinci yarısında, Almanya'da Herder'in öncülüğünde oluşan genel edebiyat tarihi düşüncesiyle birlikte yerleşen koyu ulusçuluk yönelimine bir tepki olarak karşılaştırmalı edebiyat biliminin oluşturulmak istendiği bilinmektedir. Buna karşın Alman edebiyat tarihine bakacak olursak, bu alanda yapılan çalışmaların ortaya çıkışının karşılaştırmalı başladığını da unutmamak gerekir.

17. yüzyılın ikinci yarısında özellikle şiirde olmak üzere çeşitli uluslardan alınan şiir örneklerine rastlanabilir. Georg Morhof Yunan, Latin ve Alman dillerini, edebiyatlarını birbirleriyle karşılaştırarak Alman edebiyatının değerinin anlaşılması açısından önemli olduğunu ifade eder (bkz. Shulz 1973: 67/Aydın 1999: 25). Bu düşünceyi Alman bilim adamlarından Max Koch, Alman şiirini incelemeden önce eski şiirlere bakmanın önemini vurgulayarak Alman edebiyat tarihinin karşılaştırmalı bir şekilde doğduğunu söyleyerek desteklemektedir (bkz. Aytaç, 2003a: 30; Aydın 1999: 26).

18. yüzyılda Lessing'in yaptığı karşılaştırmalı çalışmaları, Sakallı'nın da altını çizdiği gibi sadece edebiyatla değil, resim gibi diğer sanatlara yaklaştırmasıyla karşılaştırmalı edebiyatın disiplinlerarası ve edebiyat-ötesi ilişkileri açısından önem teşkil etmektedir (Sakallı, 1998: 20). 1855 yılında Hermann Hertner, eserinde Aydınlanma Dönemi'ndeki Fransız, Alman ve İngiliz edebiyatlarının tarihini karşılaştırmalı olarak ele almıştır. 1901'de Louis Paul Betz konuşma dili Almanca olan ülkelerde karşılaştırmalı edebiyat biliminin gelişmesi

açısından önemli bir düşünürdür. Yayınlanan 'Yazın Karşılaştırması' adlı makalesiyle Roma ve Cermen uluslarını birbirine yakınlaştırmıştır (Kuran-Burçoğlu, 1994: 78).

20. yüzyılın ilk yarısındaki politik gelişmeler sonucunda dışarıya karşı kendini kapatma düşüncesiyle ulusalcılığın ağır basması, yazarların karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları yapmalarını engellemiştir. Her ne kadar Thoman Mann ve Heinrich Mann gibi karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları yapan yazarlar olsa da bu dönemde, Aytaç'ın dile getirdiği gibi, bir bilim dalı olarak Karşılaştırmalı Edebiyat Almanya'da gerektiği kadar gelişme gösterememiştir (bkz. Aytaç, 2003a: 29).

Karşılaştırmalı Edebiyat çalışmaları, günümüzde Almanya'da Genel ve Karşılaştırmalı Edebiyat adıyla çeşitli ünivesitelerde, farklı dillerde alınan derslerde etkinliğine devam etmektedir. Üniversitelerde kurulan kürsülerde bilimsel çalışmalar çeviribilimin verilerinde de yararlanarak sürdürülmektedir (bkz. Aydın, 1999: 27). Her ne kadar Almanya'da karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları çok erken dönemlerde başlasa da diğer avrupa ülkelerindeki çalışmalardan geri kalmıştır. Bunun nedeni ise, ulusalüstü anlayışa karşın ulusalcılığa daha sıcak bakılması ve karşılaştırmalı edebiyatın, Germanistik biliminin bir alt dalı olarak kabul edilmesidir (bkz. Sakallı, 1998: 31).

2. BÖLÜM

2. 1 . ÇOCUK VE GENÇLİK EDEBİYATI NEDİR?

Bugüne kadar çocuk ve gençlik edebiyatının tanımı üzerine bir çok tartışma yapılarak çeşitli görüşler dile getirilmiştir. Yaşar Kemal, Tomris Uyar, Cemal Süreya gibi yazarların çocuklara yönelik farklı bir edebiyatın olamayacağını savunurken, kimileri kesinlikle çocuk ve gençlik edebiyatının varlığından söz eder. Ancak günümüzde, çocuk edebiyatının varlığı tartışma götürmeksizin ortadadır.

Dilidüzgün'e göre çocuk edebiyatının hedef kitlesi, diğer bütün edebiyatlardan farklı olarak oldukça özeldir, hedef kitlesi çocuktur. Sever'in Gander Gardiner'den aktardığı gibi çocuk, algıları, bilişsel, toplumsal, dilsel özellikleri, içinde doğduğu toplumun özelliklerine göre gelişmekte olan bir varlıktır (bkz. Dilidüzgün, 2005: 38). Bu ve bunun gibi nedenlerden dolayı çocuk edebiyatı kendi bünyesinde, yetişkin edebiyatından farklı olarak değerlendirilmelidir.

Çocuk ve gençlik edebiyatıyla ilgilenen çocuk ve gençlik edebiyatı yazarları, eleştirmenler, yayıncılar, kuramcılar ya da bu konuya ilgi duyan herkes çocuk edebiyatını kendi konumuna ve durumuna uygun olarak farklı şekilde tanımlamaktadır. Ewers çocuk edebiyatını şu şekilde tanımlarken, onun farklı boyutlarına dikkat çekmeye çalışır:

> "Çocuk ve Gençlik edebiyatı, çocuklar ve gençler tarafından dinlenerek, seyredilerek ya da okunarak alımlanan (kurmaca ve kurmaca olmayan)

> edebiyat, veya toplumsal bir eylem sistemi olan 'edebiyat'ın alt sistemidir." (Ewers, 1992: 13)

Sever "Çocuk ve gençlik edebiyatı, erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır." (Sever, 2003: 9) şeklinde tanımlarken; Şirin "Çocuk ve gençlik edebiyatı, çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlılıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacı ile gerçeleştirilen çocuksu bir edebiyattır." (Şirin, 1994: 9) diye tanımlar.

Gültekin, çocuk ve gençlik edebiyatının, çocuk edebiyatı ve gençlik edebiyatı olarak iki alt başlıkta toplanması gerektiğini savunmaktadır. Çocuk edebiyatının, 0-6 yaş aralığı okul öncesi çocuk edebiyatı ve 6-13 yaş aralığı çocuk edebiyatı olarak; Gençlik edebiyatının, 13-18 yaş aralığı ilk gençlik dönemi edebiyatı ve 18-25 yaş aralığı gençlik edebiyatı şeklinde ele alınıp bu doğrultuda değerlendirilmesi gerektiğini önermektedir (bkz. Gültekin, 2006: 29).

Okur kitlesinin çocuklardan oluşması nedeniyle çocuk edebiyatı eserleri yazılırken, yazarların yaptığı yanlışlardan en büyüğü esere didaktik özelikler katarak eğitici yönünü kuvvetlendirmeye çalışmalarıdır. Oysa ki okur konumundaki çocuk, esere eleştirel bir gözle yaklaşarak, neyin doğru neyin yanlış olduğuna kendisi karar vermelidir. Dilidüzgün'ün aktardığı görüşlerinde Malte Dahrendorf çocuk ve gençlik edebiyatının eğitsel amaçları olduğunu öne sürerek bu konuyla ilgili şu görüşleri dile getirir:

> "Çocuk ve gençlik yazını, okurlarının ilgilerini kapsar; aslında bu yazını çocuk ve gençlik yazını yapan da bu özelliktir. Yazınsal deneyimleri olmayanları bu konuda yüreklendirir. Okurların yazınsal metinler üzerinde basit analizler yapabilmelerini sağlar. Gerekli biçimde okuma ilgisi

> oluşturur; örneğin gerilim, komik öğeler, eylemin yoğunluğu ve özdeşleşme olanakları çocukların okumalarını güdüler. Çocukların ve gençlerin aydınlanmalarını, deneyimlerinin artmasını, önyargılardan arınmalarını ve toplumsallaşmalarını koşullayarak onların kimliklerini kazanmalarına yardımcı olur." (Dahrendorf, 1992: 14'ten Akt. Dilidüzgün, 2005: 42)

Çocuk ve gençlik edebiyatı yazarları, çocuğun varlığını ciddiye almalıdır, onun düşünen, algılayan, anlayan bir birey olduğunu unutmamalıdır. Çocuklar kendilerine sürekli çocuk olduğunu hatırlatan, onları küçümseyen bir anlayışı kabul etmek istemezler. Bu durumu Şirin "çocuk edebiyatı, çocuklara çocukluğu ya da çocuğu anlatan bir edebiyat değildir." diyerek özetler (bkz. Şirin, 1994: 19).

Şirin'in söylediğinden de anlaşıldığı üzere çocuk ve gençlik edebiyatı, çocuğa, nasıl bir çocuk olması gerektiğini anlatan, toplumda kabul gören davranışları, çeşitli kuralları aşılamaya çalışan idealize edilmiş figürlerden uzak toplumsal ve sosyal anlamda katkıda bulunacak, olaylara eleştirel bakmasını sağlayacak bir anlayışla ele alınmalıdır.

Çocuk ve gençlik edebiyatı eserleri kalıplardan uzak durarak, çocuğun çok yönlü düşünmesini sağlamalıdır. Her okuyan kendisine göre farklı yorumlarda bulunabilme özgürlüğüne sahip olmalıdır. Her çocuğun okuduğunda farklı iletiler, farklı mesajlar, kendisine göre farklı eğlenecek unsurlar çıkarabilmeli, bunun sonucunda da farklı düşüncelerin ortaya çıkmasına katkı sağlamalıdır. Dilidüzgün de çocuk edebiyatının çocuğa uygun olmasını, ancak çocukça olmamasını vurgular:

> "Çağdaş çocuk yazını çocuğa uygun olmalı ancak çocukça olmamalıdır, çocuğun kültür gelişimine, düşgücünün gelişmesine, okuma alışkanlığı kazanmasına katkıda bulunacak nitelikleri içermelidir." (Dilidüzgün, 1996: 22)

Neydim, çocuk ve gençlik edebiyatında, çocuk gerçekliğinin mantıklı bir çerçevede eserde yer alması gerektiğini belirterek, Peter Haertling'in çocuk edebiyatı hakkındaki şu görüşlerine yer vermiştir:

> "Çocuklar için öyle bir edebiyat var ki, yalancılığı hasta edici. Burada yansıtılan dünya küçültülmüş, oturma odasının büyüklüğünde bir yer oluvermiş. Bu odada hiçbir şey olmuyor. Olsa da bir köşeden bir kahraman çıkıveriyor ve çocuğu kurtarıyor. Böyle bir dünya yok! Edebiyat aynı zamanda çocukların da gerçekliğini yansıtır. 1969'ların gerçekliğini 1900'lerin gerçekliğini değil. Bu gerçekliğin içinde çocuğun sürekli bir devinimi vardır." (Neydim, 2003: 142).

Çocuk ve gençlik edebiyatının işlevlerinden bir tanesi de çocuğa okuma kültürünü aşılamaktır. Çocuğun ilgisine, seviyesine, anlayışına uygun şekilde hazırlanmış eserler mutlak surette çocuğun ilgisini çekecek, kitap okuma sevgisini aşılayacaktır. Bu durumda kitap seçiminde son derece titiz davranılmalı, çocuğun beklentilerine, ilgilerine yönelik kitaplar seçilmelidir. Bu bağlamda, Sever'in de açıkladığı gibi, çocuk ve gençler için üretilen edebi ürünler çocuk ve genç okurları nitelikli metinlere yöneltmeyi başarabilmeli, onlara okuma kültürü kazandırabilen bir sorumluluk üstlenmeli ve sonunda onlarda edebiyat ve sanat etkileşiminin kapısını aralayan etkili bir uyaran konumuna gelmelidir. Diğer taraftan çocuk ve gençleri önemseyerek onlar için üretilen edebi ve sanatsal donanımlı metinler, aynı zamanda tanımaya ve anlamaya dayalı bilişsel ve duyuşsal boyutlu istendik davranışların uygulanabileceği, sınanabileceği olanaklar da sunmalıdır (bkz. Sever, 2003: 11). Çocuk ve gençlik edebiyatının gelişmesiyle nitelikli kitaplar artmaktadır. Bu noktada çocuğun düşünce, algılama ve alımlama ufkunu genişletecek farklı nitelikte seçenekler gün geçtikçe çoğalmaktadır.

Gültekin'in de ifade ettiği gibi edebiyat yönü ile genel edebiyatın içinde çocuk ve gençlik edebiyatı yazarlığı üzerinde en çok titizlikle ve özenle

durulması gereken yazarlık biçimidir. Günümüzde birçok ülkede, özellikle de gelişmiş ülkelerde akademik düzeyde çocuk ve gençlik edebiyatı eğitimi veren yüksek eğitim kurumları, araştırma merkez ve enstitüleri vardır. Bunların en önemli örneği, Almanya'daki Johann Wolfgang Goethe Üniversitesi bünyesinde kurulmuş olan Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Enstitüsüdür. Bu da göstermektedir ki, her ne kadar ülkemizde hâlâ bazıları aksini iddia etse de, çocuk ve gençler için yapılan bir edebiyat vardır, adı da çocuk ve gençlik edebiyatıdır (bkz. Gültekin, 2006: 29)

Avrupa'da geçmişi çok eski yüzyıllara dayanan çocuk ve gençlik edebiyatı, özellikle 18. yüzyıldan sonra başta Almanya, İngiltere ve Fransa olmak üzere birçok Avrupa ülkesinde çocuk ve gençler için kitaplar yazılmaya ya da yetişkinler için yazılan edebi ürünler çocuk ve gençlere uyarlanmaya başlanmıştır. Ancak 20. yüzyılın başlarından itibaren Avrupa'nın birçok ülkesinde olduğu gibi, Amerika Birleşik Devletleri, İskandinav Ülkeleri ve Japonya'da çocuk ve gençler için bir edebiyatın varlığının kabul edilmesi bir yana, çocuk ve gençlik edebiyatı eğitimi konusunda enstitüler, araştırma merkezleri, üniversitelerin içerisinde bağımsız bölümleri kurulmuştur (bkz. a. g. y., 2002: 344).

Sonuç olarak, çocuk ve gençlik edebiyatı, çocukların gereksinimleri göz önüne alınarak, onların gerçekliğine yaklaşarak hazırlanan, çocuğun düşünceleri, algıları, duyguları, alımlaması doğrultusunda yazılan, ona geniş bir yelpaze sunarak eleştirel düşünmesini sağlayan bir edebiyattır.

2. 2. ALMANYA VE TÜRKİYE'DE ÇOCUK VE GENÇLİK EDEBİYATI

Avrupa'da 18. yüzyıla kadar çocuk ve gençlere özgü bir edebiyattan söz edemeyiz. Bu dönemde, çocuk ve gençlerin ancak yetişkinlerin uygun gördüğü, tamamiyle didaktik yönü ağır, katı gerçeklikle donatılmış eserleri okumalarına izin verilmektektedir. Bu anlayış Jean Jacques Rousséau'nun Emile adlı eserine kadar devam eder. Rousséau bu eserinde Neydim'in de belirttiği gibi, çocuk ve gençlik edebiyatını farklı bir şekilde ele alarak, çocuğa verilen değerin artmasına zemin hazırlamıştır (bkz. Neydim, 2000: 12).

Tarihsel süreç içerisinde çocuk ve gençlik edebiyatındaki gelişme 19. yüzyıla kadar oldukça yavaş bir gelişme göstermiştir. Bu döneme değin Rousséau'nun Emile eseriyle yaptığı atılım yanlış anlaşılmış, bu alanda tamamen didaktik içerikli eserler ortaya çıkmıştır. 19. yüzyılın sonlarına doğru yayınlanan çocuk dergileriyle birlikte bu alana verilen önem biraz daha artmıştır. 20. yüzyılda artık çocuklara yetişkin olarak bakmak yerine onların da ayrı birer birey oldukları, yetişkin dünyasından farklı bir dünyaları olduğu anlaşılarak bu alandaki çeşitlilik genişlemeye, yaygınlaşmaya başlamıştır. Daha sonraki dönemlerde çocuk ve gençlik edebiyatı eserlerinin, her gün biraz daha gelişerek ve çeşitlenerek yayınlanmasına devam edilmektedir (bkz. Neydim, 2003a: 10-12).

2. 2. 1. Türkiye'deki Durumuna Genel Bir Bakış

Türkiye'deki çocuk ve gençlik edebiyatının geçmişine baktığımızda, Gültekin'in de ifade ettiği gibi, gelişmiş ülkelerin çocuk ve gençlik edebiyatlarındaki gelişime göre çok da eski sayılmaz (bkz. Gültekin, 2000: 296).

Türk çocuk ve gençlik edebiyatı, daha önce çocuk ve gençlere yönelik olduğu iddia edilen eserler olsa da, Ateş'in de belirttiği gibi Tanzimat dönemi ile başladığı bilinmektedir (bkz. Ateş, 1998: 5).

Tanzimat dönemi ile başlayan batılılaşma faaliyetleriyle birlikte çocuğa bakış değişmiş, onun anlayışına ve eğitimine, okuma kültürüne katkıda bulunacak eserlerin yazılması ihtiyacı doğmuştur. Bu amaç doğrultusunda 1859 yılında Kayserili Dr. Rüştü'nün 'Nuhbe-tül Etfal' adlı eserinin içerisindeki çocukları eğlendirmek amacıyla yazdığı fabllar, çocuk hikayeleri çocuk ve gençlik edebiyatı açısından önem teşkil etmektedir.

1959 yılında Türk çocuk ve gençlik edebiyatındaki, Yusuf Kamil Paşa'nın Fenelon'dan çevirdiği Telemak çeviri yoluyla çacuklara ulaşan ilk romandır (bkz. Ateş, 1998: 5; Gültekin, 2007: 14-15). 1869 yılında yayımlanan Mümeyyiz adlı dergi de içerisindeki bilmeceler ve dizi romanlar ile o dönemdeki çocuğa bakış açısını gözler önüne sermektedir (Bkz Neydim, 2003c: 32).

Türkiye'nin ilk çocuk ve gençlik edebiyatı kitapları Tanzimat dönemi yazarlarından Recaizade Mahmut Ekrem, Muallim Naci, Ahmet Mithat Efendi ve Şinasi'nin Fransızcadan çevirdikleri şiirler ve fabl türündeki eserleridir. Bu yazarlar dönemin ilk ürünlerini veren yazarlardır. Ziya Paşa ise batıda çocuk ve gençlik edebiyatı açısından büyük önem taşıyan Jean Jacquaés Rosseau'nun Emile adlı eserini çevirerek Türk çocuk okurlarla buluşmasını sağlamıştır.

Yapılan bu çevirilerin dışında, bu dönemde çeviri yoluyla başka eserler de yayımlanmıştır. Vakanüvis Lütfi Daniel Defoe'dan Robinson Crouse'u; Mahmut Nedim Jonathan Swift'ten Gulliver'in Gezileri'ni; Mehmet Emin Jules Verne'den Merkezi Arza Seyahat, Balonda Beş Hafta Seyahat; Ahmet İhsan Tokgöz yine Jules

Verne'den Gizli Ada, 80 Günde Devrialem Seyahat adlı eserleri çevirmişlerdir. Gültekin'in de önemle altını çizdiği gibi, bu eserlerin dışındaki kitapların dil ve anlatım ile konu bakımından dönemin çocuk ve gençlerine hitap etmediği bilinmektedir (bkz. Gültekin, 2007: 15).

Tanzimattan 1940'lı yıllar kadar, Özkırımlı'nın da ifade ettiği gibi, her ne kadar cumhuriyetin ilanından sonra eğitim ve ögretim adına, ülkemizde gelişme olsa da, çocuk ve genclik edebiyatı adına beklenen ve istenen gelişme gösterilememiştir. Bu sebeple bu dönemde yetişen çocuk ve gençler, yetişkinlere yönelik yazılmış eserleri okumak mecburiyetinde bırakılmışlardır (bkz. Özkırımlı, 1990: 331). 1943-1946 yılları arasında Çocuk Esirgeme Kurumu, çoğunluğu çeviri ve uyarlama eserlerden oluşan bir çok çocuk ve gençlik edebiyatı eserleri yayınlamıştır.

1950 yılından sonra toplumsal içerikli roman ve hikayeler yazılmaya başlanır. Eflatun Cem Güney masal ve halk hikayelerini derleyip, çocuklara uygun bir şekilde yazar. Yine bu dönemlerde Orhan Veli Kanık'ın La Fontaine çevirileri yapar ve Nasreddin Hoca fıkralarını akıcı bir şekilde yeniden kaleme aldığına tanık olunur. Fazıl Hüsnü Dağlarca ile Aziz Nesin yine çocuk ve gençlik edebiyatının gelişimine önemli katkıları bulunan yazarlardır. 1960 yılında, Gültekin'in de vurguladığı gibi, yayınlanmaya başlanan dergiler, düzenlenen yarışmalar roman ve hikaye türünün gelişmesine ivme kazandırır (bkz. Gültekin, 2007: 21).

Ancak 1970'li yıllara gelindiğinde politik nedenlerden dolayı bu alanın gelişmesinde yavaşlamalar gözlemlenir. Neydim, 70'li yılları yazarların sol ideolojilerin çerçevesine girdiği yıllar olarak belirtirken, 80'li yılları ise, dini kesimin ağırlık kazandığı bir dönem olarak belirtir (Neydim, 2000: 42). Bu durumun daha sonraki dönemlere etkisini şu şekilde ifade eder:

> "70'li yıllar bütün olarak çocuk edebiyatının sol ideoloji çemberine girdiği yıllardır. Ayrıca bu dönemin birçok kitabı 80'li ve 90'lı yıllarda da basılmaya devam etmiştir. Günümüzde sağ çocuk edebiyatı daha meşru bir zemin kazanmaya ve medya toplumu içinde geçerlik kazanmaya çalışmaktadır. Bu nedenle de geleneksel anlatım araçlarını kırarak macera öyküleri, çocuğun düş gücü, çocuk psikolojisi, oyun, görsel malzeme gibi araçları kendi bünyesine katmaya çalışmaktadır; ama toplumsal yaygınlaşma açısından belli çevrelerin ötesine geçmekte ciddi sıkıntıları devam etmektedir" (Neydim, 2000: 43).

Yine bu yıllarda Aziz Nesin, Rıfat Ilgaz, Muzaffer İzgü, Abbas Cılga, Mehmet Güler adından söz ettiren ve Türkiye'deki çocuk ve gençlik edebiyatının gelişmesine katkıları yadsınamaz yazarlardır. 70'li ve 80'li yılların politik karmaşasını ardında bıraktıktan sonra Gülten Dayıoğlu, Mustafa Ruhi Şirin, Gülsüm Cengiz, Erdal Öz, Ülkü Tamer, Mehmet Başaran, Fakir Baykurt, Bekir Yıldız gibi değerli yazarların sayesinde ve Çocuk Vakfı ile Çocuk ve IBBY'nin kurulması, çocuk kitaplarına ağırlık veren yayınevlerinin faaliyet göstermesiyle çocuk ve gençlik edebiyatı Türkiye'de de beklenen gelişmeleri göstermeye başlamıştır (bkz. Gültekin, 2007: 23-24).

1990'lı yıllardan sonra çocuk ve gençlik edebiyatı hem yazarlar bağlamında, hem kurulan vakıflar bağlamında hem de yayınevleri bağlamında önemli adımlar atmıştır. Çocuklar için yazılan eserlerde yaş sınırlamalarına dikkat çekilmeye başlanmış, hangi yaş grubuna hitap ettiği yayınevlerinin titizliğine göre eserlerde yer almaya başlamıştır.

Bu dönemden başlayarak günümüze kadar Ayla Çınaroğlu, Aytül Akal, Aysel Gürmen, Sevim Ak, Mavisel Yener, Gülsüm Cengiz, Nur İçözü, Bilgin Adalı, Mustafa Ruhi Şirin, Nuran Turan, Erol Büyükmeriç, Ayşe Çekiç Yamaç, Zeynep Cemali gibi yazarlar ile Gülçin Alpöge, Ali Gültekin, Sedat Sever, Selahattin Dilidüzgün, Necdet Neydim, Nilay Yılmaz gibi akademisyenlerin

çalışmaları ve yoğun çabaları sonucunda Türk çocuk ve gençlik edebiyatı nitelikli bir şekilde gelişmeye devam etmektedir (bkz. a.g.e: 26-28).

Ülkemizdeki geçmişi henüz 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar uzanan çocuk ve gençlik edebiyatında bilimsel anlamda eğitim ise, oldukça yenidir. 2005 yılından beri Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü'nde Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yan Alan Programı içerisinde çocuk ve gençlik edebiyatı eğitimi yapılmaktadır. Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yan Alan Programı'nda yer alan Çocuk Gelişimi ve Psikolojisi, Çocuk Tiyatrosu, Çeviri Çocuk Kitapları, Yaratıcı Edebiyat, Çocuk Edebiyatında Resimleme Tekniği, Öykü ve Masalın Tarihsel Gelişimi ve Türk ve Dünya Edebiyatından Seçme Metinler gibi dersler ülkemizin önde gelen çocuk ve gençlik edebiyatı uzmanları tarafından verilmektedir. Çocuk ve gençlik edebiyatı alanında bir yandan ülke çapında bilimsel çalışmalar yapılmakta, diğer taraftan da hem akademik dünyaya, hem de basın ve yayın dünyasına donanımlı çocuk ve gençlik edebiyatı uzmanı ve eleştirmenleri yetiştirilmeye çalışılmaktadır (bkz. a.g. y., 2001: 346)

2. 2. 2. Almanya'daki Durumuna Genel Bir Bakış

Alman çocuk ve gençlik edebiyatına bakıldığında, diğer bütün batı toplumlarında olduğu gibi, Antik ve Orta Çağ'da çocukların çok küçük yaşta yetişkin olarak kabul edilmesiyle birlikte, çocuklara özgü bir edebiyattan söz edilemez. 16. yüzyıldaki Reform hareketi, Almanyada'ki tüm alanları etkilediği gibi çocuk edebiyatını da etkilemiştir. Bu dönem çocuklara yönelik, didaktik yönü ağır, dini öğeleri içinde barındıran eserlerin ön planda olduğu bir dönemdir.

Aydınlanma ve sanayileşmenin yaşandığı 18. yüzyıla kadar sözlü edebiyatın temelinde yer alan masallar çocuk edebiyatı açısından Almanya'da da önemli yer tutmaktadır. 18. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren yetişkinler tarafından çocuklar ve gençlere özgü yazılan metinler önem kazanmaya başlar ve 1774 yılında Dessau'da bir eğitimci olan Johannes Basedow ve arkadaşları 'Phffanthropium' adındaki okulu kurarak çocuklara ve gençlere özgü bir edebiyatın sekillenmeye başlamasına katkıda bulunmuşlardır (Kurt/Maier 1987: 197 ve Doderer 1977:162'den akt. Gültekin, 1992: 182-183).

Aydınlanma Çağı'ndan başlayarak, çocuğun bağımsız bir kişiliği olması gerektiği vurgulanmış, bu yönde eserler yaratılmaya çalışılmıştır. Bu dönemde Joachim Heinrich Campe tarafından Genç Robenson (Robenson der Jungere, 1779) şeklinde uyarlanan Daniel Defoe'nun Robinson Cruose'u çocuğun yetişkinlerden bağımsız olduğunu vurgulayan düşünce açısından önemli bir yapıt olur (Temel Britanica, Cilt 5, 1993: 235).

Almanya'da 19. yüzyılın başlarında çocuk ve gençlik edebiyatı romantizm akımının etkisine girer. Bu etkiyle beraber Almanya'nın zengin ve köklü halk kaynakların ilgi duyulmaya başlanır. Grimm Kardeşler olarak bilinen Jacob Ludwig Karl ve Wilhelm Karl 1812 ile 1815 yılları arasında çocuk ve gençlerin okumaları için sözlü kültürde önemli yer tutan masalları derlerler. Bu masalların arasında daha sonra Türkçeye ve bütün dünya dillerine de çevrilmiş olan Hansel ve Gretel, Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler, Kırmızı Başlıklı Kız, Parmak Çocuk, Kül Kedisi, Rapunzel, Çizmeli Kedi gibi ünlü masallar vardır. (bkz. Topaç, http://www.serinselvi.com/forum/cocuk-edebiyati/dunyada-cocuk-edebiyatinin-tarihcesi-hatice-topac/, 15 Haziran 2010).

Rousséau'nun temellerini attığı çocuk ve gençlik edebiyatının konusu, çocuğun dünyasıyla sınırlı olmalı anlayışı 20. yüzyılın başlarında Almanya'da

ancak görülmeye başlanır. Bu dönemde çocuklar için şiir yazan Richard ve Paula Dehmel çocuğun kendisini konuşturmuş, olayları çocuğun bakış açısından aktarmış ve böylelikle yetişkin dünyasının yorumlarını konudan uzak tutmuşlardır. Şiirlerindeki olaylar ya da konular yetişkinler açısından yanlış olsa bile açıkça bir yetişkin müdahalesi eserlerde yoktur.

Ancak bu dönemde toplumun alt katmanlarında çocuklarla yetişkinlerin dünyası, üst katmanlarda olduğu gibi, tam olarak ayrılmadığı için eserler çocuğu merkeze alarak büyük kent öykülerini, toplumsal çatışmaları, insanların yaşam koşullarını işleyerek toplumsal durumu eserlere yansıtmışlardır. 20. Yüzyılın ortalarından itibaren toplumun alt katmanlarındaki çocukları da kapsayan eğitim düzeniyle birlikte bu çocukluk modeli eserlerde yer almamaya başlamıştır. Toplum eleştirisi içeren bu çocuk edebiyatının son örnekleri Erich Kaestner'in Emil ve Dedektifler, Noktacık ile Anton ve Uçan Sınıf'tır.

1950'li ve 1960'lı yıllarda Alman çocuk ve gençlik edebiyatında çocuğun farklı bir birey olduğunu açıkça ortaya koyan yazar ve eserler ortaya çıkar ve bunlarlardan bir kısmı klasik nitelik kazanır. James Krüss, Otfried Preussler, Michael Ende bu dönemde çıkan en önemli yazarlardandır. Yine aynı dönemde öne çıkan bir diğer yazar olan Ursula Wölfel toplumsal-eleştirel öyküler yazarak diğer yazarlardan farklı bir yol izlemiştir. Bu gelişmelerle birlikte Alman edebiyatı otoriter bakış açısından tamamiyle sıyrılarak çocuğu kendi karakteri içerisinde edebiyata yansıtmıştır. Eserdeki yetişkinler de çeşitli otoriteleri temsil etmek yerine çocuklarla işbirliği içinde olan kişiler olarak eserlerde yer almışlardır (bkz. Ewers, 1993: 7-8).

II. Dünya Savaşı öncesinde ve savaş döneminde Alman çocuk ve gençlik edebiyatının gelişimi yavaşlamış, pek fazla ilerleme göstermez. Almanya'da savaş sonrasında İngiliz, İsveç çocuk edebiyatının Alman çocuk edebiyatını

zenginleştirici ve geliştirici etkileri olmuştur. 50'li yıllarda İngiliz fantastik çocuk edebiyatı Almanya'da çok yaygınlık kazanmıştır. Astrid Lindgren bu dönemde Alman çocuk edebiyatını etkileyen en önemli İsveçli yazardır. Yazarın yapıtlarında modern çocuk edebiyatının çeşitli özellikleri bir aradadır. Anlattığı öyküler çocuk dünyasının içinde kalır. Çocuğun gerçekleşmesini istediği bir dünyayı tarihsel bir dönem gibi anlatır.

60'lı yılların ikinci yarısından itibaren 68 muhalif öğrenci hareketiyle birlikte Alman çocuk edebiyatı köklü değişimler geçirir. Politik sorunların çocukları da ilgilendirdiği için onlara da anlatılması gerektiği düşüncesi ortaya çıkar. Böylelikle anti-otoriter çocuk edebiyatı anlayışı da değişime uğrar. 70'li yıllardan önceki edebiyat anlayışında çocukların toplumsal alanda kendilerini bekleyen sorunlardan uzak tutularak, onları ilgilendiren konuları daha az duyumsamalarına çalışılmıştır. Bu yeni anlayışın getirdiği yenilikle çocukların da yetişkinler gibi eleştirmeye, tartışmaya hakkı olduğu anlaşılır ve edebiyat yetişkinlerle çocuklar arasındaki eşitliğe katkıda bulunmalıdır düşüncesi kabul edilir. Evers bunu insanlığın yaşadığı Fransız Devrimi'nin çocuklar için gerçekleştirilmiş dönemi sayılabileceğini düşünür (A. g. y., 1993: 9).

Aynı şekilde Neydim'in de ifade ettiği gibi, 68 muhalif hareketi ile birlikte, çocuk ve gençlik edebiyatı düşüncesinde yeni sorgulamalar ortaya çıkar ve iyi kitap tartışma konusu olur:

> "68 hareketi temelde, varolan eğitim politikasına karşı çıkar. Eğitim politikasına dönük eleştiri, aynı zamanda yazın eleştirisiyle de politik ve sosyolajik düzlemde bir kesişme noktası oluşturur. Bu yeni eğilimlerin ortaya çıkıp kesiştiği düzlem, hem pedagoji hem de Germanistik alanında yeni bir bilim anlayışının temellerini atar. Germanistikle ilgili yeni yönelimler, çocuk ve gençlik edebiyatının da ele alınmasını sağlar ve çocuk edebiyatı kuramında bu edebiyatı politik, sosyolojik ve işlevsel açıdan tahlil eden bir edebiyat kavramı oluşmaya başlar" (Neydim, 2000: 41)

Alman çocuk ve gençlik edebiyatı II. Dünya Savaşı'ndan günümüze kadar ciddi gelişmeler göstermiştir. Bugün çocuğun bağımsız bir birey olması, çocuğun kişiliğine verilen önem ve çocuk kurumlarının ulaştığı gelişmişlik seviyesi açısından Almanya dünyanın önde gelen ülkeleri arasındadır (bkz.Temel Britanica,Cilt 5,1993: 236).

Çağdaş Alman yazarlarından Peter Haertling, Christine Nöstlinger gibi yazarlar çocukların dünyasını ciddiye almış ve çocuğun yetişkinlerden farklı olduğunu bilerek onlara yetişkin gözüyle değil, oldukları gibi çocuk gözüyle baktıkları, onların iç dünyalarını ayrıntılı olarak yansıttıkları son derece başarılı çok sayıda eserler vermişlerdir (bkz. Ewers, 1993: 10).

3. BÖLÜM

3. 1. İMGE VE İMGEBİLİM KAVRAMI

Latince'deki *imago* sözcüğünden kaynaklandığı düşünülen *imaj* ya da *imge* kavramı, 13. yüzyıldan günümüze kadar edebiyat, müzik, sanat, politika, reklamcılık ve halkla ilişkiler gibi değişik birçok disiplin tarafından kullanılmaya başlanmış ve farklı dönemlerde farklı anlamlar kazanmıştır. Hele hele son yıllarda görsel medyanın oldukça hızlı bir değişim göstermesi, kavramın zamanla daha farklı anlamlarda kullanılmasına da olanak sağlamıştır (bkz. Aydın, 1999: 98).

Türkçe'ye Fransızca'dan geçtiği düşünülen imge'yi Schock'tan aktaran Kocadoru "bir kişi, grup veya bir çevrenin kendi çıkarları doğrultusunda bir kişi, grup veya bir çevre hakkında bilinçli ve amaçlı olarak vardıkları yargı" olarak tanımlar ve bu imajı oluşturanlar tarafından, özellikle basın-yayın, bilim, sanat yoluyla geniş kitlelere ulaştığını ve uzun vadede kabul ettirilerek çıkar sağlandığını vurgular (Kocadoru, 1993: 15). Günümüzde reklam dünyasından, felsefeye, sanattan, psikolojiye, iletişimden mimariye, politikadan sosyolojiye her alanda kendine göre farklı tanımıyla kullanılan imge edebiyatta da sıkça kullanılan bir kavramdır.

Ulağlı genel olarak imgeyi, "bilinçaltının istemli ya da istemsiz olarak belirli çağrışımlar ile dışa vurumu" olarak tanımlarken (bkz. Ulağlı, 2006: 4) edebi metinlerde yer almasını şu şekilde ifade eder:

> "Edebi metinlerde, imgeler yazar ile bilinçaltı, yazar ile toplum ve son olarak yazar ile okur arasındaki ilişkiyi ortaya koyan elemanlardır. Yazarın geçmişinden, bastırılmış dürtülerinden, inançlarından ve deneyimlerinden oluşan imgeler yazarın kişiliğini bizlere tanıtan anlamlı yapılardır. Yazar eserine yerleştirdiği imgeler ile okuruna kendi toplumunun siyasal, sosyal ve kültürel tablosunu sunar." (Ulağlı, 2006: 4)

İmgeleri sadece yazarların iç dünyalarında düşündüklerini dışa yansıması olarak algıladığımızda bir takım eksiklikler meydana gelir. Yazarın içinde yaşadığı sosyal ve toplumsal yapı ile onu çevreleyen siyasi olaylar imgelerin oluşumunda etkendir. Ancak imgeler alımlanırken de metinlerde anlatılanlar, aynı kültürü paylaşan okuyucularda hemen hemen aynı düşüncelerin oluşmasını sağlarken farklı kültür ortamında aynı metin daha farklı alımlanabilir. Bu durumu Kula şöyle dile getirmiştir:

> "Metin, kültürün sunduğu ve sürekli değişen çerçeve içerisinde alımlanır; değişik kültür, metnin genellikle değişik alımlanmasına yol açar. Bu durum, 'başka', 'değişik', 'öz', 'yabancı' sorununu ortaya çıkarır. (Kula, 1992: 20)

Yazarın, toplumsal ve sosyal çevresininin koşulları başta olmak üzere dış dünyanın bütün uyarıcı faktörleriyle birlikte kendi öznelliğine sığınarak, ötekini anlatırken oluşturduğu imgeler her zaman gerçeği yansıtmayabilir. Bu gibi bir durumun sonucunda ortaya çıkan tabloda nesnellikten bahsedilemez. Ötekini imgesel bazda eserine yansıtan yazarın kafasında kurguladığı, bütün gerçeği yansıtmayan olumlu imgelerin yanında okuyanın bilincinde yine gerçekle alakası olmayan olumsuz imgeler de oluşabilir. Ancak önemli olan zihinlerde oluşan bu imgelerin kültürlerarası diyalog sürecinde ülkelerin birbirleri hakkındaki görüşlerine, düşüncelerine, tavır ve davranışlarına zarar vermeyecek olmasıdır (bkz. Gültekin, 2007: 57).

İmge zaman ve mekan kavramlarından uzaklaşarak çok eskilerden günümüze kadar ulaşabilmektedir. Oluşan imgeleri değiştirmek, zaman içerisinde yok etmek ise oldukça zorlu bir mücadeledir. Bu yüzden yazarların nesnellik ölçütünde eserler yaratmaları gelecek nesiller açısından da son derece önemlidir. Emel Kefeli bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

> "İmgeler tarihi kökenlere dayanmakla birlikte göreceli gerçekleri ifade ederler. Kulaktan kulağa, nesilden nesile geçerler, toplumun dilinde yaşar, katmanlaşırlar. Bunları değiştirmek pek de kolay değildir." (Kefeli, 2000: 29)

Şair ve eleştirmen Özdemir İnce ise, insan bilgisinin ilk aşamasını duyuların getirdiği imgelerin oluşturduğunu, imgenin yalnızca gözle elde edilemeyeceğini, işitme, dokunma, koklama ve tatma imgelerinden de söz edilmesi gerektiğini; insanın, duyular aracılığıyla etkilenerek bilinçle gerçekleştirdikleri bu edimsel nesnelerden başka, eskiden edinilmiş imgelerin de bulunduğunu belirtir. Mantıksal bağlamda ise, "imgelerin, algı imgeleri, düş imgeleri, anımsama imgeleri" gibi bölümlere ayrıldığını belirten İnce, renkler ve seslerin beyinde değil, algılarımızın objeleri olarak kendilerini gördüğümüz ve işittiğimiz yerlerde oluştuğunu açıklar. Kavramın sanat bağlamındaki anlamı için ise, "nesnel gerçekliğin insan bilincindeki estetiksel şekilde yansımasıdır" şeklinde ifade etmiştir. (bkz. İnce, 1985: 16).

Kavramın nesnel bir vurguyla değişken olduğu görüşünü savunan Rousséau ve Pichois, imgenin "hem entelektüel, hem duygusal, hem öznel, hem de nesnel öğelerin katıldığı, ferdi ya da müşterek bir tasvirdir" diyerek "duygusal öğelerin nesnel öğelere baskın" çıktığını vurgular. Rousséau ve Pichois'un ifade ettiği gibi, örneğin "hiçbir yabancı, bir ülkeyi, o ülke insanlarının görmek istedikleri gibi göremez." (Rousséau ve Pichois, 1994: 95). İşlevindeki bu nesnelliğinden dolayı imge çalışmaları, birçok edebiyat

bilimcisi tarafından eleştiriye uğramış ve imge çalışmalarının karşılaştırmalı edebiyatın dışında tutulması gerektiği görüşü ağırlık kazanmıştır (bkz. Aydın, 1999: 99). Ancak, Gürsel Aytaç gibi bazı edebiyat eleştirmenleri de, karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının edebiyatla sınırlı olması durumunda karşılaştırmalı edebiyat içerisinde algılanabileceğini vurgularlar. Aytaç bu konuda şu görüşlerini dile getirmiştir:

> "Eğer yürütülen araştırma salt edebi eserlerle sınırlandırılmışsa imge yalnızca bir araştırma konusudur. Ama eğer imge edebiyatla sınırlı değil de yazılı bir belgeyi içine alan bir yelpazede araştırılıyorsa, o zaman komparatistik değil, kültür, tarih v.s. araştırması sayılır" (Aytaç, 1997: 94)

Süreç içerisinde imgebilim adıyla bilimsel amaçlarla yapılan imge araştırmaları kendinden sıkça söz ettirmeye başlamıştır. İmgelerin oluşmasına vaya zaman içerisinde değişmesine neden olan tarihsel, toplumsal, bireysel, siyasal, ruhsal, dilsel, yapısal her türlü ayrıntıyı incelemiştir. Bununla birlikte imge araştırmaları karşılaştırmalı edebiyatın başlıca konularından, imgebilim ise karşılaştırmalı edebiyatın bir alt alanı olarak disiplinlerarası bir boyut kazanmıştır. Kula'nın belirttiği gibi, 'imgebilim, imge araştırmalarının, yöntem, konu, kavramsal örgü, kuramsal çıkarım gibi ilkelerini belirler' (Kula, 1992: 17).

Nedret Kuran-Burçoğlu'nun vurguladığı gibi, imge çalışmaları hem iletişim, göstergebilim, alımlama estetiği, yorumbilim, yeni tarihselcilik gibi alanlardan beslenirken hem de farklı disiplinlerin kullanabileceği zengin bir malzeme üretmiştir. Bu malzeme iyi kullanıldığı takdirde, başka kültürlerin insanlarına edebiyatlarını tanıtacak, kimlik sorununa ışık turacak işlevlere sahip olacaktır. 19. yüzyılda Karşılaştırmalı Edebiyat'ın bir kolu olarak ortaya çıkan imgebilim zaman içinde insanları birleştirici ve uzlaştırıcı, gelecek için umut verici, geniş kapsamlı, disiplinlerarası bir bilim dalı haline gelmiştir (bkz. Kuran-Burçoğlu, 1993: 5).

> "Başka ülkelerin edebiyatlarındaki imgeleri anlambilimsel açıdan inceleyip disiplinlerarası bir kültür tarihine katkı sağlamak." (Aytaç, 2003a: 119)

Aynı şekilde Aytaç'da imgebilimin amacını yukarıdaki gibi aktararak imge incelemelerinin bir ülkenin tarihsel ve sosyolojik değerlerinin ortaya çıkmasında önemli bir rol oynadığını vurgular.

3. 2. KAVRAM OLARAK 'ÖTEKİ' İMGESİ

Farklı toplumları algılamada, onlara çeşitli kimlikler yüklemede ulusal ve uluslararası arenada sosyal ilişkilerin önemli bir işlevi vardır. Kendimizden bağımsız olarak farklı toplumları ötekileştirme sürecinde toplumsal ilişkiler ve kültürel alışverişler, algılama farklılıklarını minimize ederek oluşabilecek çeşitli kalıp yargıların, yanlış düşüncelerin ve olumsuz imgelerin doğmasını engelleyebilir. Ancak kopuk sosyal ilişkiler, kurulamayan kültürel diyaloglar, kulaktan dolma bilgiler iki toplumu birbiri hakkında yanlış düşüncelere iterek, bu toplumların birtakım önyargılara sahip olmasına zemin hazırlayacağı kesindir.

Bir düşünce şekli olan önyargı ile bu önyargının oluşturduğu algısal ve sunumsal bir tepki olan imge arasında yakın bir ilişki vardır. Toplumun büyük çoğunluğu tarafından gerçek olduğuna inanılan önyargılar, tarihsel süreç içerisinde daha da derinleşerek kırılması olanaksız bir hal almıştır. Ulağlı, önyargı ve imge arasındaki bağıntıyı şöyle vurgular:

> "Önyargıları, öznel bir bakış açısıyla, kendimizden farklı olanların, en belirgin özelliklerinden yola çıkarak, kimliklendirme ve anlamlandırma olduğunu düşünürsek, imgeyi de öteki hakkında kendi yargılarımız ile zihnimizde oluşturduğumuz önyargıların yansıması veya bir görüntüsü olarak kabul edebiliriz." (Ulağlı, 2006: 106)

Özellikle olumsuz düşüncelerle beslenen önyargılar, ötekileştirme sürecindeki en önemli faktördür. Önyargılarla zaman içerisinde oluşan imgeler Kula'nın da ifade ettiği gibi bir kez oluştuktan sonra, kolay kolay unutulmamakta, bazı değişimler geçirse bile varlığını korumaktadır (Kula, 2006: 45). Önyargıların en temel ve en zarar verici özelliği, küçük bir gruba, sınıfa ya da kişiye ait, genellikle olumsuz olan bir durumun bütün kitlenin ortak özelliğiymiş gibi gösterilerek genellenmesidir.

İmge ve önyargı arasındaki ilişkiler nedenleri, kaynakları ve toplum içindeki işlevleri ve doğurdukları sonuçlar bakımından benzerlikler göstermektedir. Dellal, bu ilişkiye dikkat çekerek her ikisinin de kaynağını sadece toplumların birbirlerini algılama şekliyle değil aynı zamanda insanın dünyayı algılama, alımlama şekliyle aralarındaki bir takım farklara dayandırarak eserinde şu şekilde dile getirir:

> "Antropolojik araştırmalar, ilkel insan ve insan grupları arasındaki ilişkilerin, her yabancıda tehlikeli bir düşman veya ganimet nesnesi sezdirten içgüdüsel dürtüler ve tasavvurlarla belirlendiğini kanıtlamaktadır. Tanınmış tüm toplumlarda yabancı imgeleri, başka halklarla ilgili kollektif tasavvurlar olarak yaratılıyor. Bunlar etik ve dinsel inançlar ve göreneklerden kaynaklanıyor." (Dellal, 2000: 19)

Önyargıların imgeye dönüştüğü süreçte yazar, başka toplumlara, kendi kültürünün inanışları, değer yargılarıyla yaklaşarak tarihsel süreç içerisinde sahip olduğu önyargılar ile ötekine bakarak eserinde bu önyargıları destekleyen imgeler üretmeye başlamaktadır. Böylece kökleri çok eskiye dayanan imgeler ve önyargılar toplumların birbirlerini tanımada ve ikili diyalog oluşturma sürecinde bazı sıkıntılara neden olabilmektedirler.

Önyargıların, imgelerin oluşumunda etkisi ortadadır. Bu nedenle imge araştırmaları yapılırken, imgelerin sosyolojik çerçeve içerisinde ele alınması gerekir. Ulağlı bunu şu şekilde ifade eder:

> "İmgebilim bir çalışma, sosyolojik bir yapı içerir. Bir toplumun diğer bir toplumla ilişkilendirilmesi ve bir toplumun bir diğer topluma nasıl baktığını anlamaya yardımcı olur. İkinci olarak imgebilim bir edebiyat incelemesidir. İmge incelenmesi edebiyatlar arası kültürel ve ideolojik etkileşimi, oluşum sürecini açıklamaya yardımcı olur." (Ulağlı, 2002: 428)

Harding'den aktaran Öztürk'ün söylediği gibi sosyal ve bilimsel araştırmalara göre, insanların kendi özellikleriyle başka bir grubun özelliklerini birlikte sıralamaları istendiğinde, kişiler kendi özelliklerini anlatırken, sosyal anlamda iyi sayılan özelliklerini vurgular, öteki konumundaki diğer grubu tanımlarken ise, özellikle iyi sayılamayacak, hoş olmayan, olumsuz özelliklerini ön plana çıkarmaktadır (bkz. Öztürk, 1998: 25).

Cemal Sakallı, 'İyi Avrupalı Kötü Avrupalı' adlı makalesinde 'ben' ve 'öteki'nin konumuna, uluslaşma sürecindeki etkisi açısından yaklaşarak şunları dile getirmiştir:

> "Ben'in ötekine ilişkin değerlendirmeleri, nitelemeleri 'öteki'nin imgesinin kurucu öğesi olduğuna göre, 'ben' ve 'öteki' bağlamında uluslara ilişkin imgeler 'sınır çizici tanımlamalar' veya 'özdeşlik tanımlamaları' olarak da adlandırılabilir. 'Özdeşlik tanımlamaları' olarak imgeler salt 'öteki'ni değil, aynı zamanda 'ben'i de tanımladığından işlevsel olarak 'ben' ile 'öteki' arasına sınır koyar ve ayrımsallaştırıcıdır. Bu açıdan bakıldığında, ulusların uluslara ilişkin imgelerinin uluslaşma sürecinden önce geliştiği, ulusları özdeşlikleri bakımından tanımlayarak uluslar arasında kültürel sınırlar koyduğu, kültürel sınırların ise siyasal sınırların belirlenmesinde, uluslaşma sürecinde etkili olduğu, hatta ona eşlik ettiği söylenebilir. (Sakallı, 2006: 58)

Bir ulusun sahip olduğu kültürel değerlerin, toplumun sosyal yaşamına etki ettiği imgeler sosyal imgelerdir. Çok uzun yıllar boyunca sosyal, toplumsal ve kültürel ilişkilerle oluşan bu imgeler ulusların tanınması açısından oldukça önemlidir. Sosyal imgelerin incelenmesiyle birlikte bir kültürde ortaya çıkan olumlu ya da olumsuz imgelerin toplum hayatına etkileri hakkında bilgi sahibi olunabilir.

Etno-psikolojik imgeler ise, toplumların yarattığı kollektif bilinç tarafından üretilen, toplumda büyük bir kesimin kabul ettiği ortak görüş ve düşüncelerin ve toplumun öteki hakkında ürettiği önyargıların etkisini belirler. Başka topluluklar hakkında oluşan bu etno-psikolojik imgeler irdelenerek zaman içerisinde bu imgelerin nasıl süre geldiği ve günümüzdeki ilişkileri nasıl etkilediği ortaya konabilir (bkz. Ulağlı, 2006: 68).

Toplumsal ve kültürel olayların sanata, edebiyata ve düşünce sistemlerine yansımış hali olan imgenin, hem Türk çocuk ve gençlik edebiyatı yazarları hem de Alman çocuk ve gençlik edebiyatı yazarları tarafından da kullandığını biliyoruz. Ulağlı'nın da ifade ettiği gibi "imgeyi oluşturan sadece bireysel inançlar ve düşünceler değil, aynı zamanda toplumsal değerlerdir" (A.g.e.: 12). Bu toplumsal değerlerden hareketle çeşitli imgeler oluşur ve süreç içerisinde kalıplaşarak yaşamın her alanına yansır.

İmgebilim incelemelerinde *"ötekini"* tanımlamak için çalışmaların mutlaka *"kültürel ve tarihsel"* temeller üzerine de oturtulması gerekmektedir (Pageux, 2003, 12; Ulağlı, 2006, 12). Pageaux'nun dile getirdiği gibi, bu çalışmalar esnasında psikoanaliz ve sosyal psikoloji kuramlarının da göz ardı edilmemesi gerekir. Öyle ki eserde kullanılan psikoanalitik bir imge, eserde yazar tarafından neden böyle bir imge kullanıldığına dair ipuçları verirken, sosyal psikoloji de,

yazarın eserinde ortaya koyduğu kalıp yargıları, ötekileştirme süreci ile bireylerin metin içerisindeki sosyal davranışlarına dair okura bir takım ipuçları verir.

Bu çalışmada, örnek metinler üzerinden, uzun yıllar boyunca beraber yaşayarak, birbirini öteki olarak gören, iki farklı kültüre sahip Alman ve Türk toplumlarının birbirleri hakkında belleklerinde yer eden sosyal ve psikolojik imgelerin, Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatı ile Alman Çocuk ve Gençlik Edebiyatı'na ne şekilde yansıdığını ortaya koymaya çalışacağız.

4. BÖLÜM

TÜRK VE ALMAN ÇOCUK VE GENÇLİK EDEBİYATI ÖRNEK METİNLERİNDE 'ÖTEKİ' İMGESİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Farklı kültürlere sahip insanlar, karşısındaki kişi ya da o kişinin ait olduğu topluma ve kültürüne farklı bir pencereden bakarak onu 'öteki' olarak algılayabilmektedir. Bu algılamanın nasıl bir boyut kazandığı ise, yüzyıllardır kişilerin, çeşitli kültürlerin ve ulusların, birbirini anlama ve anlamlandırma sürecinde ortaya çıkan sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel etmenlerin yarattığı sonuca göre şekil kazanmaktadır. İnsanların ötekine karşı göstermiş olduğu tepkiler ya da öteki ile ilgili görüşleri olumlu olabileceği gibi, yanlış ve eksik bilgilendirme ile kalıplaşmış düşüncelerin sonucunda olumsuz da olabilmektedir (bkz. Gültekin, 2006: 19).

Süreç içerisinde her alanda sıkı bir işbirliği içerisinde bulunan Türk ve Alman toplumları da, değişik dönemlerde yukarıda değinilen etmenler sonucu birbirleri hakkında bazı imgelerin ortaya çıkmasına neden olmuşlardır. Bu imgeler bazen olumlu olabildiği gibi, bazen de olumsuz olarak ortaya çıkarmıştır ve hala da çıkmaktadır.

Edebiyatın kültürlerarası yakınlaşmayı sağlayan en önemli etken olmasıyla birlikte farklı ülkelerin birbirlerine eserlerde konu ya da karakter olarak yer

vermeleri kaçınılmaz sondur. Hele ki çeşitli sebeplerden dolayı birlikte yaşayan Türk ve Alman toplumlarının birbirlerini ilgilendiren eserler üretmeleri doğal bir süreçtir. Dilleri, dinleri, kültürleri farklı olan insanlarla bir arada yaşam mücadelesi veren, çok yeni oldukları bu kültüre adapte olmaya çalışırken, kendi gelenek, göreneklerini sürdürmeye çalışan anne ve babalar ile bu arada sıkışıp kalan, nereye ait olduğunu kestiremeyen çocukların öyküleri, çocuk ve gençler için kaleme alınan eserlerde yer almaya başlar. Bu konular sadece Türk çocuk ve gençlik edebiyatında ele alınan konular değildir. Edebiyatın kültürlerarası yakınlaşma ve yabancı olanı algılayabilme anlayışıyla Alman çocuk ve gençlik edebiyatında da Türkleri konu edinen eserlere rastlamak mümkündür. Bu eserlerin bazılarında 'öteki' konumundaki Türk çocuklarının Alman toplumuyla yaşadıkları sorunları, uyumsuzlukları, hiç alışık olmadıkları bir kültürde, yabancı bir toplumla aralarındaki ilişkileri anlatırken, bazılarında ise tamamen yabancı bir kültürden beslendikten sonra kendi ülkelerine, ailelerine yabancılaşan karakterlerin kendileriyle yaptıkları hesaplaşmalar ile aileleri ve çevreleriyle yaşadıkları sıkıntılar dile getirilmektedir.

Bu çalışmada Türk çocuk ve gençlik edebiyatı ile Alman çocuk ve gençlik edebiyatında 'öteki' konumuna yerleştirilen diğer ülkenin bireyleri ve bu bireylerin ait oldukları toplumun eserlere nasıl yansıtıldığı, yazarların bakış açısının ne yönde olduğu analitik olarak karşılaştırılacaktır.

Almanya, 1960'lı yıllarda başlayan ekonomisindeki büyümeyle birlikte, daha ferah koşullara ulaşmak ve ekonomik anlamda daha rahat edebilmek adına birçok ülke insanı için bir kurtuluş kapısı olur. Almanya'ya iş için insan gönderen ülkelerin başında Türkiye gelmektedir. Ancak diğer göç eden toplumlardan farklı olarak Türkler bu süreci biraz daha farklı yaşarlar. Diğer toplumların kısa sürede alıştığı yaşam koşullarına Türkler hızlı bir şekilde uyum sağlayamazlar. Bunun nedenlerinin başında Almanya'ya göç eden kesimin genelde köy yaşamının

koşullarına alışkın, gelenek göreneklerine sıkı sıkıya bağlı olan insanlar olması gelmektedir. Bu insanlar daha Türkiye'de şehir hayatının nasıl olduğundan habersizken dilini, dinini, yaşam koşullarını bilmedikleri bu yeni yaşam tarzına alışmak hiç kolay olmaz. Nitekim Almanlar da önceleri "konuk işçi" olarak nitelendirdikleri bu insanların ülkelerini kısa vadede terk etmeyeceklerini anlarlar (bkz. Kocadoru, 1997: 5). Göç eden bu insanların giderken Almanya ile ilgili birçok hayalleri ve beklentileri vardır: daha iyi bir yaşam, daha fazla para, geçim sıkıntısından kurtularak ülkelerine döndüklerinde rahat bir hayat…

Ancak bu süreçte iki farklı kültürden gelen, birbirine oldukça yabancı olan Alman ve Türk insanları birlikte yaşamanın vermiş olduğu sıkıntılarla yüz yüze gelirler. Bu durumun nedenine Gültekin şu şekilde yaklaşır:

> "Yaklaşık bu elli yıllık süreçte, gerek Türkiye'de gerekse Almanya'da siyasal alanda meydana gelen değişimler ile küresel alanda meydana gelen yeni yapılanmalar ister istemez belli dönemlerde iki ülke insanını karşı karşıya getirmiştir. Bu bağlamda birbirlerini anlamada ve algılamada bazı sorunlar da yaşanmıştır. Bunun nedeni, çoğu kez politikacıların tutarsız ve sorumsuz davranışları ile siyasi arenada güç kaybetme korkusudur." (Gültekin, 2006: 78)

Türklerin ve Almanların birlikte yaşadıkları süreç başka alanlarda olduğu gibi edebiyatta da konu olarak kendine yer bulur. Hem Alman hem de Türk çocuk ve gençlik edebiyatında yansımalarına sıkça rastlanmaktadır. Ancak Gültekin'in de değindiği gibi iki ülke insanlarının birbirleriyle olan ilişkilerini ele alan bazı eserlerde nesnelliğin söz konusu olmaması bu iki toplumun birbirleri hakkında olumsuz önyargılar oluşturmalarına neden olur. Başarılı olan eserler ise bu önyargıların kırılmasına yardımcı olmaya çalışmaktadır (bkz. Gültekin, 2006: 79).

4. 1. TÜRK-ALMAN İLİŞKİLERİNDE "ÖTEKİ" İMGESİ

Giriş kısmında ve bu bölümün başında değindiğimiz gibi, işçi göçüyle beraber Almanya'ya gerek sadece kendileri, gerekse çocuklarıyla beraber giden aileler, tamamıyla kendi kültürlerinden, dinlerinden, dillerinden farklı olan Alman toplumuyla birlikte yaşamak zorunda kalırlar. Hem Türklerin yeni ortama uyum sağlamada çektikleri sıkıntılar hem de Almanların ülkelerini paylaştıkları farklı kültürden gelen insanlara karşı tutum ve davranışları yetişkin edebiyatında olduğu gibi çocuk ve gençlik edebiyatında da sıklıkla işlenen konular arasında saymak mümkündür.

Bu kısımda iki toplumun birlikte yaşarken başlarından geçen olayları yazarların nasıl ele aldığı, Türklerin, Alman toplumunu ve Almanya'yı; Almanların da Türk toplumunu ve Türkiye'yi nasıl ötekileştirdiği, iki ülkenin birbirini öteki görmesinden kaynaklanan önyargıları ve davranışları, kültürel farklılıkları, yazarın ötekinin konumuna yaklaşımını, diğer toplumu ötekileştirme sürecinde nasıl bir rol oynadığını inceleyip eserler üzerinden hareketle analitik bir karşılaştırma yapılacaktır.

Gülten Dayıoğlu'nun 'Yurdumu Özledim' adlı eserinde, Almanların, ülkelerine yeni gelen, kendi kültürlerinden çok farklı bir kültüre sahip olan Türklere karşı tutumları oldukça serttir. Kendi topraklarında yaşayarak ülkelerine uyum sağlayamadıkları için bu insanlara karşı çok kızgındırlar. Kitapta Almanlar, ülkelerinde yaşamlarını sürdüren yabancı işçilere karşı oldukça önyargılıdır:

> "Atıl güler yüzle kızı eve buyur etti. Olmaz, dedi Eva. Anneannem, yabancı işçilerin evine girme. Sana kötülük edebilirler. Onlar çok kaba ve ilkel insanlar, diyor. Evinize girmek isterdim. Ama korkarım. Anneannem duyarsa öfkelenir." (Dayıoğlu, 2010: 113)

Alıntıdan da anlaşılacağı gibi yazar, burada Almanların Türkler hakkındaki düşüncelerine Eva'nın anneannesinin ağzından eserinde yer verir. Ancak bütün Türkler hakkında çizdiği senaryonun doğru olması söz konusu olmayacağı gibi, bütün Almanların da yurtlarına çalışmak için gelmiş olan Türkler hakkında bu kadar keskin ve sert tutum sergilemeleri de mümkün değildir. Herkesin farklı düşünceleri olabilir. Bu tarz genellemeler sadece okuyucularda olumsuz önyargıların oluşmasına neden olmaktadır:

> "Bu yabancı işçilere hem kızıyorum, hem de acıyorum. Kızıyorum, çünkü onların yüzünden ülkemizde rahat yaşayamıyoruz. Mağazalar, sokaklar, birahaneler, parklar, sinemalar yabancı dolu. Uyum gösteremiyorlar bizim topluma, daha doğrusu göstermek istemiyorlar. Keyiflerince yaşamak istiyorlar hep. Sokaklarda kadınlarımızı tedirgin ediyorlar. Yaşadıkları evi pis tutuyorlar… Biletçi atıldı. İşte bunlardan ötürü ben de sevmiyorum yabancı işçileri. Üstelik hiç de acımıyorum onlara." (Dayıoğlu, 2010: 83)

Almanlar ile Türklerin ortak yaşamında her alanda Almanlar öncelikli sıradadırlar. Bu ayrımcılığa neden olarak sadece Almanları göstermek yanlış olur. Kitapta Türkler de kendilerini sürekli ikinci planda hissederler, Almanların yanında eziktirler ve hiçbir şeye haklarının olmadığını düşünürler. Bunun yanında öteki konumunda çizilen Almanlar, eserde Türklerin en ufak bir hatalarında onları karalamaya hazır, fırsatçı tipler olarak çizilmektedirler. Örneğin Atıl ile ailesinin evden çıkarılmasının nedeni çok basittir ve yine Alman olan ev sahibinin tepkisi de oldukça kaba ve abartılıdır.

> "Gelen ev sahibiydi. Ateş püskürüyordu. Art arda bir sürü söz etti ve konuşmasını, 'Sizi evimden kovuyorum!' tümcesiyle bitirdi… Ev sahibi kapıdan çıkarken homurdandı. 'Ne kaba insanlarsınız! Az kaldı evimi yakıp kül edecektiniz. Benden özür bile dilemediniz!.." (Dayıoğlu, 2010: 65)

Eserin tamamında Almanların Türklerden hoşlanmadıkları açıkça vurgulanmaktadır. Günlük hayatın gerektirdiği hizmetlerden yararlanırken bile Almanlar ile Türkler arasındaki ayrımcılık, yazar tarafından okuyanlara hissettirilmektedir.

> "Ona var, sana yok. Sütü önce Almanlar alacak. Artarsa işçi alıcılara satabilirim!, diye bağırdı. Atıl bakkalın sözlerini anlamamıştı. Ama Alman çocuğa uyguladığı ayrıcalığı hemen sezinlemişti. Çaresizlik içinde dişlerini sıkarak oradan uzaklaştı. Çevrede başka dükkan olsa, o bakkala bir daha adım atmayacaktı. Ama yoktu… (Dayıoğlu, 2010: 73)

Ancak Almanlar karşısında Türkler her zaman sessiz olması gereken, mutlaka Almanların dediklerine boyun eğen taraf olarak gösterilir. Bunun nedeni, en ufak bir hatalarında bu hayal ülkesini terk etmek zorunda kalacaklarını düşünmeleridir. Bu nedenlerden ötürü hikayedeki çocuk kahraman olan Atıl'a ailesi tarafından sürekli dikkatli davranması, Almanları kızdıracak bir harekette bulunmaması için öğütlerde bulunulur. Almanlar yine acımasız olarak tasvir edilmeye çalışılır:

> "Sakın hiçbir Almana gavur mavur demeye kalkma emi! Öfkelenirler sonra. Oraya varınca, sana daha pek çok şey öğütleyeceğim. Gavurların kuyruklarına basmaya gelmez. Neden be ana? Onlardan mı korkacağız? Bak hele, bu kabadayılığını köyde koy gayri! Neden dersen, orada dayılık mayılık sökmez. Elin memleketinde dalaşmaya değil, para kazanmaya gidiyoruz. Suyuna gideceksin adamların." (Dayıoğlu, 2010: 13)

Eserde Atıl'ın Alman arkadaşları ile olan ilişkilerine de yer verilir. Dayıoğlu, Atıl'ın mahalle arkadaşlarından bahsederken Almanların önyargılı tavrını ilk bakışta göz önüne sermektedir:

> "Ona dostlukla elini uzattı. İşte o anda oğlan çocuklar çılgın gibi üstüne saldırdılar. Yavru kediyi elinden alıp Eva'ya verdiler. Sonra gelişigüzel yumruklamaya giriştiler." (Dayıoğlu, 2010: 100)

Ancak Dayıoğlu, Almanların Türkleri daha yakından tanıma fırsatı buldukları zaman, her iki toplumdaki uç örnekler bir kenara bırakıldığında, arkadaşlık kurabileceklerini, birlikte aynı yaşamı paylaşabileceklerini çocuk gözüyle, satır aralarında okuyucularına sunar:

> "Bağışla bizi. Kardeşimin kedisini elinden aldığını sandık. Seni boş yere dövdük… Atıl yan gözle çocuklara baktı. Hepsi de Hans'ın sözlerini doğrular biçimde başlarını sallıyorlardı. Atıl ağlamakla gülmek arası bir ifadeyle, çevresini saran çocukları selamladı." (Dayıoğlu, 2010: 101)

Aynı şekilde Eva'nın anneannesinin Atıl'ı tanımadan önceki tavrı ile onu tanıdıktan sonraki tavrı arasında fark vardır. Türkleri tanımadan önce onları 'barbar ve ilkel' olarak tanımlarken (bkz. Dayıoğlu, 2010: 113) Atıl'la karşılaştıktan sonra bu önyargılarından uzaklaşarak onun hakkındaki düşünceleri daha ılımlı bir hal almaktadır:

> "Uğraşıp yorularak konuklar için güzel bir kahvaltı sofrası da hazırlamıştı. Atıl, anneanneyi görünce, hemen ayağa kalkıp elini öptü, alnına götürdü. Anneanne şaşırdı. 'Arkadaşınız sevimli çocuk' dedi Hans'a. 'Hem de saygılı…" (Dayıoğlu, 2010: 147)

Dayıoğlu'nun 'Yurdumu Özledim' adlı eserinde sadece Almanların Türklere karşı önyargılı olarak gösterildiğini söylemek yanlış olacaktır. Tıpkı Almanlar gibi Türkler de kulaktan dolma bilgilerle belleklerinde oluşan olumsuz önyargılarla Almanlara yaklaşmaktadırlar. Onların, Türklere karşı son derece normal bir davranışı ya da bir iyiliği şüpheyle karşılamaktadırlar.

> "Ana, 'yanlış anlamışsındır. Bildiğim kadarıyla, Almanlar, işçileri evlerine sokmazlar' dedi. Baba da anaya katıldı. Bence de öyle. Hele yaşlı Almanlar daha tutucu oluyorlar. Yabancı işçilerin ülkelerinde çalışıp para kazanmasını hoş görmüyorlar. Sanki Almanya'nın taşını toprağını kökten yiyip bitirecekmişiz gibi bakıyorlar bize. Kısacası, ülkelerini paylaşmak

> istemiyorlar. Oysa yabancı işçiler, Alman işçilerin yapmak istemediği maden ve ağır yapı işçiliği, çöpçülük vb. gibi işleri yapıyorlar burada. Sokakta yürürken, karşılaştığım Almanlar öyle bir tiksintiyle bakıyorlar ki, elim ayağım dolaşıyor. Yabancı olduğumuzu bir bakışta nasıl anlıyorlar, bilemiyorum. Diyeceğim o ki, yaşlı komşumuz seni evine çağırmamıştır. Hele sık sık ve Almanca öğretmek üzere çağırmış olacağını hiç sanmıyorum." (Dayıoğlu, 2010: 74)

Alıntıdan da anlaşılacağı gibi yaşlı bir Alman olan Bayan Frida'nın Atıl'ı evine çağırması ve karşılık beklemeden ona Almanca öğretecek olması Atıl'ın annesi ve babasının buna inanamaması ve şaşırmasına sebep olur. Ateş, Atıl ile Bayan Frida arasındaki bu ilişki ile eserde "bütün Almanları yabancı düşmanı olarak görmek yanlıştır, aralarında iyileri de vardır." iletisinin verilmek istendiğini ifade eder (bkz. Ateş, 1998: 96).

Kitaptaki başkahraman Atıl'ın okul öğretmeni ile olan ilişkilerinde de Almanların tutum ve davranışlarının yazar tarafından açıkça olumsuz bir şekilde çizildiği ortadadır. Öğretmen başta Türk çocukları olmak üzere bütün yabancı çocuklara çok kötü davranmaktadır. Adeta onların sınıftaki varlığından rahatsız olmaktadır. Almanya oldukça kozmopolit bir ülkedir. Şurası bir gerçek ki her ülkeden birçok çocuk burada okumaktadır. Öğretmenin bu çocuklara karşı tavrının gerçeklik payı taşıması konusunda ise Kocadoru bu durumu "çocuklar sadece yabancı oldukları için, köken itibarıyla değerlendirilerek öğretmenlerinin yakınmaları ve onların eğitimiyle ilgilenmemeleri 'ırkçılıktır'" şeklinde ifade eder (Kocadoru, 2001: 50). Bu kitabı okuyan Türk çocuklarının gözünde de Alman imgesi sert ve katı bir şekilde olumsuz olarak aksettirilmektedir:

> "Atıl önce duraksadı. Sonra gücünü toplayarak, 'Noldu?'dedi. 'Neden gülüyorsunuz?' Öğretmen kaşlarını çattı. 'Çünkü gülünçsün! Okuduğun parçadaki Almanca sözcükleri köylü dilinde öylesine gülünçleştiriyosun ki, arkadaşların kendilerini tutamıyorlar. Sen okurken sözcüklerin anlamları değişiyor. 'Kaz'ı 'Koz', 'Evet'i 'Küvet', 'Baş'ı 'Boş', 'Taş'ı 'Yaş' olarak

> okuyorsun. Neden güldüğümüzü anlayabildin mi? Haydi otur. İkide bir parmak kaldırıp arkadaşlarını güldürerek sınıfın düzenini bozma! İyi okuyanları dinle. Hep dinle…" (Dayıoğlu, 2010: 136)

Okuldaki diğer Alman çocuklarının davranışı da öğretmenin yabancı çocuklara olan davranışından farksızdır. Bunların temelinde yine önyargılar vardır. Alman ebeveynlerin göç eden işçilere karşı tutumu, onların çocuklarının da bu işçi ailelerin çocuklarına karşı olan davranışlarına yansımaktadır. Alman ebeveynler, onlara Türkler konusunda korkulacak, sürekli tehlikeli işler yapacak potansiyele sahip, kaba, ilkel kişiler olduğu düşüncesini pompalamaktadırlar:

> "Okulda Türk çocuklarının dışında arkadaş edinmek şöyle dursun, günden güne Almanların gözlerine batan bir diken olmuştu. Yalnız sınıf arkadaşları değil, ikinci, üçüncü sınıf öğrencileri de ona iyi davranmıyorlardı. Oyunlarına almadıkları gibi, uzaktan izlenmesini bile hoş görmüyor, sık sık tersliyorlardı onu. Atıl önceleri Alman öğrencilerin, yüzlerce çocuğun içinden, kendilerini nasıl ayırt edebildiklerine şaşıp kalmıştı." (Dayıoğlu, 2010: 140)

Dayıoğlu eser ilerledikçe Almanlarla ilgili genellemeler yapmaya devam ederek okuyan çocuğun gözünde bütün Almanları tek bir kalıba sokmaya çalışır. Bunu yaparken de didaktik ve otoriter bir tutum sergilemekten kaçınmaz (bkz. Gültekin, 2007: 83). Kim olduğu, ne iş yaptığı, çocuk ya da yetişkin fark etmeksizin tek bir Alman imgesi çizer. Çizdiği bu imge ile ne yazık ki mantık çerçevesinden uzaklaşılmaktadır. Eseri okuyan ya da okuyacak Türk çocuklarının hayal dünyasında Almanya ve Alman toplumunun olumsuz bir öteki konumunda olacağı kesindir:

> "Bu tadı burada ezilerek kazanacağım milyonlara değişmem gayrı. Oğlan beni uyardı. Yeter be! Gerçekten yeter! Fabrikada ustabaşı, çarşıda tezgahtar, parkta hiç tanımadığım insanlar, mahallede konu komşu, okulda öğretmen…hep tepeden bakıyorlar bize. Bu halleri öldürüyor beni. Sanki biz onlar gibi insan değiliz de, başka bir yaratığız." (Dayıoğlu, 2010: 165)

Yazar, Türklerin Almanya'daki yaşam mücadelesini aktarırken tamamıyla kendi doğrularını okuyucuya sunmaktadır. Neyin yanlış, neyin doğru olduğunun ayrımını okuyucuya bırakmak yerine kendisine göre ne doğruysa onu doğru, ne yanlışsa onu yanlış olarak aktarır. Okuyucunun kitabı okurken eleştirel açıdan kitaba yaklaşmasının önüne büyük bir engel koyar. Almanlar ve Türkler hakkında verdiği bilgilerde genellemeler yaparak okuyucunun, düşünmesine, algılamasına fırsat vermeden okuyucuyu tek bir doğruyla karşı karşıya bırakır. Bu şekilde kaleme alınmış bir eserin, çocuğun aktarılan 'öteki'yi algılaması açısından düşünüldüğünde ne kadar başarılı olduğu tartışma konusudur.

Bu noktada bakıldığında yazarın tutumunu olumlamak söz konusu değildir. Çocuklara yönelik yazılmış eserin daha yumuşak bir üslupla, didaktik öğelerden kaçınılarak yazılması gerekirken, yazar eser boyunca bu tutumunda ısrarcı olur. Mesaj kaygısı güdülerek yazılan bu eserden, sonuçta çocuğun imgeleminde oluşturacağı bütün düşünceler olumsuzdur.

Bu eseri okuyan çocuk ve gençlerin, Almanya ve Alman toplumu hakkında sağlıklı bilgilere ulaşması oldukça güçtür. Gültekin'in ifade ettiği gibi yazar, belki Almanlarla iç içe yaşayan Türklerin sıkıntılarını dile getirmek için bu eseri kaleme almış olabilir. (bkz. Gültekin, 2007: 82) Ancak bu sıkıntıları dile getirirken okura Almanya'yı her yönüyle olumsuz göstermeye çalıştığı anlaşılmaktadır.

Eserin bazı kısımlarına serpiştirilen, farklı bir dile, farklı bir kültüre sahip olan Türklere karşı iyi niyetle yaklaşan, onları tanıdıkça kendi ifadesiyle 'kaba ve ilkel' olmadıklarını anlatmaya çalışan birkaç karakter, ne yazık ki eserin bütününde var olan olumsuzluğu silmeye yardımcı olamamaktadır. Satır aralarına sıkışıp kalan bu karakterler yaratılırken, yazar bu iyi niyetli insanlarla karşılaşan Türkleri çok şaşırmış bir ifadeyle anlatarak söz konusu durumu olağanüstü olarak göstermeye

çalışır. Almanların iyi insanlar olabileceklerini, başta Türkler olmak üzere ülkelerine gelen yabancılara saygılı davranabileceklerini çok nadir bir durum olarak eserine yansıtır. Böylelikle yazarın, Almanlar hakkında olumlu bir ifade kullandığında bile, onu olumsuza çevirecek bir üslup benimsediği anlaşılır.

Gülten Dayıoğlu 'Yurdumu Özledim' adlı bu eserinde, Türk çocuklarına seslenirken, nesnellikten uzaklaşarak 'Almanlar kötüdür', 'yabancılara iyi davranmazlar', 'zengin bir toplumdur', 'eğitimlilerdir', 'her şeyin en iyisini Almanlar bilir', 'Türkler onların yanında kaba ve ilkeldirler', 'Türkler ikinci sınıf vatandaş olmayı kabul etmişlerdir' gibi kesin yargılarla okuyucuları doğrudan buluşturur. Okuyucuların farklı düşünmelerine engel olarak otoriter bir bakış açısı benimser.

Gülten Dayıoğlu eserlerini yazarken, çocuk edebiyatına idealist bir pencereden baktığında, bunun çocuk dünyasında yanlış anlaşılabileceği gerçeğini görmezden gelir. Dilidüzgün, Dayıoğlu'nun çocuk edebiyatı anlayışını şu şekilde eleştirir:

> "Dayıoğlu var olan gerçeği değil, değiştirdiği ve güzelleştirdiği gerçeği çocuklara sunarken, çocuğa kendi idealleri doğrultusunda yaklaşma çabasını korur. Çünkü gerçeğin çıplak ve acımasız yüzü çocuğu incitecek diye korkar, belki de okuru olan çocuğa kıyamadığından onu daha güzelleştirilmiş bir dünyaya atar. Ne ki bu anlayış da günümüzde yıkılmaya yüz tuttuğundan çocuğu kendi koşullarını göz önünden yitirmeden yetişkinle eşit derecede ciddiye alan, her konunun ona anlatabileceğini savunan görüşler vardır." (Dilidüzgün, 2005: 40).

Sadettin Kaplan'ın 'Kafesteki Çiçek' eserinde de Almanlarla Türkler arasında olumsuz bir iletişim gözlemlenmektedir. Almanya'ya gitme nedeni olarak para kazanmanın gösterildiği kitapta, belirli bir süreçte Türkler Almanlara katlanmak, orada sorun çıkarmamak zorundadırlar. Bunun nedeni işveren

konumundaki Almanlar tarafından işlerinden çıkarılıp Almanya'ya gelme amaçları olan para kazanamadan dönme korkusudur. Eserde Almanlar, Türklerin yaptığı en ufak bir yanlış harekette onlara zulmeden, dışlayan, kötü davranan insanlar olarak gösterilirken, Türkler ise ülkelerine zengin olarak dönmek için bütün bu kötü davranışlara, dışlanmaya ses çıkarmadan katlanmak zorunda kalan bir toplum olarak ifade edilir. Bu şekilde anlatılan Alman toplumuna karşı bu eseri okuyan Türk çocuk okuyucuların gözünde olumlu bir imgenin oluşamayacağı şüphesiz ortadadır.

Eserdeki çocuk karakterler Fatma ve Ali, Almanya'da Alman öğrencilerle birlikte okula gitmektedirler. Ancak pek arkadaşları yoktur, konuştukları birkaç Alman arkadaşları ise kendilerini düşünerek, kendi çıkarları doğrultusunda Fatma ve Ali ile arkadaşlık etmektedirler. Kitapta Türk öğrencilere, okuldaki Alman arkadaşlarının iyi davranmadığı, onları sürekli dışladıkları vurgulanmaktadır. Fatma ve Ali'nin de Alman arkadaşları hakkında pek de dostça düşünceleri yoktur:

> "Helga çok pis. 'Siz bizim hizmetçimizsiniz' diyor. Anita da çok iyi değil ama, o öyle şeyler söylemiyor. Benimle oynuyor. Ama Alman arkadaşlarını bulunca da onların yanına gidiyor. Ne versem alıyor, bana hiçbir şey vermiyor." (Kaplan, 1999: 22)

Alıntıda da görüldüğü gibi burada sergilenen olumsuz tavır ve davranışlar sadece Almanlara aittir. Almanların bu davranışları tek taraflı bir durum gibi gösterilir. Kitapta dile getirilen bu gibi olumsuz durumlar, bu eseri okuyan Türk okurun Almanlara karşı var olan önyargılarını pekişecektir. Almanların, Türkleri dışlaması, onlara kötü davranması ve hatta onları dövmeleri nedensiz bir durum gibi anlatılır ve eserde Türkler, Almanların gözünde ezilen, sevilmeyen, dışlanan bir toplum olarak yer alır.

Hikayenin tamamında Almanları anlatmak için seçilen sıfatlar yine bu eseri okuyan Türk çocuklarında Almanlar hakkında olumsuz imgelerin oluşmasına sebep olacak tarzda kelimelerdir. 'Pis gavurlar', 'Çiyan gibi', 'Sarı solucan', 'Çarpık bacaklı' gibi ifadelerin eserde sıkça kullanılması eseri okuyan çocukların Almanlara karşı düşmanca duygular beslemelerine, zihinlerinde kalıplaşmış yargılar oluşturmalarına neden olmaktadır. Gültekin de bu konu hakkında şunları dile getirmektedir:

> "Almanlarla ilgili bu olumsuz betimlemelerle yazar Türk okurlarda Alman halkı hakkında olumsuz birtakım imgelerin oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Hele hele Türklerin, Almanlara, Almanların da Türklere karşı kullandığı zıt kutuplu, hakaret içeren, aşağılayıcı sözlerle yazarın yapmak istediği, herhalde iki ulusun çocuk ve gençlerini birbirlerine karşı düşman hale getirmektir." (Gültekin, 2006: 27)

Yazarın, kitapta Fatma'nın okul arkadaşının, Fatma ve kardeşi ile arkadaşlık kurmamasını ve onlara iyi davranmamasını bütün Almanlara genelleyen tavrı son derece öznel bir yaklaşımdır. Kaplan, Helga'nın Fatma'ya karşı hoş olmayan davranışları sonucunda Helga'dan bahsederken 'pis gavurlar' demesi onun davranışlarını bütün Almanlara mal ettiğinin bir göstergesidir. Bu şekilde kullanılan ifadelerle sadece bir kişiden kaynaklanan böyle bir durum ile bütün Alman toplumuna karşı önyargıların oluşmasına sebebiyet verecektir:

> "Kendini bir şey sanıyor. Bacakları çarpık…
> -Sen ona ne diyorsun?
> -Ne diyeceğim? 'Pis gavur' diyorum.." (Kaplan, 1999: 23)

Okuru yönlendiren, önyargıların güçlenmesine ve olumsuz bir Alman imgesinin oluşmasına zemin hazırlayan eserdeki bir başka ayrıntı ise, Alman çocukların sürekli Türk çocuklarını dövdüğünü anlatan satırlardır. Bu durum çocukların, hangi milletten olurlarsa olsun, yaşları itibari ile, küçük tartışmalara

girmelerinin normal bir şey olduğu düşünüldüğünde çok fazla abartılır. Kavgaları, her zaman Türkleri döven Almanların çıkardığını söyleyen bu satırlarla, Almanlar kötü, kavgacı, Türkleri ezen bir imaj ile çizilirken; Türkler, çocuk kavgalarında bile kendilerini koruyamayan, dayak yiyen, ezilen bir kimlikle sergilenmektedirler.

> "Dedemlerde daha iyiydik. Derenin kenarında ne güzel oynuyordum. Köydeki çocuklar çok iyi. Hiçbiri beni dövmedi…
> -Almanya'da dövüyorlar mı?
> -Bazen dövüyorlar…
> -Ama kavgayı ilk sen başlatıyorsundur…
> -Köyde niye başlatmadım?..En kötü köy çocuğu bile Helga gibi yaramaz değil" (Kaplan, 1999: 48)

Saadettin Kaplan, bütün eser boyunca Almanya ve Almanlar hakkında olumlu bir imge çizmemektedir. Almanya ve Almanların sürekli olumsuz yönleriyle gösterilirken, Türklerin bu olumsuzluktaki paylarını gizleyerek tek taraflı bir bakış açısıyla eseri kaleme alır. Yazar, farklı bir ülkeyi konu olarak seçtiği eserine nesnel yaklaşamaz ve eserdeki öteki konumundaki Almanya 'öteki' olarak kalarak, iki ülkeyi uzlaştıracak bir ayrıntı, yakınlaşma eserde yer almamaktadır.

Bu nedenlerden dolayı, Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatı'nda yer alan Saadettin Kaplan'ın 'Kafesteki Çiçek' adlı eseri, var olan önyargıları kırmak yerine güçlendirdiği, eseri okuyan Türk çocuklarının belleğinde Almanya ve Alman toplumunu olumsuz bir imge olarak gösterdiği, iki ülke insanlarının arasında barışa yönelik bir köprü görevi görmek yerine, birbirini öteki görmesine katkı sağladığı için olumsuz bir örnek olarak nitelendirilebilir.

Gülten Dayıoğlu ve Saadettin Kaplan gibi Cahit Uçuk da 'Eve Giren Güneş' adlı eserinde birlikte yaşayan Almanlarla Türkler arasındaki ilişkiye yer verir. Almanya'ya çalışmaya giden Türk işçileri ile Almanlar beraber çalışmaktadırlar. Ancak Türkler hep işin en zor kısmıyla ilgilenen taraf olurlar. Bu ifadede gerçeklik

payının olduğu şüphesizdir. Fakat Kaval'ın da dile getirdiği gibi Almanlar tarafından bu işçilere kolaylık tanınmadığı, bazı işleri makineler olsa bile Türk işçilere bilek gücüyle yaptırdıkları vurgulanır (bkz. Kaval, 2000: 61). Bu durumla karşılaşılsa da yazarın durumu genelleyerek okurda Alman toplumu hakkında olumsuz bir imgenin oluştuğunu gözlemlemekteyiz.

> "Fabrikada bugün işimiz çoktu. Yeni biçimde, yeni tadda bir çikolata çıkarmışlar. Onların kutulara yerleştirilmesi, makinelerle değil, ellerimizle yaptırılırdı." (Uçuk, 1996: 8)

Cahit Uçuk'un, eserde Parlak'ın babasının Alman bir kadınla beraber yaşamasında bütün suçu Alman kadına yüklemesi taraflı bir bakış açısıdır. Burada baba konumundaki Türk erkeği, kadınlara karşı zaafı olan suçsuz bir bireyken, Alman kadını ise o erkeği çalan suçlu konumundadır. Diğer karakterlerin de babayı suçlu görmemesi, bütün hatayı Alman kadında görmesi, yazarın öznel bakış açısını gözler önüne serer. Bununla beraber kitaptaki bu gibi ifadeler, eseri okuyan Türk okurlarının gözünde Alman kadınları hakkında olumsuz bir imgenin oluşmasına neden olacağı düşünülebilir:

> "Sanmıyorum, baban mert, dürüst bir erkektir. Ama birazcık da birçok Türk erkeği gibi kadın konularında deneyimsizdir. Ona kapılmıştır ama sizlerden kopamaz." (Uçuk, 1996: 80)

> "Sevgili, yakışıklı, yiğit babasını kendilerinden çalmak isteyen mavi katır boncuğu gözlü kadına kaptırmayacaktı. (Uçuk, 1996: 16)

Eserdeki Almanya ve Alman toplumunu olumlu kılan bir ayrıntı ise, çocuklar arasındaki dayanışmadır. Bütün çocuklar birbirleriyle iyi geçinmektedirler. Birbirlerinin dertlerine ortak çözümler bulmaya çalışmaktadırlar. Aralarında sıcak bir ilişkinin olduğunun gösterilmesiyle, önyargıların oluşmasına zemin hazırlamadan, eseri okuyan küçük çocukların belleğinde olumlu bir Almanya ve Alman imgesi çizilmesine yardımcı olunmaktadır:

> "Ama bu kez içimizden birinin mutluluğu söz konusu. Arkadaşımızın ve annesinin yuvaları tehlikede." (Uçuk, 1996: 33)

> "Hepsi birbirlerinin dillerine, milliyetlerine, bayraklarına ve törelerine saygı göstereceklerine ant içmişlerdi. Aralarında fikir tartışmaları her zaman oluyordu. Ancak bunlar hiçbir zaman yüksek sesle bağırılmayan, ölçülü tartışmalardı." (Uçuk, 1996, 32)

Kitapta yer alan bazı durumlar oldukça yapay anlatılmaktadır. Bir Türk için aile kavramı her ne kadar önemli olsa da, aynı şeyi bir Alman için söylemek daha güçtür. Alman toplumunda aile bağları Türklerde olduğu kadar kuvvetli değildir. Babanın başka bir kadınla yaşamaya başlaması şüphesiz her toplum için üzücüdür. Ancak anlayış ve alımlama farkı toplumların kültürlerine, yaşam şekillerine göre bazı farklılıklar göstermektedir. Eserde, Parlak'ın babasının evden ayrılmasından sonraki konuşmalar Alman bir çocuğun konuşmaları olmasının ötesinde, yazarın kendi düşüncelerini yansıtır. Bu sözleri 11 yaşındaki 'çokbilmiş' (Gültekin, 2007, 109) Alman bir çocuğa söyleten yazar, eserin inandırıcılığını yitirmesine neden olacağı söylenebilir.

Uçuk, eserinde Almanlardan bahsederken biraz abartıya kaçarak her şeyi tozpembe gösterme kaygısına düşer. Kitapta Almanlar, Türklere karşı çok iyidirler, Türklerin kendi ülkelerindeki varlıklarından hiçbir sıkıntı duymazlar, aralarında sürekli bir dayanışma hali vardır. Ancak bunların pek de gerçeği yansıtmadığı ortadadır. Yazar ölçüyü kaçırarak Almanları bir melek gibi göstermekte, böyle olunca da kitap inandırıcılığını kaybetmektedir. Fabrikada iyi çalışıyor diye anneye hediye verilmesi, doğumda Alman patronu tarafından özel odaya alınması gerçekleri yansıtmayan ayrıntılardır. Yazar belki iyi niyetli olarak, ötekine olumlu bakmayı, önyargılardan uzaklaştırmayı amaç edinmiş olabilir. Ancak bu çabasında okurun gözünde eserin inandırıcılığını yitirmesi, yazarın amacına ulaşmasını engelleyecek bir etkendir diyebiliriz.

Cahit Uçuk, 'Eve Giren Güneş' adlı eserinde Almanya ve Alman toplumunun olumlu yönlerinden bahsederek olumlu bir Alman imgesi yaratmaya çalışır. Ancak bu amacında ne kadar başarılı olduğu tartışılır. Çünkü her şeyin çok güzel ve çok olumlu yansıtılması eserin inandırıcılık boyutunda okurları şüpheye düşürebilir.

60'lı yılların başında Almanya'ya çalışmak için gelen Türkler, bu tarihten itibaren Almanlarla birlikte yaşamak zorunda olmaları nedeniyle başta edebiyat olmak üzere her alanda, aralarındaki her türlü sorunu Alman yazarlar da eserlerinde ele alırlar. Zamanla Türkleri ve Türkiye'yi anlatan eserler, yetişkin edebiyatında olduğu gibi, Alman çocuk ve gençlik edebiyatında da sıkça işlenir hale gelir.

İlk defa 1988 yılında basılmış, Karin König, Hanne Straube ve Kamil Taylan tarafından beraber yazılmış bir kitap olan 'Oya' adlı eserde, uzun yıllar önce işçi göçü sırasında Almanya'ya göçen bir ailenin buradaki yaşamı ile Türkiye'ye dönüş yaptıktan sonra ailenin başından geçenler, kızları Oya'nın bakış açısından anlatılır.

Bu eserde Türkler, Almanlardan farklı olarak kendilerini sürekli ikinci planda hisseden, hor görülen, istenmeyen bir topluluk olarak betimlenir. Bu durumun Alman bir yazarın bakış açısından okura yansıtıldığı hesaba katıldığında ve Türklerin Almanya'daki konumları düşünüldüğünde gerçekle örtüştüğü söylenebilir. Ama bu durumun herkes için aynı olduğu gibi bir genelleme yapmak doğru değildir. Yazar, eserde Almanların gözünden Türkleri değil, Türklerin kendileri hakkındaki düşüncelerine yer vererek satır aralarında Almanların görüşlerini dile getirmektedir:

> "Bu kadar yabancı olmaktan bıktım artık. Hem onlar gibi gözükmediğim için hem de iyi Almanca konuşamadığım için korkuyla yaşamak

> istemiyorum. Yabancılara karşı olan düşmanlığın daha da arttığını her yerde okuyup duyabilirsin." (König, Straube, Taylan, 1988: 15)

Alıntıdan da anlaşılacağı gibi Oya'nın babası yıllarca yaşadığı Almanya'da hala kendini bir yabancı gibi hissetmektedir. Farklı bir kültürden geldiği için yaşadığı bu yeni dünyada kendine bir yer bulamaz. Yıllarca kalmasına rağmen dillerini öğrenememiş olması da bunu istemediğini gösterir. Nitekim işçi göçüyle Almanya'ya göçen bu insanların içinde uyum sağlayanlar, nasıl yaşamaları gerektiğini öğrenerek, günlük yaşamın gerektirdiği ölçüde kısa sürede dil sorununu halledenler de vardır. Ancak eserde ne yazık ki genellemeler yapılarak bu gibi kişiler göz ardı edilmektedir.

Kitapta Almanya'da Almanların Türklere olan tavrı Oya'nın bakış açısından anlatılmaya çalışılmaktadır. Almanya bütün özgürlüklerin yaşanabileceği bir ülke olarak resmedilmektedir. Almanya'da yaşandığı müddetçe kendilerine ait hiçbir kültürel değerin korunmasına gerek olmadığını, kim nasıl isterse öyle yaşayabileceğini, kimsenin kimseye karışmayacağını, her şeyin özgürce yaşanılabileceğini vurgulayarak Türkiye'nin sözde baskıcı tutumuna gönderme yapılır. Ayrıca Almanların Türklerle iletişim kurmak istememesinin eserde belirtilmesi, kendi ülkelerinde yaşayan bu yabancıları ötekileştirdiklerini destekler niteliktedir.

> "Almanlar bizimle iletişim kurmak istemiyorlar. Anlatmak istediğimiz bir şeyi anlatamadığımızda git önce Almanca öğren de gel diyorlar. Bizim davranışlarımızı onlar kabullenemiyor. Her zaman neden domuz eti yemiyorsunuz, neden anneleriniz başını örtüyor, neden hep evde oturuyorsunuz diye soruyorlar. Bunların nedenini anlattığımda, bunları yapmak çok salakça, neden böyle saçma şeyler yapıyorsunuz, burası Almanya diyorlar. Size burada kim ne yapabilir ki!" (König, Straube, Taylan, 1988: 42)

Eserin tamamına yayılan olumsuz 'öteki' imgesinin yabancı gözüyle Türkiye ve Türk insanına bakışı olumsuz bir şekilde etkileyebileceği ortadadır. Bir

başka olumsuz Türk imgesi ise Türkiye'nin şehirleşme düzeni ve işlerin nasıl ilerlediği hakkında yaşanan olaylarda kendini hissettirir. Yeterince para kazanılarak ve bir daha asla dönmemek üzere Almanya'dan çıkılan yoldan başlayarak, İstanbul'a varana kadar ve aynı şekilde İstanbul'da da aile birçok durumla karşılaşır. Her defasında ceplerinden çıkardıkları parayı görevlilere vererek işlerini hallettirirler. İstanbul'da şehirleşmeyle ilgili birçok problemle yüz yüze gelerek Almanya-Türkiye arasındaki farklar göz önüne serilmeye çalışılır. Ancak yazarın nesnelliğinden bahsedemeyeceğimiz bu satırlarda her zaman iyi, kaliteli, başarılı, düzgün olan şeyler Almanya'ya mal edilirken; problemler, zorluklar, düzensizlikler ötekine, yani Türkiye'ye maledilir.

Almanya'da belli bir süre yaşadıktan sonra Türkiye'ye dönerek buradaki hayata uyum sağlamaya çalışan bir ailenin hayat öyküsünün anlatıldığı 'Oya' adlı bu eserde, ne yazık ki genel anlamda öteki konumundaki Türkiye ve Türk insanları hakkında olumsuz bir imge resmedilir. Nasıl Türk yazarların Almanya ve Almanya'daki yaşamı konu alan eserlerinde Almanya kaçıp kurtulunması gereken bir yer ise, bu eserde de Türkiye kaçıp kurtulunması gereken bir ülke konumunda gösterilir. Bu şekilde yazılan eserler iki ülke arasında var olan önyargıları yok etmek ya da asgari düzeye indirmek yerine daha da körükleyeceği kesindir.

Farklı kültürlerin birbirlerini anlamasında edebiyatın bir köprü işlevi görmesi gerekirken, ülkelerin birbirine yakınlaşmasını engellemesi son derece düşündürücüdür. Çocuklar, çocuk kitaplarında yer alan bu olumsuz imgelerle birbirlerini tanımadan, birbirleri hakkında olumsuz düşünen bireyler olarak yetişecektir. İki ülkenin kültürünü karşılaştıran yapıtlarda önemli olan kimin 'iyi ya da kötü' olduğunu vurgulamak değil, kimin 'nasıl' olduğunun anlaşılmasına yardımcı olmaktır (bkz. Sele, 1997: 43).

Annelies Schwarz'ın, 1986 yılında kaleme almış olduğu 'Hamide Hamide'yi Oynuyor' adlı eseri Alman Çocuk ve Gençlik Edebiyatı'nda Türkleri

konu alan bir başka eserdir. Bu eserde, Almanya'ya işçi göçü sırasında yerleşen bir ailenin kızı olan Hamide'nin başından geçen olaylar, okulunda İngilizce öğretmeni olan Bayan Weissenbach'ın bakış açısıyla anlatılır.

Bu eserde de tıpkı 'Oya' adlı eserde olduğu gibi, Türk ve Alman toplumundan insanların birlikte yaşarken karşılaştıkları problemlerden ve sahip oldukları önyargılardan bahsedilmektedir. Hamide sorunları en çok okulunda yaşar. Yabancı olana çocukların bakışı oldukça acımasız bir şekilde anlatılsa da, üzülerek belirtmek gerekir ki anlatılanların gerçeklik payı da yok değildir. Toplumsal önyargıların ışığında yazar bir taraftan çocukların ötekine bakışını göz önüne sererken, diğer taraftan da bu önyargıların ne denli etkili olduğunu da vurgulamaktadır. Okul ortamında yabancı birini, hele ki farklı kültürden gelen birini diğer çocukların kabullenmesi, aralarına alması pek de kolay değildir. Ailelerinin yabancılara karşı tutumundan etkilenerek, öteki konumundaki sınıf arkadaşlarına önyargılı davranıyor olmaları yadsınamaz bir gerçektir. Hamide'nin kılık kıyafetinin farklı oluşu, yeterli düzeyde Almanca bilmemesi, aynı durumlara farklı tepkisi Alman çocuklar tarafından yadırganmaktadır:

> "'Hadi ama naz yapma', diye biri bağırdı. 'Bu yine kafayı yemiş herhalde', 'Salak Kanakin' diye başka biri daha bağırdı. Sınıfta Hamide'ye karşı saldırgan sesler yükseldi ve sınıftakiler kötü laflar söylemekte daha cesaretli davranmaya başladılar. 'Ben Kanakinim' Hamide ayağa kalkarak bağırdı: 'Ben bir Türk kızıyım!' ve bana dönerek: 'Bunu bana her zaman diyorlar, Türk olduğum için beni sevmiyorlar' dedi." (Schwarz, 1996: 9)

Hamide okulda yaşadığı bu yalnızlığı aşabilmek adına kendince bir çözüm bulmak ister ve babasının cebinden çaldığı paralarla arkadaşlarına hediye alarak, onlarla iyi diyaloglar kurmaya çalışır. Bu durum, Alman okuyucunun, sadece başka kültürden geldiği için arkadaşları tarafından yadırganan, dışlanan yabancının çaresizliğini anlaması açısından etkileyici bir örnek olsa da, babasının cebinden

para çalması Alman okura 'öteki' konumundaki Türk çocuklarını olumsuz şekilde göstermektedir:

> "Hamide parayla ne yaptı? Sınıftaki çocukları McDonald's'a davet etti, alışveriş merkezlerine gitti ve onlara küçük hediyeler aldı. Hamide kendisine arkadaş satın almak istiyordu. Ama bu şekilde arkadaş bulamadı. Arada sırada Hamide, kendisini Antje veya Sonja'nın onu evlerine davet etmelerini başarmıştı ama yalnızca kendisinin aldığı plağı beraber dinlemek içindi. Ancak hepsi buydu. Yine de öğlenleri alışveriş merkezinde yalnız dolaşıyordu. Bu yüzden babasının parasını alıyordu." (Schwarz, 1996: 13)

Hamide'nin başından geçenleri anlatıcı konumunda okuyucuya aktaran İngilizce öğretmeni Bayan Weissenbach, Hamide'nin yaşadığı sıkıntıları anlayarak, ona en çok desteği veren kişidir. Bayan Weissenbach okulda kurduğu tiyatro grubuna Hamide'yi de dahil ederek bir nebze de olsa onun ve diğer Türk çocuklarının yalnızlığına çare aramak ister. Sahneye koyacakları oyunun konusu ise kitabın konusuyla oldukça bağlantılıdır. Oyun Türkiye'den Almanya'ya göç eden bir ailenin karşılaştıkları sorunları konu alır. Kitaptaki olay örgüsü ile tiyatro oyunundaki olay örgüsü birbiriyle bağlantılı olarak devam eder. Hamide'nin başrol oynadığı bu oyunla birlikte Alman çocukları ve Türk çocukları arasında yakınlaşma başlar ve Alman çocuklar aynı sınıfta beraber okudukları Türk çocuklarını 'öteki' olarak görmekten vazgeçerler. Türk kültürünü geleneklerini daha yakından tanıma fırsatı bulan Alman okurun, eserde özdeşleşebileceği karakterler bulması hem esere hem de Türklere karşı olumlu bir tavır takınması açısından önemlidir.

Ancak her ne kadar Türk öğrencileri ile Alman öğrencileri arasındaki yabancılaşma sorunu ortadan kalksa da Alman çocukların davranışları olumlu sunulurken, Türklerin davranışları olumsuz, uyumsuz olarak nitelendirilmektedir. Bu durum, yabancı oldukları bir kültüre karşı tek taraflı bir bakış açısıyla bakmaktan kaynaklanabilir. Bayan Weissenbach kimi zaman yardımcı olmaya çalıştığı bu yabancı çocukların davranışlarını anlamakta zorlanarak, onların

yaptıklarının yanlış olduğunu düşünür. Bu tutumun yazarın nesnellik ölçüsünden uzaklaşarak Alman toplumuna daha yakın olma kaygısından kaynaklandığı söylenebilir.

Okulda hazırlamış oldukları tiyatro oyununun ilk gösterimine Türk ve Alman aileler, çocuklarının gösterilerini izlemek için davet edilirler. Türk ve Alman aileler de tıpkı çocukları gibi birbirleriyle kaynaşırlar. Ancak Alman bir öğrencinin Türk baba rolünde oynaması Türklere karşı önyargılı olan başka Alman çocukların tepkisini çeker. Bu duruma yine Bayan Weissenbach el koyar:

> "Kendimi çok mu hazırladım bu tiyatro oyununa? Sadece bir neslin başaramadığı bir şeyi çok mu zorladım? Türk ve Alman öğrencilerime çok mu güveniyorum? İçimden Thomas'ın sesini duyuyorum: 'Bunlar bizi Chris, Hamide ve diğer Türklere karşı kışkırtmak istiyorlar, ama yanılıyorlar!'. Thomas'dan böyle sözlerin gelmesine çok şaşırıyorum. O Hamide'ye 'Kanakin' diye küfür eden kişilerin arasındaydı." (Schwarz, 1996: 68)

Böyle bir durumla karşılaşan, Türkleri yakından tanıma fırsatı bulan Hamide'nin sınıf arkadaşlarının tutumu son derece olumludur. Burada Türklerin daha yakından tanındığında, onlar hakkında var olan önyargılara kulak asılmayacağını gösterir. Ayrıca diğer kitaplarda olduğu gibi kendi ülkelerinde beraber yaşamak zorunda kaldıkları barbar, cahil olarak niteledikleri Türklere karşı bütün Almanların kötü davranmayacağı, herkesin aynı tutumu sergileyemeyeceğini göstererek farklı örneklerle genellemelerden kaçınılması açısından bu ve bunun gibi örnekler son derece olumludur.

Eserin içindeki ayrıntıların, gerçekçi bir tarzda ve abartıya kaçılmadan anlatılması kitap açısından olumlu sayılabilecek özelliklerdendir. Ancak eserde Türkleri olumlayan taraflardan çok Almanların ötekine karşı tepkileri olumlanır. Bu aşamada var olan önyargıların yok edilmesine ne kadar yardımcı olacağı tartışma

konusudur. Eğer eserde Türklerin olumlu yanlarına da yer verilmiş olsaydı, eser tek taraflı bakış açısından kurtulabilirdi.

4. 2. KÜLTÜREL ÖĞELERDE "ÖTEKİ" İMGESİ

Cahit Uçuk'un 'Eve Giren Güneş' adlı eserinde Almanya'daki insanların yemek kültüründen bahsedilmektedir. Sürekli hazır yiyecekler tükettikleri, donmuş gıdalarla öğünleri geçirdikleri anlatılmaktadır. Burada yaşayan Türkler de Almanlara uyum sağlayarak beslenme alışkanlıklarını istemeyerek de olsa değiştirirler:

> "İşte olmasaydı kızına ne güzel ev yemekleri pişirirdi. Domatesli bir şehriye çorbası, kızarmış patatesli bir et yemeği, bir güzel pilav. Ama şimdi selofan içinde cips patates, makinede çevrilip pişirilmiş piliç, kutuda salata." (Uçuk, 1996: 10)

Bu durum, bir insanın yaşadığı toplum içerisindeki kültürden zamanla etkilendiğinin çok açık bir göstergesidir. Parlak'ın babasına çay mı yoksa bira mı içmek istediğini sorması bu kültürler arasındaki etkileşimin, kaynaşmanın iyi bir örneğidir. Almanya hakkında herhangi bir olumsuz tutumdan kaçınılarak durum abartılmadan olduğu gibi aktarılmaktadır. Bizim öz kültürümüzde var olan çay içme alışkanlığı ile Almanların kültüründe yer alan bira içme alışkanlığı yan yana kullanılırken okuyucuyu rahatsız edecek bir söylem kullanılmamaktadır.

Eserde değinilen bir başka kültürel öğe ise, dil meselesidir. Türkiye'den işçi göçü ile Almanya'ya giden çoğu Türk ailesi Almanca öğrenmek için pek de çaba sarf etmez. Ancak orda doğup büyüyen çocuklar, yetişkinlerden farklı olarak, Almancayı çok iyi öğrenmektedirler. Tabii burada da başka bir sorunla karşılaşılmaktadır. Almanya'da doğup büyüyen, Türkiye'de hiç yaşamayan

çocuklar, kendi ana dillerini öğrenmekte zorlanırlar. Bu konuda en çok iş, ailelerin ilgilerine kalmaktadır. Yazar bu durumu öznelliğini koruyarak, genelleme yapmadan dile getirir:

> "Bebeklerine daha ilk günden ana dillerini öğretmeye başlamışlardı. Bir tek kelime Almanca öğretmemişlerdi. İlk önce ana dilini arı duru konuşmalıydı. Sonra nasıl olsa Almancayı öğrenecekti." (Uçuk, 1996: 11)

Almanya'da doğarak burada yaşamaya devam eden Parlak adındaki ana karakter, adeta yazarı dillendirmektedir. 11 yaşında olan Parlak'ın konuşmaları, bu yaştaki bir çocuktan beklenmeyecek sözlerdir. Almanya'ya gelen Türk insanlarının nasıl davranması gerektiği, burada kendi öz kültürünü kaybetmeden nasıl yaşanabileceği ve en önemlisi her şeyiyle çok farklı olan bu topraklara neden gelindiğini sorguladığı konuşmalarında, yazarın fikirlerinin direk okuyucuyla buluşması amaçlandığından, 11 yaşındaki bir kızın ağzından çıkıyor gibi değildir. Bu durum, eseri okuyan okuyucunun esere olan inancını zayıflatmaktadır.

> "Düşüncelerim çok değişti. Şimdi yüzeylerden derinlere iniyorum. Bugünden geçmişe yol alıyorum sanki. İnsan kim olduğunu, nerelerde kök salmış bir soydan geldiğini bilmeli diye düşünmeye başladım. Biz ve bizim memleketimizin insanları neden yerlerinden yurtlarından kopup bu gurbete gelmişler? Hiçbir yanımız buraların insanlarına benzemiyor: ne görünüşlerimizle, ne törelerimizle. Buralarda işimiz ne?" (Uçuk, 1996: 13)

Sadettin Kaplan'ın 'Kafesteki Çiçek' adlı eserinde de Uçuk'un eserinde olduğu gibi kültürel sorunlardan bahsedilmekte, Türklerin dil konusunda yaşadığı sıkıntılara eserde içinde örnekler verilmektedir. Kitapta yer alan karakterlerden Turgay'ın durumu da oldukça farklıdır. İki ülke arasına sıkışan bu karakter Almanya'yı tercih ederek kendini daha çok Almanya'ya yakın hisseder. Türkçe konuşmak yerine Almanca konuşur, o hayatın içine uyum sağlamak adına Alman arkadaşları gibi giyinir, onlar gibi davranır. Bu durum yaşadığı toplumun normlarına ayak uydurabilmek adına belli ölçüde kabul edilebilir. Sonuçta Türkçe

konuşmaya devam etse, kimse onu anlamayacak ve kimseyle iletişim kuramayacağı için öteki olmaktan kurtulamayacaktır. Ancak Turgay'ın kendi değerlerini tamamıyla bırakmasına gerek yoktur. Kendi benliğini koruyarak da yaşadığı toplumun dilini konuşarak, onlarla arkadaşlık edebilir.

Eserde yer alan bu ve benzeri durumlardan Almanların Turgay'ı ya da herhangi yabancı birini sadece kendileri gibi giyinip, kendileri gibi hareket ederlerse, kendi dillerini konuşurlarsa kabullenip, içlerine alacakları sonucunu çıkartabiliriz. Bu durumun gerçek Almanya ve Alman toplumuyla uyuşmadığı, böyle bir genellemenin söz konusu toplumun yanlış algılanmasına zemin hazırladığı ortadadır.

> "-…Ama sayıları az da olsa bazı Türk çocukları var ki, onlara çok kızıyorum.
> -Her neyse, Tarık ya da Turgay. Neden kızıyorsun ona?
> -Nasıl kızmam baba, dedi. O bizden çok Almanlara yakın. Kendisini Hans diye çağırıyorlar. O da buna seviniyor. Aptal şey… Onlar gibi giyiniyor, onların her hareketini taklit ediyor. Türkçe bile konuşmak istemiyor…" (Kaplan, 1999: 50)

Gülten Dayıoğlu'nun 'Yurdumu Özledim' adlı eserinde de kültürel öğelerin aktarımı söz konusudur. Yazarın iki ülkenin çocuklarını dinleriyle ilgili konuştururken, bu meseleye diğerinin bakış açısını, algılamasını anlattığı satırları sorgulamak gerekir. Atıl'ın domuz eti yemekle ilgili söylediklerini öteki konumundaki Alman arkadaşlarının yadırgaması ve neden domuz eti yemediğini anlayamaması başka bir dini tanımayan ve kurallarını bilmeyen öteki için normal karşılanabilir. Ancak Atıl'ın Alman arkadaşı olan Adolf'un *'Kafanı işlet. Kötü olsa biz yer miyiz?'* (Dayıoğlu, 2010: 149) gibi bir cümleyle olaya yaklaşması burada Almanların her şeyin iyisini bildiği, onların yaptıklarının en doğru olduğunu vurgulaması okuyanların gözünden kaçmayacaktır:

> "Dinsel bayramlarda böyle görüntüler yapılır. Bak, şurada da İsa Peygamberin öldürülüp çarmıha gerilişi canlandırılıyor."
> "Sizin dinsel bayramınız yok mu?
> 'Var' dedi Atıl. Sonra Ramazan ve Kurban Bayramlarını anlattı…
> Herbert, 'Babam diyor ki, Türkler, domuz eti yemezmiş. Doğru mu bu?' diye sordu.
> 'Evet' dedi Atıl. 'Biz Müslümanız. Domuz eti bize haramdır.'
> Herbert şaşırdı. 'Sen de yemiyor musun?'
> 'Hayır, yemiyorum.' Atıl tiksintiyle yüzünü buruşturdu.
> 'Domuz insan ve hayvan dışkısı yermiş. Eti karnımızda kurt yaparmış..'
> Adolf bu sözlere kızdı. 'Tüm uygar uluslar yiyor domuz etini. Yalnızca Müslümanlar yemiyor. Herhalde Müslüman olmayanların tümü de aptal değil. Kafanı işlet. Kötü olsa biz yer miyiz?' (Dayıoğlu, 2010: 149)

Alman çocuk ve gençlik edebiyatı eserlerinde Türk imgesini araştırırken karşımıza çıkan en somut imgelerden bir tanesi de kültürel öğelerin aktarımında ortaya çıkan imgelerdir. Bu imgeler, Türkiye ve Türk insanının yaşayışını, örf ve adetlerini, ananelerini Alman toplumuna tanıtmak açısından önem teşkil etse de, bunların gerçeklerle ne kadar örtüştüğünü saptamak için yazarın bakış açısını araştırmak yerinde olacaktır.

König, Straube ve Taylan'ın kaleme aldığı 'Oya' adlı eserde, Aile, işçi olarak yaşadığı bu memleketten dönme kararı aldığında buna Oya haricinde herkes çok sevinir. Her ne kadar Almanlar tarafından sevilmediğini, farklı olarak görüldüğünü, tam olarak bu ülkeye ait olmadığını bilse de yeni bir ortama girmek için kendini hazır hissetmez. Almanya'da kalıp okuluna devam etmek ister. Ne var ki böyle bir şeyin mümkün olamayacağının da farkındadır. Ailesiyle birlikte Türkiye'ye dönmek zorundadır. Çünkü babasının değimiyle Türk örf ve adetlerine göre bekar bir kızın ailesinden uzakta başka bir çatı altında yaşıyor olması kabul edilebilir bir durum değildir. Kızının böyle bir istekte bulunması bile babası için yeterince utanç verici bir durum olarak sergilenmektedir ve babanın kızı için kullandığı 'Almanlaşmak' sözcüğüyle de iki kültür arasındaki fark vurgulanmakta, aralarında derin uçurumların olduğu hissettirilmektedir:

> "Babam sen de yarı Alman oldun, diyordu. Türkiye'ye geri dönmemiz senin için de iyi olacak. Kadının yeri mutfağıdır. Bekar kızım, burada ailesinden uzakta kalırsa ben Türkiye'de nasıl komşularımın yüzüne bakarım. Ailemize leke sürülür, böyle bir durum benim için utanç verici ve böyle olursa Oya için koca bulamam." (König, Straube, Taylan, 1988: 10)

Eserde her ne kadar Oya bir Türk karakter olarak yer alsa da, tavır ve davranışlarıyla, düşünceleriyle Alman okurun özdeşleşebileceği bir karakter olarak karşımıza çıkar. Oya kendini aşağıdaki alıntıda da belirteceği gibi yarı Alman, yarı Türk olarak hissetmektedir:

> "Almanlara göre ben çok farklıydım, Türküm. Bazen kim olduğumu ve nereye ait olduğumu bilmiyordum. Yarı Alman, yarı Türküm." (König, Straube, Taylan, 1988: 13)

Bu yüzden de ülkesine döndüğünde de kendini yabancı gibi hisseder. Almanya'nın kurallarına alışkın olarak büyüyor ama orada da öteki, yabancı konumundadır. Böyle bir karakterin seçilmesi okurun yabancı kültüre objektif bir gözle bakmasını engellemektedir. Okur açısından bakıldığında Oya'nın tek taraflı bakışı ile öteki konumundaki Türk insanını anlamak oldukça güçtür. Kendi ülkesinin insanlarını Almanya'nın kurallarıyla, alışkanlıklarıyla değerlendirerek bir nevi Almanın bakış açısıyla Türkleri ve Türk insanının koşullarını anlatır. Bunların gerçeklerle örtüşme payı bütün bir ülkeye mal edilmiş gibi gösterildiği için, yine düşündürücüdür. Türk olan biri bile kendi kültürünü anlayamazken bir Alman okurun ötekini anlamasını beklemek de yanlış olacaktır:

> "Burada buluştuğum kızlardan hiçbirisi hoşuma gitmiyor. Çok sessizler, ağızlarını açmıyorlar, benim ne ile ilgilendiğim umurlarında bile değil. Onlara Almanya'yı ve orada nasıl yaşadığımı anlattığımda beni deli yerine koyuyorlar. Onlar daha McDonalds'ın ne olduğunu bile bilmiyorlar. Gençlik kulüpleri burada yok. Kızların kıyafetlerinin modası çoktan geçmiş. Bu kızlardan çoğu eteklerinin altına pantolon giyiyorlar." (König, Straube, Taylan, 1988: 38)

Oya'nın Almanya'da yaşarken sahip olduğu birtakım alışkanlıklar vardır. Ancak bunları ülkesine döndüğünde bulamadığı için buraya uyum sağlama süreci oldukça uzundur. Bir Alman okurun eseri okuduğunda ya da karşılaştığında yadırgayacağı her durumu Oya yadırgamaya başlar. Arkadaş olduğu kızların bir hızlı tüketim işletmesi olan McDonalds'ı bilmemesi eserde sanki utanç verici bir durummuş gibi sergilenmektedir. Halbuki bunu bilmemek bir insan için çok büyük bir kayıp değildir.

'Oya' adlı eserde, Türkiye adeta yasaklar ülkesi olarak resmedilmektedir. Özellikle Türk kızları için her şey yasaktır. İstanbul gibi büyük bir şehirde bile kadınların giyim kuşamıyla ilgili birçok kısıtlamalar getirilir. Ancak bu kısıtlamalar genelde aile reisi konumundaki babanın rolünden kaynaklanmaktadır. Bu ve bunun gibi kararları daha önce de belirttiğimiz gibi baba vermektedir. Yine Oya'nın karşı karşıya kaldığı durumlardan bir tanesi de beşik kertmesi olayıdır. Beşik kertmesi, daha bebekken genelde akraba olan bir kız ve erkeğin birbirleriyle evleneceğine dair ailelerin birbirine söz vermesi olayıdır. Oya da kuzeniyle bebek iken ailelerin kararıyla beşik kertmesi olur ve ikisi büyüdüklerinde birbirleriyle evlenemek durumundadırlar. Beşik kertmesi geleneği Türkiye'de halen uygulanan bir evlenme adetidir, ancak genellikle Türkiye'nin doğu kesimlerinde, kırsal bölgelerinde olan bu olayı yazar eserde öyle bir aktarılır ki sanki Türkiye'de herkes böyle evleniyormuş gibi bir izlenim ortaya çıkmaktadır. Evlenme durumu esere bu şekilde aktarıldığında Alman okur da yanlış yönlendirilmiş olur:

> "Yılbaşında bana sorulmadan kuzenim Ahmet ile nişanlandım. Çocukluğumuzda ikimizin evleneceğine dair söz verilmiş. Ama benim bundan haberim yoktu. Ben bunu bilseydim annemlerle birlikte Türkiye'ye dönmezdim. Ama bu ülkeye bir kez girdin mi geri çıkılmıyor." (König, Straube, Taylan, 1988: 114)

İki ailenin birlikte almış olduğu bu kararda evlenecek olan taraflar hiçbir söz hakkına sahip olmadıkları gibi, nişanlanacaklarını da bir gün önceden öğrenirler. Hem de birbirlerine karşı hiçbir şey hissetmeden evlenmeye mecbur bırakılırlar. Oya bu olup bitenlere tepki göstermeyerek durumu kabullenir. Bu şekilde yapılan nişanlanma töreni Türkiye'de yapılan normal bir törenmiş gibi eserde yer alır. Kırsal kesimlerde bu gibi olaylara tanık olunsa da büyük şehirde böyle bir durumu normal kabul etmek söz konusu değildir. Alman okuyucu bu eseri okuyarak akraba evliliği hakkında da fikir sahibi olur. Türkiye gerçeğini bilmeyen Alman okur bütün bunlara son derece yabancıdır ve ülkesinde yaşayan bu yabancı insanların kültürlerine karşı önyargılı bir tutum sergileyecektir. Bunun en önemli nedeni 'Türkiye'de kızlar para karşılığı kocaya veriliyor' (König, Straube, Taylan, 1988: 90) gibi cümleler kullanıldığı için sadece Oya ve Oya'nın ailesinin yaşam biçiminden yola çıkarak Türkiye'de yapılan evlilikler hakkında genel bir bilgiye ulaşıyor olmasıdır. Erken yaşta evlilik de ailenin diğer akrabalarında da gözlemlenen bir durum olarak karşımıza çıkar. Böylelikle erken evlilik pekiştirilerek Alman okurun gözünde sözüm ona Türkiye gerçeğiymiş gibi canlandırılmak istenmektedir. Eser boyunca Türk imgesi olumsuzlanmaya devam etmektedir.

Oya'nın amcasının oğlu ile evlenirken amcasının babasına başlık vermesi de Türkiye'nin birçok yerinde geçerli olmayan bir durumdur. Ülkenin geneline göre daha az gelişmiş ve daha fakir olan doğu kesiminde büyüttüğü kızı için evlenirken damattan para istenmesi var olan bir gelenektir, fakat bu durumu Alman okurun anlaması pek de mümkün değildir. Para karşılığında yapılan bir evliliğe okur tepkisel yaklaşacaktır. Böyle gelenek göreneklere sahip bir topluluk hakkında da oluşacak imgeler gerçeği yansıtamayacağı gibi, ötekine karşı olan önyargıları da pekiştirecektir.

> "Babam benim sayemde amcam Hüsnü'ye olan borçlarını ödemiş oluyor. Türkiye'de kızlar para karşılığı kocaya veriliyor. Yavaş yavaş buradaki düzeni anlayabiliyorum." (König, Straube, Taylan, 1988: 90)

Kitap mutlu sonla bitme kaygısıyla her şey bir anda değişime uğrar. Oya hiç sevmediği ve nişanlanmak zorunda bırakıldığı amcasının oğluyla hemen evlenmeye karar verir. Bunun gibi değişimler hiçbir alt yapıya oturtulmadan, gelişigüzel fikir değişiklikleri olarak yapay bir şekilde eserin içine sokulduğu için de Alman okuru pek tatmin etmeyeceği ortadadır. Çünkü eserde özdeşleşebileceği tek karakter olan Oya'nın da her şeyi kabullenen tavrı okurun beklentisini karşılamayacaktır.

Bu çalışmada incelenen diğer kitaplardan biri de 1989 yılında yayımlanan, Hanne Straube tarafından yazılmış olan 'İnşallah' adlı eserdir. Kitabın orijinal adında bir Türkçe söylem olan inşallahın geçtiği bu eser, Türkiye'de köyde yaşamlarını sürdüren bir ailenin ve onların çevresindeki köylülerin yaşamından kesitler sunarak Türk yaşamını Alman okuyucularıyla buluşturmaktadır.

Yukarıda belirtildiği gibi kitabın adında Türkçe bir söylem olan 'İnşallah' geçmektedir. Bu söylem sadece kitabın adında değil eser içerisinde de çok sıkça geçmektedir. Burada Türk insanının kaderci kimliği ön plana çıkarılmaktadır. Yaptıkları her şeyi kadere dayandırmaları, olursa olur anlayışı bu eseri okuyan Alman okurlara biraz tuhaf gelebilir. Her şeyi Allah inancına bağlamak okurların mantığıyla pek uyuşmayabilir. Ancak hem kitabın yazıldığı dönemde hem de günümüzde Türk insanının kaderci kimliğiyle birlikte bu ve bunun gibi cümleler insanların dillerine pelesenk olmuş durumdadır. 'İnşallah yağmur yağar', 'İnşallah okula gidebilirim', 'İnşallah hava güzel olur', 'İnşallah sınavı kazanırım' gibi cümleler kitap boyunca köylülerin dilindedir.

> "İnşallah 'Allah isterse' anlamına geliyordu. Köyde çok bilinen sözlerden biridir, inşallahı Aylin de bir şeyin olacağından emin olmadığı zamanlarda hep kullanır. Aylin, güneşin yarın doğup doğmayacağını, tavukların

> yumurtlayıp yumurtlamayacağını, koyunların aynı sayıda kalıp kalmayacağını bilemeyeceği için nasıl kesin konuşabilir ki. Aylin çoğu zaman ne yaşayacağını bilmediği için inşallah der." (Straube, 1989: 10)

Yazarın bu kitabı yazarken asıl amacının Türk gelenek ve göreneklerini Alman okurlara tanıtmak olduğu düşünülebilir. Çünkü kitabın içindeki konu başlıklarına baktığımızda Türk örf ve adetlerinde var olan birçok konuya yer verildiğini görürüz. Kına gecesi, deve güreşi, yağmur duası, düğün, kurban bayramı, şeker bayramı gibi bölüm başlıkları dikkati çeker. Kimi zaman bölümler arasındaki geçişler iyi yapılamadığından edebilikten uzak, kısır bir anlatıma sahip olur. Bu açıdan satır aralarındaki bazı ayrıntılar havada kalmaktadır.

Türk insanının bir başka özelliği olarak batıl inançlara da dikkati çeken yazar, bunu köy insanının genel özelliği olarak eserine yansıtır. Yine Türk insanının örf ve adetlerini tanıtmak kaygısıyla bir çok insanın günümüzde de sahip olduğu bu batıl inançlara dikkat çekmiş olabileceği düşünülebilir. Ancak Almanca yazılmış bu eseri okuyan okurların bu kadar farklı bir kültürle karşı karşıya kaldığında tam olarak ne düşüneceğini kestirmek oldukça güçtür.

> "sağ ayağınla güne başlamak için sabah çok dikkatli olmamız lazım, biliyorsun öbür ayağınla güne başlarsan iyi şans getirmez." (Straube, 1989: 96)

'Oya' adlı eserde vurgulandığı gibi, Straube'nin 'İnşallah' adlı eserinde de görücü usulü evlilik üzerinde durulmaktadır. Yine görücü usulüyle evlilik Türk köylerinde yaşayan halkın kaderi olarak gösterilir. Kızlar her ne kadar evin erkek bireyleri olan babaların, ağabeylerin sorumluluğunda olsa da bazen ailelerinin istedikleri kişiyle evlenmek istemediklerinde sevdikleri kişiyle evlenmek için kaçarlar. Böyle bir durumda kaçan kızlar kadar onların babaları ya da ağabeyleri de bu durumdan sorumludur. Eserde kadınlar korunmaya muhtaç bireyler olarak

resmedilirler. Bu şekilde eserde ifade edilen Türk kadınları, eseri okuyan ya da okuyacak olan okur için de yine aynı şekilde alımlanacaktır.

> "Şengül'ün abisi Esat Kıbrıs'ta olmasaydı ve diğer abisi Ömer askerde olmasaydı, bunların hiçbirisi olmazdı. Ama babası İsmail'de de hata vardı ama Şengül'ü korumak için çok yaşlıydı." (Straube, 1989: 15)

Kitapta, Türk insanının kültürel değerleri basit bir hikaye üzerinden Alman insanına tanıtılmaya çalışılmaktadır. Ancak ilerleyen sayfalarda hikaye iyiden iyiye yüzeyselleşir. Eser içinde sıkça geçen yer ve kişi isimleri ile bazı kavramları anlatan sözcüklerin Türkçe olarak kullanılması anlatımın akıcılığını bozarak, zaten kültür ve yaşam olarak çok farklı olayları sürükleyicilikten uzak bir şekilde okuyan okurun gözünde eser, olumsuz bir imaj bırakmaktadır.

4. 3. "CENNET" Ya Da "HAYALİ" ÜLKE ALMANYA

Çocuk ve Gençlik Edebiyatı alanında eserler veren Gülten Dayıoğlu, 'Yurdumu Özledim' adlı eserinde Almanya'ya işçi olarak giden bir ailenin Almanya'da yaşadıklarını anlatmaktadır. Bu çekirdek ailenin orada karşılaştıkları güçlükleri anlatırken yazar Dayıoğlu, Alman toplumunu öteki olarak konumlandırarak, okuyucuların bu halk hakkında fikir sahibi olmasını sağlamaya çalışır. Ancak Türk bir yazar olarak Türk ve Alman toplumlarını anlattığı bu eserinde olaylara ve kişilere ne kadar objektif yaklaşabildiği tartışma konusudur.

Dayıoğlu bu eserinin ilk sayfalarından başlayarak Almanya'yı ulaşılamayacak bir hayal ülkesi olarak tasvir eder. Oraya gitme şansı elde eden kişilerin hayatının kurtulacağını, çektikleri bütün sıkıntıların sona ereceğini çocuğun dilinden anlatarak Almanya'yı hiç görmeyen okuyucuların gözünde bu ülkeyi ütopik bir imge haline getirir:

> "Almanya'da akıl almaz büyüklükte yapılardan, köyü içine alacak denli kocaman dükkanlardan ve bu dükkanlardaki oyuncaklardan, yiyeceklerden, giyeceklerden de söz ediyordu. Anlatırken, düş görür gibiydi. Gözlerini bir noktaya dikip kendinden geçiyor, sorulanları duymuyor, söylenenleri anlamıyordu o sırada. Tüm kaygıları silinip gidiyor, içi sevinçle dolup taşıyordu..." (Dayıoğlu, 2010: 9)

Gültekin'in belirttiği gibi birinin diğerini ötekileştirmesi, onu kendinden uzaklaştırması anlamına gelir (bkz. Gültekin, 2007: 79). Yazar eserinde Almanya'nın şartlarından, çalışmaya giden insanlar için sunduğu yaşam koşullarından bahsederken bir yandan da köyde yaşam mücadelesi veren insanların yaşamlarını eleştirel bir şekilde göz önüne sermektedir. Ancak yazar iki ülkeyi de uç noktalarında göstererek genelleme yapar. Her ne kadar kimi bölgelerimizde bu şekilde yaşam mevcut olsa da genelleme yapması bu kitabı okuyan her okuyucunun bütün ülkedeki köy kesiminin bu sıkıntıları yaşadığını düşünmesine sebep olacaktır:

> "Onu dinlerken köy gözlerinde küçülüyor, yıkık dökük bir küllüğe dönüşüyordu. Soluk ve yamalı giysiler bedenlerine batıyor, söğütten yapılma düdükleri, paslı tellerden bükülme çemberleri, meşe ağacından yontulma topaçları, çaput bebekleri, kırmızı çamurdan çanak çömlekleri, kısacası, kırık dökük ve uyduruk oyuncaklarının tümü gözlerinden düşüyordu." (Dayıoğlu, 2010: 9)

Aynı tavrı devam ettiren yazar, Atıl'ın ilk defa televizyonla karşılaştığı sahneyi de son derece abartılı bir şekilde okuyuculara sunmaktadır. Köyünden ilk defa çıkan bir çocuğun ilk defa televizyon görmesi belki o yıllarda olası bir durumdur. Ancak üzerine yaptığı yorumlar ilkokul üçüncü sınıf seviyesindeki bir çocuktan beklenmeyen yorumlar olduğu gibi, bir de yetişkin insanların da ilk geldiklerinde aynı tepkiyi verdiklerini dile getirmesiyle mantık çerçevesinden uzaklaşmaktadır:

> "Atıl orada ilk kez televizyonla karşılaştı. Şaşırdı kaldı. Dik dik yüzüne bakan konuşmacı, kendisine tatlı tatlı gülümseyen küçük şarkıcı, küçücük kutunun içinden gelip geçen trenler, otomobiller, hele hele futbolcular. Atıl'ı şaşkınlıktan şaşkınlığa sürükledi. Futbol karşılaşmasına bakarken, kaç kez boş bulunup elleriyle yüzünü kapamaya çalıştı. Sanki top kutudan çıkıp kendisine çarpacakmış gibi geliyordu ona… Babası ve arkadaşları, Atıl'ın davranışlarına bakıp bakıp köyden ilk geldikleri günleri anımsıyor, birbirlerine gülünç anılarını anlatarak katılasıya gülüyorlardı. Atıl sonunda dayanamadı. 'Baba' dedi. 'Bunca adam, bunca araba, tren… şuncacık kutunun içine nasıl sığıyor?" (Dayıoğlu, 2010: 102)

Hatta yazar, eserde Almanya'yı o kadar büyütmüştür ki İstanbul'un da gelişmiş bir kent olduğunu göz ardı ederek Almanya'nın İstanbul'dan daha gelişmiş olduğu vurgulamaktadır. Bu şekilde Almanya imgesi okuyucuların gözünde iyice abartılarak ütopikleştirilir:

> "Burası büyük kent oğlum. Koşmazsan, işini yürütemezsin. Baksana, gelenin de acelesi var, gidenin de… Aslında yangın mangın yok… Göreceksin, Almanya buradan da beter. Orada yaşayanlar yürürken bile koşarlar gibidirler." (Dayıoğlu, 2010: 33)

'Almanya Afacanları' adlı eseriyle Almanya'yı hayali bir ülke, cennet vatan olarak gösteren yazarlardan bir tanesi de Hasan Kıyafet'tir. *"Almanya'nın yanında İstanbul köy kalır, orada yedi kat yerin dibi bile ışıl ışıl evdir."* (Kıyafet, 1999: 5) şeklinde Almanya'yı anlatırken, Almanya okurun gözünde iyice abartılmıştır. Almanya Afacanları, Kıyafet'in, ailesi Almanya'ya çalışmaya giden üç çocuğun, ailelerinin yanına Almanya'ya gidiş serüvenini anlattığı bir eserdir.

Gültekin'in de ifade ettiği gibi, Kıyafet'in eseri dili, kurgusu, anlatım tekniği ve çocuk gerçekliğine uymaması yönünden örnek teşkil edecek çocuk ve gençlik edebiyatı eserleri arasında sayılamasa da, Dayıoğlu'nun eserinde olduğu gibi Almanya'yı cennet ülkesi olarak betimlemektedir (bkz. Gültekin, 2007: 64). Bu eseri okuyan çocukların imgeleminde Almanya artık cennet ülkesidir.

> "Almanya var ya, orası tam bir cennet. Kimse kimseye öte çekil demez. Her yer ağaç, çayır çimen. Yere tükürmek, çiçeklere basmak yasak. Şuncacık kağıdı yere attın mı, polis yakalar haa… Aha böyle kol kadar çikolatalar var. Ye yediğin kadar. Kimse bir şey demez." (Kıyafet, 1999: 11)

Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatı'nda Alman ve Almanya imgesini konu alan eserlerden bir diğeri de Saadettin Kaplan'ın 1999 yılında kaleme almış olduğu 'Kafesteki Çiçek' tir.

Saadettin Kaplan bu eserinde, uzun yıllar Almanya'da yaşayan bir ailenin yaz tatili için geldikleri köylerindeki günleriyle, Almanya'da aileleriyle birlikte yaşarken çektikleri sıkıntıları, yabancılık hissini ve köylerinde yaşamaya karşı duydukları özlemi konu alır.

Dayıoğlu ve Kıyafet'in eserlerinde çizmiş olduğu Almanya Kaplan'ın kitabında farklı bir şekilde ele alınır. Kaplan'ın bu eserinde Almanya ne hayali bir ülkedir ne de ulaşılamayacak bir cennettir. Almanya, Türkiye'deki köylerde ya da küçük kasabalarda yaşayan insanların geçim sıkıntısından, yoksulluktan kurtulmak amacıyla çalışmaya gittikleri, geri döndüklerinde kendilerine ait bir ev, bir iş kurabilecekleri kadar parayı biriktirip dönülmesi gereken, zorunluluktan gidilen bir yer olarak çizilmektedir. Almanya kimsenin hayallerini süslemez, çocukları başta olmak üzere büyükleri de cezbeden ışıltılı bir dünyası da yoktur. Bu bakımdan Almanya'yı eserlerinde konu edinen başka eserlerde Almanya önce hayal dünyası, cennet ülke olarak gösterilip sonra okuyan çocukları ve gençleri hayal kırıklığına uğratması okuru olumsuz etkiler. Ancak gerçekçi bir yaklaşımın daha olumlu olacağı söylenebilir. Yazarın daha da ileri giderek insanların vatanlarının dışında mutlu olmalarının söz konusu bile olamayacağını dile getirmesi okuyan çocukları Almanya düşüncesinden de soğutabileceğini hesaba katmak gerekir:

> "Ben büyüyünce orada kalmayacağım dede, dedi. Gelip Türkiye'de çalışacağım. Kazancım az olsun da, vatanım da olsun" (Kaplan, 1999: 25)

Saadettin Kaplan'ın yazmış olduğu bir başka eser olan 'Hasret Penceresi' de Almanya'ya çalışmaya giden anne babaya duyulan özlemi ve arkalarında bıraktıkları çocuklarının karşı karşıya kaldıkları problemleri ve yaşadıkları olayları anlatır.

Almanya bu eserde de hayali bir ülke olarak çizilmez. Ülkelerindeki maddi sıkıntıdan kurtulmak için mecburen gidilmesi, ülkede ferah bir yaşama kavuşacak kadar para biriktirdikten sonra dönülmesi gereken bir yerdir. Almanya ütopik bir ülke değildir. Öyle ki eserde Almanya'nın özelliklerine pek değinilmemektedir. Gitmek amaç olarak gösterilmemekte, para kazanmanın, maddi açıdan refaha ulaşmanın bir aracı olarak resmedilmektedir. Almanya'nın zengin bir ülke olarak anlatıldığı eserde *'Almanya'dan oluk gibi marklar akıyor'* (Kaplan, 1999: 28), *'senin baban ve anan gibi mark kesmiyor'* (Kaplan, 1999: 12) gibi cümlelere sık sık yer verilerek Almanya'nın bu özelliği vurgulanır (bkz. Gültekin, 2007: 65).

Ancak Almanya Ali'nin ailesine hasret kalmasına neden olan bir imge şeklinde gösterildiği için okuyucunun bunu olumlaması neredeyse imkansızdır. Ali, Almanya yüzünden ezilmiş, şiddete maruz kalmış ve anne babasının zenginliklerinin kaynağı Almanya'dan gönderdiği parayla yapılan evin penceresinden onların yolunu gözleyerek günlerini geçirmek zorunda bırakılan bir karakter olarak resmedilir.

Cahit Uçuk'un 1996 yılında çocuklar için kaleme aldığı 'Eve Giren Güneş' adlı eserinde Almanya ve Alman imgesi yer almaktadır. Uçuk, eserinde Almanya'ya işçi göçü sırasında giden bir ailenin parçalanmasını, yaşadıkları sıkıntıları 11 yaşındaki Parlak adındaki bir kız çocuğunun başından geçen olaylar çerçevesinde anlatmaktadır.

Cahit Uçuk'un çizdiği Almanya, köydeki yoksulluktan kurtulmak için çalışmaya gidilen bir ülkedir. Almanya Türk aileler için mutsuzluk kaynağı olarak dile getirilir. Çünkü Parlak ve ailesi Almanya'ya geldikten sonra, Parlak'ın babası başka bir Alman kadınla yaşamaya başlar ve evlerinden ayrılır. Almanya mutsuzluğa neden olan bir ülke olarak sembolize edilir. Yazar babanın evden ayrılmasıyla, çalışıp para kazanmaya gelen işçi bir ailenin mutsuz olmasını Almanya'ya bağlaması oldukça öznel bir bakış açısıdır:

> "Ama bu üçüncü sandalyenin sahibi artık yoktu. Parlak'ın babası, güzelim, tatlı annesinin eşi yuvadan uçup gitmişti. Sapsarı saçlı boncuk gözlü bir kadının kolundaki babası artık onları kendi başlarına bırakıp gitmişti." (Uçuk, 1996: 6)

Anne ve kız için babanın evden ayrılmasının tek nedeni Almanya'dır. Almanya'ya gitmeselerdi, Parlak'ın babası başka bir kadınla yaşamaya başlamayacaktı gibi bir düşünce hakimdir. Babanın ailesini terk etmede hiçbir suçu yokmuş, sadece Almanya sorumluymuş gibi gösterilmesi gerçekleri yansıtmadığı gibi, okurun gözünde de Almanya olumsuzlaştırılmaktadır. Bir başka nokta ise, eserde yer alan Parlak'ın bu konudaki düşünceleri, büyük bir insanın dilinden çıkmış niteliktedir:

> "Keşke memleketten kopup buralara hiç gelmeselerdi. Keşke ben o toprak damlı evde doğsaydım. Keşke! Ah! Ne çok keşkeler var içimde!" (Uçuk, 1996: 12)

Yazar Almanya'dan satır aralarında olumlu bir şekilde bahsetmeye devam etmektedir. Almanya ile köyün eğitim olanaklarını karşılaştırdıklarında, Almanya'da okuyabilmenin getirdiği olanaklar vurgulanarak, Almanya'nın eğitim olanaklarından, sosyal yaşama kattıklarından bahsedilir:

> "Yaşadıkları memlekette çocuklara özgü ne varsa hepsini kızları da bilecekti. Okuyacaktı, sıra sıra okullara gidecek, üniversitede okuyacak, bu arada bale yapacak, yüzme öğrenecekti. Hepsi ama hepsi kızı içindi." (Uçuk, 1996: 11)

Türk çocuk ve gençlik edebiyatı yazarlarından Muzaffer İzgü'nün 2000 yılında yazdığı 'Uçtu Uçtu Ali Uçtu' adlı eserinde Almanya'ya çalışmak için giden ailesine karşı Ali'nin duyduğu özlem konu olarak ele alınmaktadır. İzgü eserinde Almanya'yı hayali bir ülke olarak betimlemez, abartılı bir şekilde de anlatmaz. Ancak yine de okurların mutlaka gidip görmeleri gereken bir yer olarak da göstermez. Eser, Almanya'ya gitmenin her ne kadar para kazanmak, yoksulluktan kurtulmak için var olan çeşitli çözümlerden biri olarak gösterilmesiyle olumlanan bir Almanya imgesi ile başlasa da, eserin ilerleyen bölümlerinde Ali'nin ninesinin Almanya için sarf ettiği *"Batsın parası, batsın markı, batsın Almanya'sı."* (İzgü, 2000: 60) gibi sözlerle bu olumlu tablo silinmektedir:

Almanya'yı cennet ülke olarak tasvir eden bir başka yazar ise, uzun yıllar Almanya'da yaşamış olan yazar Yüksel Pazarkaya'dır. 1998 yılında kaleme aldığı 'Kemal ile Burak Cennet Ülkesine Yolculuk' adlı eserinde, eserin adından da anlaşılacağı gibi, Almanya hayallerin gerçekleştiği, ulaşılamayacak ütopik bir ülkedir. Burada para kazanmak daha kolaydır ve insanlar çok para kazanır, yaşam standartları daha yüksektir.

> "Kemal'in babasına dünyanın en büyük ikramiyesi çıkmıştı:
> O, yedi köydeki bütün erkeklerin düşlerine giren, hakkında söylenceler yayılan cennet ülkesine gidiyordu…
> Şöyle diyorlardı:
> 'O, gerçek cennete gitti.'
> 'Gerçekten yeryüzü cennetine!'
> 'Başına cennet kuşu kondu.'…
> 'Artık ona karada ölüm yok.'
> Yalnız onun için mi, hem ailesi, hem gelecek yedi ceddi için." (Pazarkaya, 1998: 9)

Alıntıdan da anlaşılacağı gibi cennet ülke Almanya imgesi, eserde olumlu bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Almanya, iş olanaklarının daha fazla olmasıyla fakirliğin sona ermesi, iyi bir yaşama kavuşmak, çocukların iyi bir eğitim alması için gidilmesi gereken bir ülke konumundadır. Hayali bir ülke olmaktan da ileri adeta "cennet gibi"dir. Gültekin'in de ifade ettiği gibi eserde olumlanan bir sosyal imge mevcuttur (Gültekin, 2006: 73).

> "Senin için gidiyorum, Kemal, dedi. Çok para kazanmak için gidiyorum. Parayla seni şehirde büyük okula göndereceğim. Büyük adam olacak ve bizden daha iyi yaşayacaksın, dedi." (Pazarkaya, 1998: 46)

Ancak Yüksel Pazarkaya'nın eserinin hiçbir sayfasında tasvir edilen ülkenin Almanya olduğu açıkça vurgulanmasa da, okuyucu anlatılan bu cennet ülkenin Almanya olduğunu hemen anlar:

> "…babaları o ülkeye giden çocuklara, kısa zamanda şahane oyuncaklar geldi. Yürüyen, konuşan, ağlayan bebekler, kurulabilen arabalar, yürüyen küçük kamyonlar, cep fenerleri, kol saatleri…" (Pazarkaya, 1998: 9)

Öyle ki ülkemizde Almanya'ya yoğun işçi göçünün olduğu her yaştan insan tarafından bilinir. Çocuk ve gençler de zaman zaman aile ortamlarında konuşulan bu konuya yabancı değildir. Bu yüzden eserde anlatılan ülkenin Almanya olduğunu tahmin etmek de onlar için güç değildir.

4. 4. AİLE İLİŞKİLERİNDE "ÖTEKİ" İMGESİ

Alman ve Türk aile kurumları arasında sosyal, kültürel faktörlerden kaynaklanan birtakım farklar mevcuttur. Alman çocuk ve gençlik edebiyatı yazarları da ötekini konu ve karakter olarak seçtikleri eserlerinde Türk aile yapısının nasıl olduğuna dair kesitler sunarlar. Bu nedenle bu konuda da Alman

yazarların tam olarak gerçekleri yansıtıp yansıtmadığı ya da bildikleri gerçekleri ne şekilde ele aldıkları, okuyucuda önyargı oluşmasına sebep olup olmadıkları incelenmeye çalışılacaktır.

Straube, König ve Taylan'ın yazdığı 'Oya'eserinde, Türk aile yapısı hakkında bilgi verilmektedir. Ancak burada ötekini anlatırken yapılan en büyük yanlışlardan biri genellemeye gidilmesidir. Türk aile yapısında, birçok kararın alınmasında, babanın rolü çok önemlidir. Ancak onun dışındaki fertler de söz hakkına sahiptir. Fakat bu eserde genelleme yapılarak sanki Türk aile kurumunda söz hakkı sadece babaya aitmiş gibi bir imge ortaya konulmaktadır. Kadının ya da çocukların alınan hiçbir kararda, konuşulan hiçbir konuda söz söylemeye hakkı yokmuş gibi bir imaj çizilmektedir. Bu eseri okuyan okurlar da böyle bir yanlış düşünceye sevk edilmiş olunacaktır. *'Köyde olanların hepsi, ne yapacakları, bütün kararlar kahvede konuşulur.'* (Straube, 1989: 42) ifadesinden de anlaşılacağı gibi eserde anlatıldığına göre Almanya'da bile olsa önemli kararlar kahvehanelerde erkeklerin bir araya geldikleri ortamlarda, ailelerinden habersiz bir şekilde alınır. Aynı şekilde Oya'nın babasının Türkiye'ye kesin dönüş kararını aile bireylerine sormadan aldığı gibi.

Oya, eserde çizilen Türk aile yapısına uygun davranmalı ve ileride iyi bir ev kadını olmalıdır. Ancak bu şekilde evlenebilecek bir eş bulabilir. Oya'nın kendine biçilen bu rolü oynamadığı takdirde mutlu olmasının söz konusu olmadığı eserin bütününde yer alır. Özetle Türk kadınları, mutlu bir aile ortamına sahip olabilmek için, babalarına itaat etmeliler ve iyi bir ev kadını olabilmek için ellerinden geleni yapmalıdırlar. Kadınlar ve genç kızlar evlerinin kadını olmalıdırlar. Bunun dışında başka istekleri olmamalıdır. Okumak, çalışmak gibi durumlar sadece erkeklerin yapabileceği şeyler olarak gösterilmektedir. Ancak Türk kadınının konumu ve işlevine bakıldığında böyle bir durumdan bahsetmek mümkün değildir. Türk kadını özellikle günümüzde çoktan bu sınırları aşarak çalışma hayatına da atılır, erkeklerle aynı eğitimi de almaya hak sahibidirler. Aynı şekilde yıllar önce Almanya'ya göç

eden ailelerde kimi zaman çocuklarıyla kime zamanda çocuklarını ülkelerinde bırakıp, kadın erkek ayrımı gözetmeksizin beraber çalışmaktadırlar. Bu eseri okuyan bir Alman çocuğun belleğinde oluşabilecek öteki imajının gerçekle örtüşmesine olanak yoktur.

Eserdeki Türk kadınının konumuyla ilgili başka bir durum da giyim, kuşamıdır. Giyim kuşam konusu eserde öyle bir çizilir ki Almanya'da başlarını örtmeden rahatça dolaşan kadınlar, ülkelerine döndüklerinde bütün hepsi başörtüsü kullanmak zorundaymış gibidir. Oya bile annesinin Almanya'da başını örtmezken, Türkiye'ye gelince başını kapatmasına önceleri şaşırsa da durumun bunu zorunlu kıldığını, bu şekilde olması gerektiğini düşünmesiyle olay çok doğal herkesin yapması gereken bir şeymiş gibi aksettirilmektedir:

> "Annemin namazını kıldıktan sonra başörtüsünü çıkarmamasına şaşırdım. Çünkü Almanya'da eşarbını sadece çalışırken örterdi. Ama anneannemde orada olduğu için ona başını her zaman kapatacak mı diye sormaya çekindim." (König, Straube, Taylan, 1988: 28)

Türkiye'de batıdan doğuya gidildikçe başörtüsü ya da giyim kuşamda toplum baskısı olduğu gerçektir. Ancak bu konuda Türkiye'nin her kesiminde böyle bir baskının olması söz konusu değildir. Kadınlar şehirlerde kendi istekleriyle başını örter ya da örtmez. Toplumsal ya da sosyal bir baskı olmamasına rağmen eserde Türkiye'ye dönünce Oya'nın annesinin başını kapatması Türkiye'de herkesin maruz kaldığı böyle bir zorunluluğun olduğu düşüncesini akıllara getirebilir. Keza Türk kadınları olarak yurt dışına çıktığımızda karşılaştığımız en sık sorulan soruların başında başımızın açık olma nedeninin sorulmasıdır. Ya da ülkemize geri döndüğümüzde başımızı kapatacak mıyız? gibi sorulardır. Bunun temel nedeni, Türk halkı hakkında oluşan, gerçeği tam anlamıyla yansıtmayan önyargılardır. Edebiyat eserleri bu tarz önyargıları kırma işlevine sahip olması gerekirken, çocuk kitleye hitap eden bu eserde böyle bir yanılgının yer bulması,

küçük yaşta ötekine karşı kırılması zor olumsuz imgelerin oluşmasına sebep olmaktadır.

Görüldüğü gibi, yazarın eserde kadınlar için çizdiği tablo son derece üzücüdür. Türk kadınları kendi ülkelerinde ikinci sınıf vatandaş, hatta erkeklerin yanında değersiz olarak gösterilmektedir. Erkeklerin yanında oturmamaları, kız çocuklarının okula gönderilmemesi, aileden sürekli baskı görmeleri gibi örnekler eserde sıkça rastlanan sahnelerdir. Artık günümüz koşullarında doğu kesimindeki küçük yerleşim yerlerinde bu ve buna benzer örnekleri görmek mümkün olsa da, eserde geçen İstanbul gibi büyük şehirlerde bu gibi durumlardan olağan bir durummuş gibi bahsetmek mümkün değildir. Oya'nın Almanya'dan döndükten sonra ailesinden gördüğü baskıyla da Almanya özlenmesi gereken, bu ülkeden dönenin çok pişman olduğu bir yer olarak satır aralarına serpiştirilmiştir.

Eserde Türk aile yapısı anlatılmaya çalışırken, Alman aile yapısı hakkında da bazı bilgilere ulaşmak mümkündür. İki aile yapısını karşılaştırarak Türkler için ailenin önemini vurgulamaya çalışılıyor. Ayrıca aile otoritesinin sürekli devam ettiği, ancak Alman aile yapısında bunun söz konusu olmadığı dile getirilmektedir. Çocuk belli bir yaştan sonra aile otoritesinden kurtularak kendi başına hareket edebilir. İki ülkede, iki kültürdeki aile yapılarının ne kadar farklı olduğundan söz ederken, birinin diğerine olan üstünlüğü değil, bütün kültürlerin kendi yapısı içinde bir değere sahip olduğunun altı çizilmelidir:

> "Bak! Ben Almanya'da okudum ve oradaki evliliklerin nasıl bittiğini gördüm. Oradaki evlilikler gençlerin kendi istekleriyle olan evlilikler. Sonra da Alman kadınlar çok yalnız kalıyorlar ve aile bağları bizdeki gibi kuvvetli değil. Biz Türkler yalnız yaşamaya alışkın değiliz. Hepimiz beraberken kendimizi daha güvende hissediyoruz. Ailemiz yanımızda olmadığı zamanlarda kendimizi iyi hissetmiyoruz." (König, Straube, Taylan, 1988: 105)

Hanne Straube'nin çocuk ve gençler için kaleme aldığı 'İnşallah' adlı eserde de aile ilişkilerinden bahsedilmektedir. Eserde, Almanya'dan köylerine dönen bir aile ve etrafındaki olaylar anlatılmaktadır. Bu köyde kadınlar ve erkekler pamuk tarlasında çalışarak geçimlerini sürdürürler. Kitabın başkarakteri Aylin adındaki ortaokul öğrencisidir. Aylin, öğretimin beş yıl mecburi olduğu o yıllarda ilkokulu bitirdikten sonra ortaokula devam eder. Burada babasının desteğini görmezden gelmek yanlış olacaktır. Çünkü örf ve adetlerine sıkı sıkıya bağlı olan bir köyde kızların okula gitmesi gereksiz görülmektedir.

> "Türkiye'de ilkokul beşinci sınıfa kadar mecburi ama Aylin okula zaten devam edecek. Ancak her aile çocuklarını zorunlu olmadığı için üç sene daha ortaokula göndermiyor. Aylin'in babası diyordu ki bizim köyümüzde ortaokul var, Allah benim kızıma akıl verdiyse 11 yaşından daha uzun okula gitsin." (Straube, 1989: 23)

Alıntıda da görüldüğü gibi baba kızının okula gitmesini istiyor. Bu durum genellikle Alman Çocuk ve Gençlik Edebiyatı kitaplarında yer alan Türk imgesindeki baba figürüne ters düşmektedir. Genellikle kızının okumasını istemeyen, küçük yaşta uygun biriyle evlenmesini isteyen baba figürü yerine Aylin'in babası, kızının fikirlerine önem veren ve iyi bir geleceği olması için ona yardım eden bir baba portresi çizer.

Ancak bu durum köydeki bütün kızlar için geçerli değildir. Diğer kızlar Aylin gibi okula gitmek için istek duymazlar. Aynı şekilde aileleri de onların okumaları için Aylin'in babası gibi destekte bulunmazlar. Diğer eserlerdeki gibi sadece tek yönlü bakış açısı yerine bu eserde iki bakış açısının da verilmesi olumlu bir durumdur. Bu eseri okuyan Alman okurlar, iki durumu da gözeterek bir genellemeye gitmeden her türden insanın olabileceğini düşünebilirler.

Herkes Aylin kadar şanslı değildir. Ağırlıklı olarak köydeki kızlar için çizilen imaj yine evde, ev işleriyle ilgilenmek ve evleneceği kişiyi beklemektir. *"Şengül çok çalışkan, elişi yapıyor, yemek yapıyor yani her şeyi yapabiliyor. Tabi onu gelin olarak isterler."* (Straube, 1989: 23) gibi bir anlatımla ailelerinin, kızlarından neler yapmalarını istediklerini anlamak hiç de güç değildir. Kendilerine biçilen rol bu şekildedir. Eğer iyi bir ev kızı olurlarsa bunun mükafatı olarak da ileride iyi bir aileleri olur.

Türkleri konu alan diğer kitaplarda olduğu gibi bu eserde de en çok ön plana çıkan Türk imgelerinden biri de kadınların üzerindeki baskılardır. Okurun gözünde Türk toplumundaki kadınların hiçbir hakka sahip değilmiş gibi bir izlenime sahip olması anlaşılmaz bir durum değildir. Kitapta kız çocukları ve kadınlar, erkeklerin sahip olduğu birçok şeyden faydalanamazlar. Namuslarının lekelenmemesi için belirli şekilde davranmaları gerekmektedir. Erkeklerin olduğu yerlere gitmemek ya da onlarla konuşmamak, bisiklete binmemek, açık kıyafetler giyinmemek, anne babaların sözünden çıkmamak gibi yazısız kurallara uymak zorundadırlar. Namus kavramının Türkler için ne kadar önemli olduğunu da vurgulamaya çalışan yazar, yanlış örneklerle bu durumun Alman okurlar tarafından tam olarak algılanmasını sağlayamamaktadır.

Eserde çizilen kadın portresi de oldukça acımasızdır. Kadınlar yaşadıkları dünyadan, sosyal ve toplumsal hayattan bihaberdirler. Dünyada olup biteni takip etmek bir kenara, olup bitenler ilgilerini de çekmez. Kadınlar mecbur olmadıkları takdirde evlerinden dışarı çıkmazlar, küçük bir köyde yaşamalarına karşın çoğu kadın postanenin yerini bile bilmemektedir. Köyün ortasındaki çarşıda hep erkekler oturduğu için kadınlar ve kız çocukları buralara gelmeye çekinirler. Bunları okuyan bir Alman okuyucunun Türk kadınları hakkındaki önyargıları kırılmak yerine pekişecektir ve belleklerinde oluşan Türk kadını imgesi olumsuz olacaktır:

> "Bir keresinde Aylin, Leyla Hanım'ın köydeki postanenin yerini bilmediğini duydu. Ve Leyla Hanım bununla gurur duyuyordu! Hiçbir kadın kendi isteğiyle merkezin içinden geçmiyordu. Böyle bir şey ayıp ve hüzün vericiydi. Çünkü merkezde hep erkekler oturuyordu. Bir kadın başka yoldan gidemiyorsa merkezden geçecekse eğer eşarbını burnuna kadar örtüp hızlı hızlı yürüyordu." (Straube, 1989: 43)

Eserde kadın-erkek arasındaki ayrımcılığa da sıkça yer verilmektedir. Erkeklerin kadınlara olan üstünlüğü eser boyunca kendini hissettirir. Ancak köy gerçekliğinde anlatılan bu üstünlük genelleme yapılmadığı için kabul edilebilir bir durumdur. Çünkü Türkiye'de köy yaşamında evin reisi konumundaki erkeklerin daha çok sözünün dinlendiği, kadınların birtakım kararlar alınırken daha sessiz kaldıkları bir gerçektir. Ama bu durum büyük şehirler için söz konusu değildir. Şehirleşmeyle beraber kadının iş hayatına atılması sonucunda, kadınlar erkeklerin sahip olduğu birçok hakkı elde ederler. Sadece inanılması zor olan durum ise, kadınların erkeklerin üstünlüğüne boyun eğerek, hiçbir tepki göstermeden itaat etmeleridir.

Türkiye ve Türk insanını konu alan bütün eserlerde Alman okuyucu kadınların ikinci planda olmasına alışmış durumda olmalıdır. Ancak ses çıkarmamalarının, olaylara tepkisiz yaklaşmalarının Alman okuyucu açısından nasıl karşılanacağı, nasıl anlamlandırılacağı hiç şüphesiz düşündürücüdür. Bu görüşümüzü aşağıdaki alıntı kanıtlar niteliktedir:

> "Erkeklerin kadınlardan daha önemli olduğu din derslerinde öğretiliyordu. Erkeklere öncelik veriliyordu ve onun sözü geçiyordu. Ona ilk önce selam verilir, ona ilk önce ikramda bulunulur, her şey ilk önce ona sorulurdu. Kesinlikle ilk önce ona sorulur, kadın daha sonra gelirdi. Bunlara önem vermeyen erkekler de vardı köyde, ama tembel kadın olmak söz konusu bile değildi." (Straube, 1989: 46)

Türk baba imgesi yine bu eserde de, birkaç küçük örneğin dışında, sert ve otoriter olarak işlenmektedir. Erkekler kahvede en önemli kararları alırken kadınlar

hiçbir şeyden habersiz bir şekilde evde oturup, eşlerinden babalarından gelecek haberleri beklemektedirler:

> "Türk erkekleri kahveye severek ve isteyerek gidiyorlar. Kışları bütün günlerini kahvede geçiriyorlardı. Köyde beş tane kahve var. Kahvede adamlar ya dışarıda ya içeride otururlar, televizyon izleyerek sohbet ederlerdi. Sabahları kadınlarını pamuk toplamaya tarlaya götürürler, daha sonra da kendileri kahveye giderler. Köyde olanların hepsi, ne yapacakları, bütün kararlar kahvede konuşulur. Babam on günden beri hastanede olduğu için köyle ilgili hiçbir şeyden haber alamıyorduk." (Straube, 1989: 42)

Kitapta sadece Aylin'in babası, diğer baba ve ağabeylere göre olumlu bir imge oluşturmaktadır. Babası köy dışında bir okula gitmesine izin verirken köydeki diğer insanlar bu durumun gerçekleşeceğine çok şaşırırlar. Aylin'in yatılı olarak ailesinden uzakta başka bir yerde yaşayacak olmasını komşuları anlayışla karşılamazlar. Hatta eğer giderse kötü yola düşeceğini aralarında konuşmaya başlarlar:

> "Bizi bırakmayacaksın değil mi, diyordu Adem. Ben senin yerinde olsaydım bunu bir daha düşünürdüm. Bir kız için bu hiçbir şey. Şehirde, her kız kötü yola düşüyor, televizyonda da görülüyor ne kadar çabuk sokak kızı olunuyor. Ben bir kız olsaydım bundan korkardım." (Straube, 1989: 115)

Daha önce de değinildiği gibi Alman Çocuk ve Gençlik Edebiyatı'nda Türk imgesi yer alırken iki karakter çok baskın olarak çizilmektedir. Bunlar kadınlar ve genç kızlar ile baba konumundaki erkeklerdir. Kadınlar ve genç kızlar, korunmaya muhtaç, ikinci planda kalması gereken, cahil, erkeklerin sözünden çıkmaması gereken bireyler olarak imgeleştirilirler. Baba figürü ise sert, bütün kararları alan, etrafındakileri korumakla yükümlü, sözünden çıkılmayacak bir güce sahip olan birey olarak eserlerde Türk imgesini temsil etmeye devam etmektedir. Bu ve bunun gibi örnekler ile var olan önyargı sorunu çözüme kavuşmak yerine ülkeler arasında daha da problem haline gelmekte, bu önyargıların kalıplaştığı tespit edilmektedir.

Türk imgesinin yer aldığı 'Hamide' adlı eserde de, Türk ailesinin genel durumu hakkında bilgi verilirken yine diğer eserlerde olduğu gibi kalıplaşmış karakterler kullanılır. Aile içi ilişkilerde babanın ve ağabeyin rolü baskındır. Türk erkeğinin sert, otoriter imajı ile eşleri ve çocukları üzerindeki otoritesi açıkça vurgulanmaktadır:

> "Son zamanlarda Melek öğlenleri olan tiyatro provalarına Ertan'sız geliyordu. Ertan bizim ne yaptığımızı bildiği için, Melek oynuyabiliyordu. Ertan izin vermişti. Bir Türk kızı için, abisinin kız kardeşinin ne yapıp ne yapmayacağına karar vermesi ne kadar da önemli. Torsten Hamide'ye dönerek abisinin olup olmadığını soruyor. Hamide 'Benimle babam ilgileniyor ama tiyatroda oynadığımı bilmiyor. Çünkü bilse Ali ve Cemal de oynadığı için oynamama asla izin vermezdi. Babama göre, tiyatroda oynamam benim adımı lekeler ve ilerde evlenecek koca bulamam.'" (Schwarz, 1996: 28)

Alıntıdan da anlaşılacağı gibi, Hamide'nin babası kızının erkeklerle konuşmasını, bir arada bulunmasını istemeyen otoriter bir baba konumundadır. Çünkü erkeklerle konuşması kızının namusunu ve kendi adını lekeleyebilir. Olumsuz yönleriyle çizilen Türk baba karakterinin genelleme yapılmasıyla şüphesiz Alman okurun gözünde olumsuz bir Türk baba imgesi oluşmasına sebep olmaktadır. Bu kalıplaşmış yargılar olaylara tek taraflı bakan Bayan Weissenbach'ın bakış açısıyla da genellenir:

> "'Ama Hamide çok hasta, yeniden çalışmaya başlayamaz' diye bağırdım. 'Hamide'nin annesine yardım etmesi gerek, onun bir görevi var' diye yanıtladı babası. Aynı Cemal'in Türkiye'de ev yapımında yardım etmesi gerektiği için öğretim yılının ortasında gelip onun Türkiye'ye dönmesi gerektiğini söylediği zamanki gibi yine içimde şiddetli bir sinirin yükseldiğini hissediyorum. Ama ben Türk ailesinin düşüncesini çok anlayamıyorum." (Schwarz, 1996: 44)

> "İçimden çocuklarının kararlarını etkileyen, onları ayrılmaya zorlayan Türk babasına karşı yönelen öfkenin yükseldiğini hissediyorum." (a.g.e., 1996: 33)

Babanın otoriter tavrının resmedildiği sahneler eserde sıkça yer almaktadır. Babasının Hamide'nin Alman birisi ile arkadaşlık yaptığını öğrenmesiyle göstermiş olduğu tepki de, Alman okurun, baba figürüne karşı belleğinde oluşan imgeleri destekler niteliktedir:

> Hamide çok yorgun görünüyordu elimi tuttu ve 'Chris, birbirimizi tekrar göremeyeceğiz, ben Türkiye'ye geri dönmeliyim' dedi ve ağlayarak: 'Artık ne yapacağımı bilmiyordum, bu yüzden çekmecede duran ağrı kesici hapları aldım. Babam Türkiye'ye dönüş için her şeyi hazırladı. Ahmet'in askerliği bitene kadar büyükannemde kalacağım. Sonra onunla evlenmelk zorundayım.'dedi.'Ahmet kim?' diye sordum. O da sessizce 'Babamın bir arkadaşı. Onu tanımıyorum bile, sadece bir kere gördüm. Ama babam kararından asla dönmez. Alman bir gençle gezdiğim için, milletimizin benim hakkımda kötü konuştuklarını düşünüyor.'" (Schwarz, 1996: 88)

Kitap her ne kadar yer yer olumlu bir imge yaratmış olsa da Türkleri konu alan diğer eserlerin bittiği gibi mutlu sonla bitmez. Hamide'nin Almanya'ya uyum sağlamasına, kendisini artık yabancı gibi hissetmemesine rağmen ailesinin daha doğrusu babasının aldığı karara itiraz etmesi söz konusu bile değildir:

> "Ertesi sabah Dr. Stock beni öğretmenler odasının kapısının önünde bekliyordu. 'Hamide ile hep siz ilgileniyordunuz değil mi?' diyerek devam etti: 'O zaman her şeyi biliyorsunuz?'. Gerçekten bir anda bana ne demek istediğini anlamıştım, ama duymak istemiyordum. Ama yine de söyledi. 'Sizin bütün çabalarınız boşunaydı Bayan Weissenbach. Bu sabah babası onu okuldan aldı, hem de çok kolay bir şekilde. O artık Almanya'da değil, dün İstanbul'a geri uçtu bile." (Schwarz, 1996: 91)

Diğer eserlerde olduğu gibi baskılara boyun eğen, ikinci planda olan yine kadınlar ve kız çocuklardır. Türk kız çocukları ve kadınlarının Alman okurun belleğindeki imgesi bu kitapta da ne yazık ki olumsuz şekilde anlatılmaktadır.

5. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5. 1. SONUÇ

Bu çalışmada, Alman ve Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatı örnek metinlerinde öteki imgesi araştırılarak her iki ülke edebiyatlarındaki öteki konumunda olan ülke insanlarının eserlere nasıl yansıtıldığı, yazarların eserlere nasıl yaklaştıklarına dair çeşitli değerlendirmelerde bulunulmaya çalışılmıştır.

- İncelenen bütün eserlerde 'öteki' konumundaki yabancı olumsuzlanmıştır. Aralarda birkaç tane ötekine karşı olumlu düşünen karakterler olsa da bunlar ne yazık ki öteki imgesinin çizdiği olumsuz tabloyu silememiştir.

- Eserlerde yazarlar, kimin daha iyi olduğunu anlatma kaygısına düştükleri için nesnellikten uzaklaşmışlardır.

- Her iki ülke edebiyatında da ötekinin konu olarak seçilmesinin yabancı bir kültürü anlamak, tanıtmak açısından olumlu bir yaklaşım olduğu söylenebilir. Ancak bu çalışmanın sonucunda ortaya çıkan sonuçlardan da anlaşıldığı gibi yazarların taraflı bakışı, öteki hakkında yapılan genellemeler, eksik ve yanlış bilgilerle okurun yönlendirilmeye

çalışılması, eserlerde yer alan konuların ele alınış biçimleri olumsuz bir takım unsurları da beraberinde getirmiştir.

- Her iki ülkenin yazarları da genellemelere giderek gerçeklerden uzaklaşmışlardır.

- Bütün eserlerde yaratılan imgeler önyargı sorununu beraberinde getirmiştir. Eserler, ötekinin konumunu, işlevini anlayarak kendi toplumuna bakmayı sağlamak yerine, tek taraflı bakış açısıyla ötekine karşı önyargıların oluşmasına neden olmuştur.

5. 1. 1. Almanya ve Alman Toplumunu konu alan Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatı eserlerinde;

- Alman ve Almanya'yı konu alan Türk eserlerinde yazarların otoriter bir bakış açısıyla yaklaşmaları, kendi bildikleri doğruları Türk okuruna dayatmaya çalışmaları sonucunda, okurların belleklerinde olumsuz bir Alman ve Almanya imgesi oluşturmuşlardır.

- Almanya kimi eserlerde ulaşılması zor ütopik bir ülke olarak çizilmiştir; kimileri için yaşam standartlarını yükseltmenin, para kazanmanın bir yolu olarak görülürken, kimileri için ailelerin parçalanmasına neden olan bir ülkedir. Her iki durum da gerçeği yansıtmaktadır. Ancak orada yaşayan insanların sosyal ilişkileri, kültürel değişimleri göz önüne alınmadan çizilen bu manzara yapaylığı da beraberinde getirir. Sonuçta Almanya ulaşılana kadar ütopik, ulaşılması zor, bütün sıkıntıların sonu hayaller ülkesiyken; oraya vardıktan sonra bütün özlemlerin sebebi, yabancı düşmanlığının yapıldığı, en çabuk

şekilde para kazanılarak, en kısa süre içinde kurtulunması gereken, ailelerin parçalanmasına neden olan bir yer olarak çizilmiş, başlardaki olumlu imgesi hızla silinmiştir.

- Almanların ülkelerine gelen yabancıları sürekli aşağıladıkları, hor gördükleri, onlarla konuşmak istemedikleri gibi bir durum eserlerde sürekli olarak işlenmiştir. Mutlaka bu tarzda insanlar vardır. Ancak eserlerde yapılan genellemelerle bütün Almanların Türklere karşı kötü davrandıkları sonucu okurların gözünde olumsuz Alman imgesi oluşturmuştur.

- Okura karşı otoriter bir tutum sergileyen yazarlar, Alman toplumuna ve Almanya'ya önyargılı yaklaşmaktadır. Bunun sonucunda okurlar, yanlış bilgilerle tanıdığı bu ülke insanlarına karşı çeşitli önyargılarla yaklaşmaktadırlar.

- Yazarlar, mesaj verme kaygısıyla okuru etkilemeye ve kendi gibi düşünmesini sağlamaya çalışmışlardır.

- Yazarlar, ötekini anlatırken, uç örneklerden faydalanmışlardır. Verdikleri örneklerle Alman insanı kötü, zalimken; Türk insanı iyi, her daim ezilen, hor görülen, haklı taraf olarak resmedilmiştir.

5. 1. 2. Türkiye ve Türk Toplumunu konu alan Alman Çocuk ve Gençlik Edebiyatı eserlerinde;

- Eserlerde yer alan otoriter baba imgesi hepsinde aynı şekilde resmedilmiştir. Bütün eserlerde baba her dediği olan, bütün kararları tek başına veren, sert, ailesini korumakla yükümlü otoriter bir tip olarak

çizilmiştir. Türk baba tipinin var olduğu bütün eserlerde aynı karakterle karşılaşan Alman okurun kafasında, baba imgesi yerleşerek kemikleşir. Her ne kadar Türk toplumunda ailenin reisi baba olsa da eserlerde baba figürünün sadece olumsuz yanlarının ortaya çıkarılması eserlerde baba imgesinin yanlış alımlanmasına yol açmaktadır. Ne var ki babanın bu otoriter tavrı bütün kitap boyunca devam eder. Bu şekilde çizilen baba imgesinin Alman okur tarafından olumlu karşılanmayacağı ortadadır.

- Baba gibi evin oğlu konumundaki erkek çocuk da aynı otoriter tavır içerisinde çizilmiştir. Babanın olmadığı zamanlarda devreye evin büyük oğlu girer ve kararları o alır. Evin kızını ilgilendiren bir kararı, ağabeyin alması Alman okurun yaşamına son derece uzak bir tutumdur. Aynı otoriter Türk baba imgesinin olumsuzlanması gibi, ağabey imgesi de olumsuzlanmıştır.

- Ele alınan Alman Çocuk ve Gençlik Edebiyatı eserlerinde kız çocukları ve kadınlar kalıplaşmış yargılar ve genellemelerle okurun karşısına çıkarılmaktadır. Eserlerde yer alan bu kadın figürler erkeklerin yanında her daim ikinci planda kalmışlardır. Kız çocukları sürekli aile baskısı altındadırlar. Kendileri için çizilmiş rollerin dışına çıkamazlar; babalarının istedikleri kişiyle evlenmelidirler, iyi bir ev hanımı olmalıdırlar, namuslarına leke sürecek en küçük hareketten kaçınmalıdırlar. Bunların dışında ikinci planda olan bu kadınlar genellikle okula gönderilmez, Almanlarla arkadaşlık edemezler, erkeklerin sahip olduğu birçok haktan yoksundurlar. Bu tarzda bir anlatım kendi ülkelerinde birlikte yaşadıkları kadınların ve genç kızların erkeklere karşı tutumlarındaki baskıcı ve çekingen tavrın nedenini anlamaları için Alman okura bir fikir vermektedir. Ancak bunun çok olağan, her Türk kadını ve genç kızı için aynı durum söz konusuymuş

gibi anlatılması, farklı şekilde bir karakterin eserde yer almaması okuru yanlış yönlendirmektedir. Bu şekilde resmedilen Türk kadınıyla Alman okurun yakınlaşması imkansızdır. Eserlerde yer alan bu karakterler, Alman okurun gözünde zavallı, sürekli ezilen Türk kadın imgesinin oluşmasına neden olmaktadır.

- Türkiye'nin ücra bir köşesinde, geri kalmış bir bölgesinde yaşanabilecek bir olayı, Alman yazar genelleştirerek Alman okuyucuyla buluşturduğu bu eserlerde, okuyucuların kafalarında olumsuz Türkiye ve Türk imgesi oluşmaktadır.

- Alman yazarın Türkiye hakkındaki eksik ve yanlış bilgisiyle çizdiği Türkiye ve Türk insanı imgesi, önyargıları önleyemeyeceği gibi, var olan önyargıların pekişmesine ve yenilerinin eklenmesine de neden olmaktadır.

- Yabancı kültürü iyi tanımayan Alman yazarın Alman Çocuk ve Gençlik Edebiyatı eserlerinde Türklerle ilgili verdiği örneklerde yazar nesnelliğini koruyamamıştır. Bu örnekler Türkiye'de yaşanıyor olsa bile genellemelerin yapılmasıyla farklı bir boyut kazanmıştır.

- Edebi özelliklerden uzaklaşarak, çocuk gerçekliğini yansıtmayan sadece yabancı kültür hakkında bilgi vermeye odaklanmış Alman Çocuk ve Gençlik edebiyatı eserleri ile okur özdeşleşememiştir. Ancak Alman okur, ansiklopedik bir bilgi okur gibi kitaba yaklaşacaktır.

5. 2. ÖNERİLER

Almanya ve Türkiye'deki, iki ülke insanlarının belleklerinde yer edinmiş, çeşitli önyargılardan kaynaklanan olumsuz imgelerin eserlerde yer almaması ve önyargının olumlanmaması için;

- Kültürlerarası diyalog sürecinde, iki ülke sosyal, kültürel, ekonomik, politik alanlarda birbirleriyle daha çok iletişimde bulunmalıdırlar.

- Ötekini ele alan eserlerin çoğalması için zemin hazırlanmalı, yazarlar teşvik edilmelidir.

- Şu ana kadar yazılmış ve ötekine karşı olumsuz imgeler içeren eserler, yazarları tarafından tekrar gözden geçirilmelidir.

- İki ülkedeki Çocuk ve Gençlik Edebiyatı eserlerinin farklı dillere çevrilmesi için yazarlar teşvik edilmelidir.

- İki farklı kültür arasında bir karşılaştırma yapılırken, kimin daha iyi olduğundan çok, kimin nasıl olduğu anlatılmalıdır. Bu da ancak yazarların nesnel bakış açısıyla gerçekleşebilecek bir durumdur.

- Her iki ülkede de Çocuk ve Gençlik Edebiyatı ürünlerinin tanıtıldığı ulusal ya da uluslararası çocuk ve gençlik kitapları şenlikleri, festivalleri ve fuarları düzenlenmelidir.

- Eserlerde yer alan baba, genç kız, Alman, Türk gibi tek şekilde karakterize edilen olumsuz figürlerin karşısında karşıt karakterler

yaratılarak çizilen tiplerin başka olumlu yönlerin olduğu gösterilmeli, eserler tek taraflı bakış açısından kurtarılmalıdır.

- Almanya'ya işçi göçüyle giden Türkler sosyal, ekonomik, kültürel yönden bütün Türk insanlarını temsil edemeyeceği için sadece tek bir kişiden ya da tek bir durumdan hareket ederek kişiler ve olaylar bütüne mal edilmemelidir. Bu yüzden Almanya'dan Türkiye'ye gelerek Türkleri daha yakından tanımaları ve önyargılardan kurtulmaları için Alman halkı teşvik edilmelidir.

- Hem kültürel hem de sosyal anlamda ülke insanlarının birbirini tanıması için, ülkemizde ve birçok batı toplumunda Avrupa Birliği fonu ile gerçekleşen Comenius, Erasmus, Leonardo da Vinci, Grundtvig gibi değişim programları ile ulusal ajans projelerine katılımı arttırmak için bu faaliyetlerin tanıtılmasına ve insanların teşvik edilmesine önem verilmelidir.

- Ülkelerin birbirleri hakkında oluşan önyargılarının kırılmasına yardımcı olabilecek yazılı medyadaki gazetecilerin, yazarların diğer ülkelerde yerinde araştırmalar yapmalarına zemin hazırlanmalı, uluslararası çeşitli kongreler, sempozyumlar düzenlenmelidir.

- Yazarlar öteki hakkında daha çok bilgiye sahip olmalı, küçük okurlarının belleklerinde, yanlış ve eksik bilgilerden kaynaklanan önyargıların oluşmasına sebebiyet vermemelidirler.

KAYNAKÇA

Ateş, K. (1998). *Gülten Dayıoğlu'nun Çocuk Romanları.* (Eğitim, Sanat ve Dil Özellikleriyle İncelenmesi). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Atakay, K. (2004). ‘‘İmge’’. Kitap-lık. Sayı:74. İstanbul: Yapıkredi Yayınları.

Atayman, V. , Dilidüzgün, S. , Kurultay T. (1993). *Yabancı çocuk kitaplarına açılan bir pencere: Alman çocuk ve gençlik edebiyatından çeviri öncesi seçmeler.* İstanbul.

Aydın, K. (1999). *Karşılaştırmalı Edebiyat: Postmodern Bağlamda Algılanış*. İstanbul: Birey Yayıncılık.

Aytaç, G. (1997). *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*. Ankara: Gündoğan Yayınları.

Bassnet, S. (1980). *Translation Studies.* London: Methuen

Bassnet, S. (1993). *Comparative Literature: A Critical Introductıon.* Oxford: Blackwell Publishers Ltd.

Civaroğlu, Ö. (2000). *Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Esin Yayınevi.

Canan, İ. (1987). ‘‘*Çocuk Edebiyatı Nasıl Olmalıdır?*’’. *Çocuk Edebiyatı Yıllığı* (Yayımcı: M. R. Şirin). İstanbul: Gökyüzü Yayınları.

Dahrendorf, M. (1992). “A*nmerkungen zum Auslanderthema in der Westdeutschen KJL”.* Diyalog İnterkulturelle Zeitschrift für Germanistik. Ankara.

Dayıoğlu, G. (1999). *Yurdumu Özledim.* İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Dellal, N. A. (2000). *“Karşılaştırmalı Yazınbilim: İmgebilim.* Evrensel Kültür Dergisi, Sayı: 103. İstanbul: Evrensel Yayınları.

Dilidüzgün, S. (1996). *Çağdaş Çocuk Yazını.* İstanbul: Yapıkredi Yayınları.

Dilidüzgün, S. (2005). *''Türkiye'de Çocuk Edebiyatına Bakışlar ve Çağdaş Çocuk Edebiyatı''*. Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Kurultayı, 11-12 Kasım 2005 Bildiriler Kitabı.

Dilidüzgün, S. (1997). *''Türkiye'de Çocuk ve Gençlik Edebiyatı''* Çocuk Kültürü. (Ed. Nazan İpşiroğlu, Zehra İpşiroğlu). İstanbul: Mavibulut Yayınları.

Enginün, İ. (1999). *Mukayeseli Edebiyat*. İstanbul: Dergah Yayınları.

Ewers, H. H. (1992). *Die moderne Kinderliteratur des Burgerlichen Zeitalters. Skizzen Zu İhrer Historichen Entwickung- Am Beispiel Der Deutschen Kinderlıteratur Vom 18. Bis Zum 20.*

Güler, M. (1986). *''Çocuk Edebiyatında İkinci Boyut''. Çocuk Edebiyatı Yıllığı.* (Ed. M. R. Şirin). İstanbul: Gökyüzü Yayınları.

Gültekin, A. (1992). *"Alman Dilinde Kavram ve Kaynak Olarak 'Çocuk ve Gençlik Edebiyatı'."*. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, C.3, S.1, SS. 183-190.

Gültekin, A. (1996). *Dünden Bugüne Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatı.* Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Cilt 6. Sayı 1, Bahar 1996.

Gültekin, A. (2000). *Kinder-und Jugendliteratur in der Turkei und in Österreich (Analystischer Themenvergleich).* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Gültekin, A. (2002). *Karşılaştırmalı Edebiyat Öğretimi İçin Bir Model Önerisi,* (Edit. A. Gültekin). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü I. Ulusal Karşılaştırmalı Edebiyat Sempozyumu, Eskişehir: OGÜ Yayınları

Gültekin, A. (2006). *''Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Neden Gereklidir?''* Varlık Dergisi. Sayı: 6. İstanbul: Varlık Yayınları.

Gültekin, A. (2006). *"Örnek Metinlerle Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Alman ve Almanya İmgesi"* Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Alman

Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı II. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyatbilim Kongresi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Basımevi.

Gültekin, A. (2007). *Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Almanya ve Alman İmgesi.* Eskişehir: Eser Ofset Basım Yayın.

İnal, K. (2007). *Modernizm ve Çocuk Geleneksel, Modern ve Postmodern Çocukluk İmgeleri*. Ankara: Sobil Yayıncılık.

İnce, Ö. (1985). *Şiir ve Gerçeklik.* İstanbul: Broy Yayınları.

İzgü, M. (2003). *Uçtu Uçtu Ali Uçtu.* Ankara: Bilgi Yayınevi

Kaplan, S. (1999). *Hasret Penceresi*. İstanbul: Alioğlu Yayınevi.

Kaplan, S. (1999). *Kafesteki Çiçek.* İstanbul: Alioğlu Yayınevi.

Kaval, N. (2000). *Türk Çocuk Edebiyatında Almanya İmgesi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Kefeli, E. (2000). *Karşılaştırmalı Edebiyat Çalışmaları.*İstanbul: Kitabevi.

Kocadoru, Y. (2001). *"Gülten Dayıoğlu'nun 'Yurdumu Özledim' adlı eserinde Almanya ve Alman imajı"*, Roman Kahramanı Fadiş'in Doğumunun 30. yılında Çağdaş Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yazarı Gülten Dayıoğlu ve Yazını, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi. İstanbul: Akdeniz Yayıncılık.

Kocadoru, Y. (1993). *Avrupa ve Türk İmajı. Türk Dünyası Tarih Dergisi*. Sayı: 84. S. 15-17. İstanbul: Etam A. Ş.

König, K. , Straube, H. , Taylan K. (1988). *Oya-Fremde Heimat Türkei.* München: DTV Junior.

Kula, O. B. (1992). *Alman Kültüründe Türk İmgesi*. Cilt I. Ankara: Gündoğan Yayınları.

Kuran-Burçoğlu, N. (1993). *İmagoloji Nedir?*. Boğaziçi Üniversitesi'nden Haberler Dergisi. Sayı.1.

Kuran-Burçoğlu, N. (1994). *"Karşılaştırmalı Yazınbilim'den İmgebilim'e"*.Kuram: Kitap: 1. S. 77-82. (Yay. Haz. Y. Salman). İstanbul: Kur Yayıncılık.

Necdet, N. (2000). *Çocuk ve Edebiyat, Çocukluğun Kısa Tarihi: Edebiyatta Çocuk Figürleri.* İstanbul: Bu Yayınevi.

Necdet, N. (2003a). *Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Bu Yayınevi.

Necdet, N. (2003b). *''Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Tarihine Sosyolojik Değişimler Açısından Genel Bir Bakış''*. Çoluk Çocuk Dergisi, Ankara: AtaTürk Kültür Merkezi Yayını.

Onur, B. (2007). *Çocuk Tarih ve Toplum*. İstanbul: İmge Kitabevi.

Özkırımlı, A. (1983*). Çocuk Edebiyatı mı?* Edebiyat İncelemeleri. İstanbul.

Özkırımlı, A. (1990). ''*Çocuk ve Gençlik Edebiyatı.''* Türk Edebiyatı Ansiklopedisi 2. İstanbul: Cem Yayınevi.

Öztürk, A. O. (1997). *İmaj Yazıları.* Konya: Gökhan Dağıtım.

Öztürk, A. O. (1998). *Karşılaştırmalı Edebiyat Araştırmaları.* Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları

Öztürk, K. (1998). *Edebiyatlar Arası Etkileşim.* (Edit. A. O. Öztürk), Karşılaştırmalı Edebiyat Araştırmaları. Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi.

Özyer, N. (1983). *Federal Almanya Çocuk Edebiyatında Türkiye ve Türkler.* Ankara: Gündoğan Yayınları.

Pazarkaya, Y. (1998). *Kemal ile Burak Cennet Ülkesine Yolculuk*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Rousséau A.-M., Pichois Cl. (1994). *Karşılaştırmalı Edebiyat. (Çev: M. Yazgan).* İstanbul: M.E.B.

Sakallı, C. (1998). *"Karşılaştırmalı Yazınbilim ve Yöntem Sorunları".* Karşılaştırmalı Edebiyat Araştırmaları. (Edit. Ali Osman Öztürk). Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi.

Sakallı, C. (2006). *Karşılaştırmalı Yazınbilim ve Yazınlararasılık.* Ankara: Seçkin Yayıncılık

Sakallı, C. (2004). *"Karşılaştırma Bilgisi (Komparatistik) ve Yazınsal Karşılaştırma Üzerine".* Littera. Cilt: XIV. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Basımevi.

Salman, Y. (2004). *''İmge Zor Yakalanır Bir Görselleştirme''.* Kitap-lık. Sayı:74. İstanbul: Yapıkredi Yayınları.

Schwarz, A. (1996). *Hamide Spielt Hamide.* München: DTV Junior.

Sele, F. (1997). *Alman Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Türk İmgesi.* İstanbul.

Sever, S. (2003). *''Sürecini Bütünleyen Bir Araç:Edebiyat''.* Çoluk Çocuk Dergisi: Ankara: Kök Yayıncılık.

Sever, S. (2008). *Çocuk ve Edebiyat.* İzmir: Tudem Yayınları.

Shulz, H. J. (1973). *Comparative Literature:The Early Years.* (Yay. Haz. P. H. Rhein). Chapel Hill: University of North Carolina Press.

Şirin, M. R. (1994). *99 Soruda Çocuk Edebiyatı.* İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Şirin, M. R. (2000). *Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Şirin, M. R. (2006). *Çocuğa Adanmış Konuşmalar*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Straube, H. (1989). *İnsallah-Leben in einem Türkischen Dorf.* Hamburg: Rowohlt tb.

Uçuk, C. (1996). *Eve Giren Güneş*. İstanbul: Uçuk Yayınları.

Ulağlı, S. (2006). *İmgebilim ''Öteki'' nin Bilimine Giriş*. Ankara: Sinemis Yayınları.

Ulağlı, S. (2002) *Edebiyata Farklı Bir Bakış*. I. Ulusal Karşılaştırmalı Edebiyat Sempozyumu. 06-08 Aralık 2001. Eskişehir: OGÜ Basımevi.

Ülsever, Ş. (2005). *Karşılaştırmalı Edebiyat ve Edebi Çeviri*. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Basımevi.

Yavuzer, H. (2005). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yıldız, Süleyman. (2006). *''Made in Germany'' İmgesi*. *Bellek, Mekan, İmge*. İstanbul: Multilingual Yayınevi.

Yurttaş, H. (1995). *"Çocuk ve Kitap"*. Varlık Dergisi. S. 2-6. İstanbul: Varlık Yayınları

İnternet Kaynakları

Hatice Topaç. Dünyada Çocuk Edebiyatının Tarihçesi. (Çevrimiçi). http://www.serinselvi.com/forum/cocuk-edebiyati/dunyada-cocuk-edebiyatinin-tarihcesi-hatice-topac/ . 15 Haziran 2010.